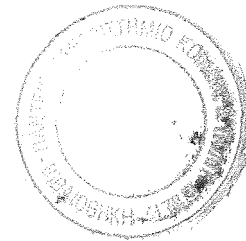

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

ΘΕΜΑ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

***Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ ΣΤΑ ΝΗΣΙΑ ΤΗΣ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ***

Φιλολία Μαρουσώ

Αθήνα, 2001

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΣΧΕΣΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΜΕ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΚΡΑΤΟΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ – ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΤΑΣΕΙΣ.....	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ.....	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΟΙ ΝΗΣΙΩΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ.....	25
4.1. Ευρωπαϊκός και Ελληνικός νησιωτικός χώρος.....	25
4.2. Οικονομικά και Κοινωνικά στοιχεία των νησιωτικών Περιφερειών της ΕΕ – Η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου στο ευρωπαϊκό νησιωτικό περιβάλλον.....	27
4.3. Η πολιτική της ΕΕ για την ανάπτυξη των νησιωτικών περιφερειών.....	29
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ.....	33
5.1. Διοικητική Οργάνωση.....	33
5.2. Γεωγραφική θέση – εδαφική διαμόρφωση - υπέδαφος – πόροι.....	33
5.3. Πληθυσμός.....	33
5.4. Τομείς παραγωγής – απασχόληση – ανεργία.....	34
5.5. Υποδομές μεταφορών.....	36
5.6. Ενδοπεριφερειακές ανισότητες.....	38
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΥΠΟΔΟΜΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ.....	40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΥΓΕΙΑΣ.....	44
7.1. Γενικά στοιχεία για το επίπεδο των υπηρεσιών υγείας στην Περιφέρειας.....	44
7.2. Κατανομή των Υπηρεσιών Υγείας.....	45
7.2.1. Γενικά στοιχεία για τα Πολυδύναμα Περιφερειακά Ιατρεία.....	46
7.3. Στελέχωση των υπηρεσιών Υγείας με ανθρώπινο δυναμικό.....	48
7.3.1. Στελέχωση Νοσοκομείων, Κέντρων Υγείας.....	48
7.3.2. Στελέχωση Πολυδύναμων Περιφερειακών Ιατρείων.....	50
7.4. Τηλεϊατρική.....	52
7.5. Υποδομές αερομεταφοράς.....	55
7.6. Περιφερειακή συγκρότηση του ΕΣΥ (Ν. 2889/2.3.2000).....	57
7.6.1. Γενικές αρμοδιότητες των Πε.Σ.Υ.....	57
7.6.2. Πε.Σ.Υ Νοτίου Αιγαίου.....	58
7.6.3. Πρωτοβουλίες των Α' και Β' Πε.Σ.Υ Νοτίου Αιγαίου.....	58

7.7. Η πολιτική στον τομέα Υγείας στα πλαίσια του Β' ΚΠΣ.....	59
7.7.1. ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου 1994-1999.....	59
7.7.2. Τομεακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Υπουργείου Υγείας – Πρόνοιας 1994-1999.....	60
7.8. Η πολιτική στον τομέα της Υγείας στα πλαίσια του Γ' ΚΠΣ.....	61
7.8.1. ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου 2000-2006.....	61
7.8.2. Τομεακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Υπουργείου Υγείας – Πρόνοιας 2000-2006.....	63
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ.....	64
8.1. Κατανομή των υπηρεσιών Πρόνοιας ανά Νομό.....	64
8.2. Στελέχωση και δυναμικό των υπηρεσιών Πρόνοιας.....	64
8.2.1. Παιδικοί – Βρεφονηπιακοί Σταθμοί.....	64
8.2.2. Κέντρα Παιδικής Μέριμνας.....	66
8.2.3. Κέντρα Χρόνιων Παθήσεων.....	66
8.2.4. Οίκοι Ευγηρίας – ΚΑΠΗ.....	67
8.3. Ατομα με ειδικές ανάγκες (ΑΜΕΑ).....	68
8.3.1. Σύλλογοι ΑΜΕΑ.....	68
8.3.2. Κέντρα κοινωνικής υποστήριξης και κατάρτισης ατόμων με ειδικές ανάγκες (ΚΕΚΥΚΑΜΕΑ).....	70
8.4. Προγράμματα Πρόνοιας.....	71
8.4.1. Το Πρόγραμμα «Βοήθεια στο σπίτι».....	71
8.4.1.1. Σκοποί, επιδιώξεις και υπηρεσίες του Προγράμματος.....	71
8.4.1.2. Εφαρμογή του Προγράμματος στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου.....	72
8.4.2. Το Πρόγραμμα κατ' οίκον νοσηλείας.....	73
8.5. Η παρουσία του εθελοντισμού στις υπηρεσίες πρόνοιας της περιφέρειας.....	74
8.6. Η πολιτική στον τομέα Πρόνοιας στα πλαίσια του Β' ΚΠΣ.....	75
8.6.1. ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου 1994-1999.....	75
8.6.2. Τομεακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Υπουργείου Υγείας – Πρόνοιας 1994-1999.....	75
8.7. Η πολιτική στον τομέα Πρόνοιας στα πλαίσια του Γ' ΚΠΣ.....	75
8.7.1. ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου 2000-2006.....	76
8.7.2. Τομεακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Υπουργείου Υγείας – Πρόνοιας 2000-2006.....	77
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9: ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ.....	78
9.1. Πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση.....	78
9.1.1. Υποδομές πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και στελέχωση αυτών.....	78
9.1.2. Η παρουσία του ιδιωτικού τομέα στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση της περιφέρειας.....	79
9.1.3. Υποδομές πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και αριθμός μαθητών στα νησιά της περιφέρειας.....	81
9.1.4. Τηλεκπαίδευση.....	86
9.1.5. Εκπαιδευτικά Ευρωπαϊκά Προγράμματα.....	87
9.2. Τριτοβάθμια εκπαίδευση.....	87
9.2.1. Στόχοι και επιδιώξεις του Πανεπιστημίου Αιγαίου.....	87
9.2.2. Οργάνωση του Πανεπιστημίου σε Σχολές και Τμήματα.....	88
9.2.3. Οι Σχολές και τα Τμήματα του Πανεπιστημίου που λειτουργούν σε νησιά του Νοτίου Αιγαίου.....	89

9.2.3.1. Σχολή Ελληνικών και Μεσογειακών Σπουδών.....	89
9.2.3.2. Τμήμα Γραφικών Τεχνών και Σχεδίασης Συστημάτων.....	90
9.2.4. Υποδομή του Πανεπιστημίου Αιγαίου σε Τεχνολογίες Πληροφορικής.....	90
9.3. Η πολιτική στον τομέα Εκπαίδευσης στα πλαίσια του Β' ΚΠΣ.....	91
9.3.1. ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου 1994-1999.....	91
9.3.2. Τομεακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Υπουργείου Εθνικής Παιδείας 1994-1999.....	92
9.4. Η πολιτική στον τομέα Εκπαίδευσης στα πλαίσια του Γ' ΚΠΣ.....	93
9.4.1. ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου 2000-2006.....	93
9.4.2. Τομεακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Υπουργείου Εθνικής Παιδείας 2000-2006.....	95
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10: ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ – ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ.....	97
10.1 Πολιτισμός.....	97
10.1.1. Υποδομές πολιτισμού στα νησιά της Περιφέρειας.....	97
10.1.2. Πολιτιστικοί Σύλλογοι.....	98
10.1.3. Η πολιτική στον τομέα Πολιτισμού στα πλαίσια του Β' ΚΠΣ.....	99
10.1.3.1. ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου 1994-1999.....	99
10.1.3.2. Τομεακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Υπουργείου Πολιτισμού 1994-1999.....	99
10.1.4. Η πολιτική στον τομέα Πολιτισμού στα πλαίσια του Γ' ΚΠΣ.....	100
10.1.4.1. ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου 2000-2006.....	100
10.1.4.2. Τομεακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Υπουργείου Πολιτισμού 2000-2006.....	101
10.2. Αθλητισμός.....	101
10.2.1. Υποδομές αθλητισμού στα νησιά της Περιφέρειας.....	101
10.2.2. Αθλητικοί Σύλλογοι.....	104
10.2.3. Το Πρόγραμμα αθλητικών υποδομών «ΕΛΛΑΔΑ 2004».....	104
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11:	
ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ – ΔΙΑΠΣΤΩΣΕΙΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	105
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	113

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΕΠ: Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν

ΑΠΠ: Ακαθάριστο Περιφερειακό Προϊόν

ΜΕΡΜ: Μέσος Ετήσιος Ρυθμός Μεταβολής

ΤΑ: Τοπική Αυτοδιοίκηση

ΚΕΔΚΕ: Κεντρική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων Ελλάδος

ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΤΠΑ: Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης

ΕΚΤ: Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΓΤΠΕ: Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων

ΕΕΚ: Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

ΚΠΣ: Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης

ΣΠΑ: Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης

ΠΕΠ: Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα

ΚΥ: Κέντρο Υγείας

ΠΠ: Περιφερειακό Ιατρείο

ΠΠΠ: Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο

ΕΚΑΒ: Εθνικό Κέντρο Αμεσης Βοήθειας

ΠεΣΥ: Περιφερειακό Σύστημα Υγείας

ΕΣΥ: Εθνικό Σύστημα Υγείας

ΑΜΕΑ: Ατομο με Ειδικές Ανάγκες

ΚΕΚΥΚΑΜΕΑ: Κέντρα Κοινωνικής Υποστήριξης και Κατάρτισης Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες

ΙΕΚ: Ινστιτούτο Επαγγελματικής Κατάρτισης

ΣΕΚ: Σχολές Επαγγελματικής Κατάρτισης

ΤΕΕ: Τεχνικό Επαγγελματικό Εκπαιδευτήριο

ΑΕΙ: Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα

ΔΕΠ: Διδακτικό Ερευνητικό Προσωπικό

ΓΓΑ: Γενική Γραμματεία Αθλητισμού

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η μελέτη που ακολουθεί επιχειρεί να καταγράψει και να αναλύσει το επίπεδο κοινωνικών υποδομών (υγεία, πρόνοια, εκπαίδευση, πολιτισμός – αθλητισμός) στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, επιχειρώντας ταυτόχρονα τον εντοπισμό των αναγκών και των ελλείψεων. Η συγκεκριμένη Περιφέρεια επιλέχθηκε λόγω της ιδιαιτερότητας της που έχει να κάνει με το νησιωτικό της χαρακτήρα ο οποίος καθιστά ιδιαίτερα δύσκολη αλλά ταυτόχρονα πολύ σημαντική την παροχή ικανοποιητικού επιπέδου κοινωνικών υποδομών. Επιπρόσθετα η μελέτη επιχειρεί να παρουσιάσει τις θεωρητικές τάσεις και τους προβληματισμούς στο θέμα της παροχής κοινωνικών υπηρεσιών και γενικά της κοινωνικής πολιτικής.

Η εργασία διαρθρώνεται σε 11 Κεφάλαια.

Στο πρώτο κεφάλαιο επιχειρείται η ανάλυση της σχέσης των κοινωνικών υπηρεσιών με την οικονομική και την περιφερειακή ανάπτυξη.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται η ιστορική εξέλιξη του κράτους πρόνοιας από τη εποχή της ανάπτυξης του έως σήμερα. Επίσης παρουσιάζονται τα μοντέλα και οι θεωρητικές τάσεις που αναπτύχθηκαν γύρω από το θέμα του κράτους πρόνοιας και της κοινωνικής πολιτικής.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η πορεία της κοινωνικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης από την ιδρυτική συνθήκη της Ρώμης (1957) έως σήμερα. Επίσης παρουσιάζονται τα δύο βασικά μοντέλα που έχουν αναδειχθεί γύρω από τη συγκρότηση του ευρωπαϊκού κοινωνικού χώρου καθώς και η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε συγκεκριμένους τομείς κοινωνικής πολιτικής (εκπαίδευση, δημόσια υγεία, πρόνοια, πολιτισμός).

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζεται το προφίλ των ευρωπαϊκών νησιωτικών περιφερειών και κυρίως της περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου και η θέση τους μέσα στο ευρωπαϊκό νησιωτικό περιβάλλον. Επίσης επιχειρείται η παρουσίαση της πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ανάπτυξη των νησιωτικών περιφερειών.

Στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα γενικά χαρακτηριστικά της περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου όπως η διοικητική οργάνωση, η γεωγραφική θέση και η εδαφική διαμόρφωση, ο πληθυσμός, οι τομείς παραγωγής και η απασχόληση, οι υποδομές μεταφορών καθώς και οι ενδοπεριφερειακές ανισότητες που υφίστανται.

Στο έκτο κεφάλαιο επιχειρείται η ανάλυση της σημασίας των κοινωνικών υποδομών για τις νησιωτικές περιφέρειες και ειδικότερα για την περιφέρεια μελέτης.

Στο *έβδομο κεφάλαιο* καταγράφεται και αναλύεται η υφιστάμενη κατάσταση των υποδομών υγείας της Περιφέρειας. Ειδικότερα παρουσιάζεται η κατανομή των υπηρεσιών αυτών ανά νομό, η στελέχωση τους, το δίκτυο τηλεϊατρικής, οι υποδομές αερομεταφοράς και γίνεται προσπάθεια να εντοπιστούν τα προβλήματα και οι ελλείψεις. Επίσης παρουσιάζονται στοιχεία για την περιφερειακή συγκρότηση του ΕΣΥ. Τέλος αναλύεται η πολιτική στο τομέα της υγείας που ασκήθηκε στα πλαίσια του Β' ΚΠΣ και οι παρεμβάσεις που προγραμματίζονται στα πλαίσια του Γ' ΚΠΣ.

Στο *όγδοο κεφάλαιο* παρουσιάζονται οι υποδομές πρόνοιας της περιφέρειας. Συγκεκριμένα επιχειρείται η παρουσίαση της στελέχωσης τους, των προγραμμάτων πρόνοιας που εφαρμόζονται. Επίσης παρουσιάζεται η πολιτική πρόνοιας που ασκήθηκε από το Β' ΚΠΣ και οι παρεμβάσεις που προγραμματίζονται στο Γ' ΚΠΣ.

Στο *ένατο κεφάλαιο* καταγράφονται και αναλύονται οι υποδομές στον τομέα της εκπαίδευσης και συγκεκριμένα οι υποδομές πρωτοβάθμιας, δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Επίσης παρουσιάζεται η πολιτική στον τομέα αυτό που ασκήθηκε στα πλαίσια του Β' ΚΠΣ και η πολιτική που θα ασκηθεί από το Γ' ΚΠΣ.

Στο *δέκατο κεφάλαιο* παρουσιάζονται οι υποδομές πολιτισμού καθώς και η πολιτικές των Β' και Γ' ΚΠΣ. Παρουσιάζονται επίσης οι αθλητικές υποδομές και η εφαρμογή του προγράμματος αθλητικών υποδομών «ΕΛΛΑΔΑ 2004» στα νησιά της περιφέρειας.

Τέλος, στο *ενδέκατο κεφάλαιο* επιχειρείται η ανάλυση των πρόσφατων εξελίξεων και τάσεων γύρω από την κοινωνική πολιτική σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο και διατυπώνονται σκέψεις σχετικά με τον καθορισμό του επιπέδου παροχής κοινωνικών υπηρεσιών σε μια νησιωτική περιφέρεια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΣΧΕΣΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΜΕ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Κατά τη μεταπολεμική περίοδο και κυρίως τις δεκαετίες '50 και '60, όπου κυριάρχησε το κεϋνσιανό μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης, οι σκοποί και τα μέσα της κοινωνικής πολιτικής προσδιορίστηκαν σε συνδυασμό με τους σκοπούς και τα μέσα μιας μακροοικονομικής πολιτικής. Η διαρκής αύξηση των κοινωνικών δαπανών ως ποσοστό του ΑΕΠ και η εγκαθίδρυση θεσμών επιφορτισμένων με την άσκηση της κοινωνικής πολιτικής λειτούργησε ως μέσο για την επιδίωξη των σκοπών της μακροοικονομικής πολιτικής, όπως αυτοί της σταθεροποίησης και της οικονομικής μεγέθυνσης. Έτσι για παράδειγμα η κατασκευή νοσοκομείων ή σχολείων, θεωρήθηκε ως μέσο για την αύξηση της απασχόλησης και για την επίτευξη του σκοπού της σταθεροποίησης της οικονομίας σε επίπεδα πλήρους απασχόλησης τόσο του κεφαλαιουχικού εξοπλισμού όσο και το εργατικού δυναμικού.

Την περίοδο αυτή η κρατική πολιτική έχει δύο διαπλεκόμενους στόχους: αναπτυξιακούς (π.χ. οικονομική μεγέθυνση, πλήρη απασχόληση) και κοινωνικούς – αναδιανεμητικούς (π.χ. μείωση των κοινωνικών και περιφερειακών ανισοτήτων). Οι ραγδαίοι ρυθμοί ανάπτυξης και η διαρκής αύξηση του ΑΕΠ επέτρεπε την απόσπαση πόρων και τη διοχέτευση τους στην αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων, επέτρεπε δηλαδή την συνεχή χρηματοδότηση των κοινωνικών δαπανών. Έτσι την περίοδο αυτή, η κρατική πολιτική έχει έντονα κοινωνική διάσταση.

Από το τέλος της δεκαετίας του '60 και κυρίως με την επιδείνωση της κρίσης του '70 η άσκηση μακροοικονομικής πολιτικής κεϋνσιανού τύπου και μαζί της το διευρυμένο κοινωνικό κράτος δέχτηκαν έντονη κριτική και αμφισβήτηση. Η κοινωνική πολιτική θεωρήθηκε όχι μόνο απρόσφορη ως μέσο για την επιδίωξη του σκοπού της οικονομικής μεγέθυνσης αλλά επίσης και ως φραγμός για την επιδίωξη αυτού του σκοπού. Μέσα στις συνθήκες αυτές κυριάρχησε το αίτημα της «ιδιωτικοποίησης» της κοινωνικής πολιτικής (αρχές δεκαετίας 1970 – τέλη δεκαετίας 1980).

Παρόλα αυτά και στις δύο αντιτεθέμενες απόψεις που κυριάρχησαν από τη δεκαετία του '50 ως τη δεκαετία του '80 η κοινωνική πολιτική εκλαμβάνεται ως μέσο για την επιδίωξη και επίτευξη των σκοπών της οικονομικής μεγέθυνσης. Διαφοροποιούνται βέβαια ως προς το ότι μέχρι το τέλος της δεκαετίας του '60 η κοινωνική πολιτική θεωρήθηκε ως πρόσφορο και κατάλληλο μέσο για την επίτευξη αυτού του σκοπού, ενώ με την κυριαρχία της θεωρίας της ιδιωτικοποίησης θεωρήθηκε αλυσιτελής ως μέσο για την επιδίωξη του σκοπού της οικονομικής μεγέθυνσης. (Π. Γετίμης – Δ. Γράβαρης, *Κοινωνικό Κράτος και Κοινωνική Πολιτική Η σύγχρονη προβληματική*, σελ. 61)

Οι κύριοι άξονες γύρω από τους οποίους περιστρέφεται η έντονη κριτική στο κράτος πρόνοιας είναι δύο: ότι επιδρά αρνητικά στην οικονομική ανάπτυξη και την απόδοση της οικονομίας και ότι δεν επιτυγχάνει τους στόχους του, σχετικά με τη μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων. Έτσι η σημασία του κράτους πρόνοιας αμφισβητείται με βάση το διπλό κριτήριο της αποδοτικότητας και της ισότητας (Οικονόμου Χ., *Το κοινωνικό κράτος στη δεκαετία του 1980*. Διδακτορική διατριβή, σελ. 83).

Η στήριξη του επιχειρήματος ότι η κοινωνική πολιτική εμποδίζει την οικονομική ανάπτυξη βασίζεται κυρίως στο ότι η επέκταση των κοινωνικών υπηρεσιών και η αύξηση των κοινωνικών δαπανών οδηγούν σε σπατάλη πόρων καθώς τα κοινωνικά αγαθά και υπηρεσίες δεν προσφέρονται με το ελάχιστο κόστος λόγω της έλλειψης ανταγωνιστικότητας, απασχολούν εργατικό δυναμικό και κεφάλαιο τα οποία θα μπορούσαν να απασχοληθούν παραγωγικά στον ιδιωτικό τομέα, υποσκάπτουν τα κίνητρα για εργασία, διογκώνουν τα δημοσιονομικά ελλείμματα με αποτέλεσμα την εμφάνιση πληθωρισμού, την αποθάρρυνση των επενδύσεων και την απορρόφηση πόρων για καταναλωτικούς σκοπούς.

Παρόλα αυτά, μελέτες, εμπειρικές έρευνες και επιστημονικές αναλύσεις αποδεικνύουν ότι μεγάλο μέρος τη κριτικής της νεοφιλελεύθερης αντίληψης που θεωρεί το κοινωνικό κράτος υπαίτιο για την αύξηση της κοινωνικής ανισότητας και την επιβράδυνση της οικονομικής ανάπτυξης, δεν επαληθεύεται. Από σχετικές μελέτες προκύπτει ότι στη μεταπολεμική περίοδο μέχρι τουλάχιστον τα μέσα της δεκαετίας του '70, υπήρξε μία τάση μείωσης των ανισοτήτων στη διανομή του εισοδήματος ενώ η αύξηση των ανισοτήτων αυτών κατά τη δεκαετία του '80 οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στα κρατικά μέτρα που πάρθηκαν κυρίως από δεξιές κυβερνήσεις (Οικονόμου Χ., *Το κοινωνικό κράτος στη δεκαετία του 1980*. Διδακτορική διατριβή, σελ. 85). Σε παρόμοια συμπεράσματα κατέληξαν και για τη φτώχεια. Επίσης εμπειρικές έρευνες διαψεύδουν και τη διαπίστωση ότι η κοινωνική πολιτική υπονομεύει την οικονομική ανάπτυξη. Σύμφωνα με αυτές δεν υπάρχουν αποδείξεις ότι η απόδοση του ιδιωτικού τομέα θα ήταν υψηλότερη αν η δραστηριότητα του δημόσιου τομέα ήταν πιο περιορισμένη. Τα συμπεράσματα αυτά επιβεβαιώνονται και από πρόσφατη μελέτη του ΟΟΣΑ σχετικά με την επίδραση των κοινωνικών δαπανών στην οικονομική απόδοση. (Σακελλαρόπουλος Θ., *Η μεταρρύθμιση του Κοινωνικού Κράτους* Τόμος Α' σελ. 41-42)

«Αποδεικνύεται έτσι ότι το κράτος πρόνοιας δεν πρέπει να θεωρείται εχθρικό προς την οικονομική ανάπτυξη αλλά υποβοηθητικό και ενισχυτικό της καθώς δραστηριοποιείται εκεί που η αγορά και ιδιωτικός τομέας αποτυγχάνει ή δεν είναι αποδοτικός» (Σακελλαρόπουλος Θ., *Η μεταρρύθμιση του Κοινωνικού Κράτους* Τόμος Α' σελ. 42). Οι κοινωνικές υπηρεσίες όπως η εκπαίδευση, οι υπηρεσίες υγείας, η προστασία των ηλικιωμένων κ.α. συμβάλλουν άμεσα στην οικονομική μεγέθυνση μέσω: (Σακελλαρόπουλος Θ., *Η μεταρρύθμιση του Κοινωνικού Κράτους* Τόμος Α' σελ. 39-40)

- της ανάπτυξης του ανθρώπινου κεφαλαίου,
- του σχηματισμό κοινωνικού κεφαλαίου και τη διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής,
- της ενίσχυσης της κατανάλωσης και της ζήτησης
- της δημιουργίας απασχόλησης

Ειδικότερα η κοινωνική συνοχή και η μείωση των κοινωνικών διαφορών είναι ένας βασικός στόχος της κοινωνικής πολιτικής. Καθώς μια οικονομική κρίση κτυπά περισσότερο τα αδύνατα στρώματα της κοινωνίας, το κοινωνικό κράτος αποτελεί την ασφαλιστική δικλείδα του καπιταλιστικού συστήματος που απορροφάει τους κραδασμούς που προέρχονται από τις διάφορες κοινωνικές ανισότητες, οι οποίες απειλούν την κοινωνική συνοχή και γαλήνη αφού προκαλούν κοινωνικές συγκρούσεις και συνεπώς απειλούν το ίδιο το σύστημα και τις δομές του. Με άλλα λόγια το κράτος πρόνοιας λειτουργεί ως εξισορροπιστής του συστήματος. Αλλωστε δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι εμφανίστηκε και αναπτύχθηκε σε χώρες βιομηχανικά αναπτυγμένες, που βρίσκονταν σε προχωρημένο στάδιο καπιταλισμού.

Η κοινωνική πολιτική πέρα από την άμεση σχέση της με την μακροοικονομική ανάπτυξη (με τη μορφή παροχής κοινωνικών υπηρεσιών), αποτελεί ένα από τα κύρια μέσα της Περιφερειακής πολιτικής. Οι δαπάνες για κοινωνική υποδομή έχουν σε περιφερειακό επίπεδο παρόμοια θετικά αποτελέσματα όπως και σε μακροοικονομικό επίπεδο. Συγκεκριμένα οι κοινωνικές υπηρεσίες συμβάλλουν στην προώθηση της αναπτυξιακής διαδικασίας της περιφέρειας μέσω της ανάπτυξης του ανθρώπινου κεφαλαίου, του σχηματισμό κοινωνικού κεφαλαίου και τη διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής, της ενίσχυσης της κατανάλωσης και της ζήτησης, της δημιουργίας απασχόλησης. Τα παραπάνω προωθούν τις διαδικασίες αυτοδύναμης ανάπτυξης της περιφέρειας καθώς αυξάνουν την πληθυσμιακή της βάση, την παραγωγικότητα και τις εξωτερικές οικονομίες.

Η παροχή υπηρεσιών υγείας σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο πέρα από το γεγονός ότι δημιουργεί αίσθημα ασφάλειας και σιγουριάς στους κατοίκους της Περιφέρειας, έχει καίρια σημασία για την δημιουργία και διατήρηση ενός ευέλικτου και παραγωγικού εργατικού δυναμικού. Αυτό με τη σειρά του αυξάνει την παραγωγικότητα της τοπικής οικονομίας δημιουργώντας πρόσφορο έδαφος για την ανάπτυξη όλων των πολλαπλασιαστικών θετικών επιπτώσεων.

Η παροχή ικανοποιητικού επιπέδου εκπαίδευσης συμβάλλει στην μείωση της φτώχειας καθώς υψηλή μόρφωση σχετίζεται θετικά με υψηλότερο εισόδημα. Ταυτόχρονα η εκπαίδευση προετοιμάζει το μελλοντικό εργατικό δυναμικό, διαφοροποιεί την ποιότητα του ανεβάζοντας το μορφωτικό του επίπεδο και την επαγγελματική του κατάρτιση, καθορίζοντας έτσι σε μεγάλο βαθμό το μελλοντικό επίπεδο παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών στη συγκεκριμένη Περιφέρεια.

Αντίθετα οι άνισες ευκαιρίες στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών που αφορούν άνισες ευκαιρίες εξέλιξης, δημιουργίας και προόδου σε όλες τις εκδηλώσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας, οξύνουν σε επικίνδυνο βαθμό το περιφερειακό πρόβλημα, καθώς μεταξύ άλλων ευνοούν τη μετακίνηση του τοπικού πληθυσμού σε περιοχές με αναπτυγμένη κοινωνική υποδομή όπου μπορούν να απολαμβάνουν μεγαλύτερη ποσότητα ή και καλύτερη ποιότητα κοινωνικών υπηρεσιών. Το αποτέλεσμα είναι ο δημογραφικός μαρασμός και η οικονομική παρακμή της Περιφέρειας. Η περιοχή στερείται τους ανθρώπινους πόρους της με αποτέλεσμα να υπονομεύεται η δυνατότητα αυτοδύναμης ανάπτυξης της.

Σε γενικές γραμμές, ο ρόλος των κοινωνικών υπηρεσιών όπως οι υπηρεσίες υγείας, πρόνοιας, εκπαίδευσης, υπηρεσίες πολιτισμού και αθλητισμού και γενικά υπηρεσίες που αναβαθμίζουν την ποιότητα ζωής των κατοίκων ενός τόπου, είναι ιδιαίτερα σημαντικός για την συγκράτηση του πληθυσμού της Περιφέρειας και την προώθηση της αναπτυξιακής διαδικασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΚΡΑΤΟΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ - ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΤΑΣΕΙΣ

Η ανάπτυξη του κράτους πρόνοιας συνδέεται με την ανάπτυξη του καπιταλισμού και του σύγχρονου αστικού κράτους και τοποθετείται στο 19ο αιώνα στη Δυτική Ευρώπη. Από τα πρώτα στάδια της ανάπτυξης του, δύο θεωρητικά μοντέλα κυριάρχησαν και για πολλές δεκαετίες αποτελούσαν τους δύο αντιθετικούς πόλους, στην προσέγγιση της κοινωνικής πολιτικής και στην οργάνωση των κοινωνικών υπηρεσιών: (Στασινοπούλου Ο., *Κράτος Πρόνοιας, Ιστορική Εξέλιξη – Σύγχρονες Θεωρητικές Προσεγγίσεις* σελ. 24 & Μελέτη ΚΕΔΚΕ-ΕΕΤΑΑ, *Κοινωνική Πολιτική και Τοπική Αυτοδιοίκηση, Παρούσα κατάσταση και προοπτικές*, σελ. 17)

- Το υπολειμματικό μοντέλο, με κυρίαρχη την επιλεκτική κάλυψη. Στηρίζεται στη φιλοσοφία του *Laissez faire*, στην αντίληψη ότι οι κοινωνικές υπηρεσίες πρέπει να παρέχονται από την ελεύθερη αγορά και την οικογένεια. Το κράτος παρεμβαίνει μόνο στην περίπτωση που η τέτοιου είδους παροχή δεν είναι εφικτή. Στόχος είναι η παροχή βοήθειας σε εκείνους που τη χρειάζονται ενθαρρύνοντας ταυτόχρονα τον υγιή ανταγωνισμό, την ιδιωτική πρωτοβουλία και την ελεύθερη επιλογή.
- Το θεσμικό / αναδιανεμητικό μοντέλο, με κυρίαρχη την καθολική κάλυψη. Σύμφωνα με αυτό η αγορά αδυνατεί να καλύψει αποτελεσματικά τις ανάγκες και αυξάνει τις κοινωνικές ανισότητες. Στις αξίες του ατομικισμού και του ανταγωνισμού αντιπαραβάλλει το αίσθημα της συλλογικής ευθύνης και την επίτευξη της κοινωνικής συνοχής. Το μοντέλο αυτό κυριάρχησε στη μεταπολεμική περίοδο και ταυτίστηκε με την έννοια του κράτους πρόνοιας.

Με άλλα λόγια το δίλημμα που εμφανίζεται έντονο είναι το ποιος θα πρέπει να είναι ο κυρίαρχος μηχανισμός στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών, η ελεύθερη αγορά ή το κράτος.

Διακρίνουμε δύο μεγάλες περιόδους ανάπτυξης του κοινωνικού κράτους: (Στασινοπούλου Ο., *Κράτος Πρόνοιας, Ιστορική Εξέλιξη – Σύγχρονες Θεωρητικές Προσεγγίσεις* σελ. 42-58)

- *Πρώτη περίοδος* (από το τέλος του 18ου αιώνα μέχρι το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο). Πρόκειται για την περίοδο της αρχικής διεύρυνσης του κράτους πρόνοιας και της αποσπασματικής παροχής κοινωνικών υπηρεσιών. Τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν με τη βιομηχανική επανάσταση (αύξηση εργατικού δυναμικού, μετακινήσεις πληθυσμού) σε συνδυασμό με την χαλάρωση των παραδοσιακών θεσμών φροντίδας στα πλαίσια της οικογένειας και τοπικής κοινότητας, δημιούργησαν την ανάγκη συλλογικής ρύθμισης των κοινωνικών θεμάτων, η οποία διευρύνεται στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα όπου παράλληλα περιορίζονται οι φιλελεύθερες αντιλήψεις. Στα τέλη του 19ου αιώνα ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος και η κρίση του 1930 αποτελούν τα ορόσημα για τη μετέπειτα εδραίωση του κλασικού κράτους πρόνοιας. Έτσι μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1930,

όλες οι δυτικές καπιταλιστικές χώρες είχαν θεσπίσει συστήματα κοινωνικής ασφάλισης και προχωρούσαν σε ρυθμίσεις στους τομείς της υγείας, της εκπαίδευσης της κοινωνικής προστασίας

- Δεύτερη περίοδος (από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο μέχρι σήμερα), όπου διακρίνονται τα παρακάτω στάδια:

- ✓ Το στάδιο της «χρυσής εποχής» (1944-1969), που χαρακτηρίζεται από την ευρεία αποδοχή του θεσμικού μοντέλου και στηρίχθηκε στο κεϋνσιανό πρότυπο οικονομικής ανάπτυξης. Η γενική αντίληψη που κυριαρχούσε την εποχή αυτή παρά τις διαφοροποιήσεις μεταξύ των χωρών, ήταν ότι το κράτος και πρέπει και μπορεί να είναι ο κύριος υπεύθυνος για την ευημερία των πολιτών του, παρέχοντας ένα ευρύ φάσμα υπηρεσιών στους τομείς της υγείας, της κοινωνικής ασφάλισης, της εκπαίδευσης, της κατοικίας και αργότερα στην οργάνωση ελεύθερου χρόνου και της προστασίας του περιβάλλοντος
- ✓ Το στάδιο της κρίσης (τέλος δεκαετίας '60 – μέσα δεκαετίας '80), όπου τα συστήματα του κράτους πρόνοιας και η αναγκαιότητα της αμιγούς κρατικής παροχής υπηρεσιών δέχονται έντονη αμφισβήτηση και κριτική η οποία εντάθηκε με την επιδείνωση της κρίσης του '70. Τα κυρίαρχα ερωτήματα αφορούσαν στη σχέση κράτους – αγοράς, στο εύρος, το χαρακτήρα και το κόστος της κρατικής παρέμβασης. Κυριαρχούν οι φιλελεύθερες ιδέες οι οποίες μιλούν για γραφειοκρατική δυσκαμψία, ένταση της κοινωνικής ανισότητας, σπατάλη, καταπάτηση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και της ελευθερίας του ατόμου και αναβίωσαν οι μέθοδοι αυτοβοήθειας και εθελοντικής προσφοράς. Μέσα σε αυτό το κλίμα ξεκινούν προσπάθειες ιδιωτικοποίησης από ορισμένες χώρες.
- ✓ Το στάδιο του σύγχρονου «προνοιακού πλουραλισμού» που χαρακτηρίζεται από την αναζήτηση νέων σχέσεων και συσχετισμών μεταξύ κράτους και ιδιωτικού τομέα και αύξησης της αποτελεσματικότητας των υπηρεσιών με λιγότερο κόστος. Η αντιπαράθεση μεταξύ καθολικής και επιλεκτικής κάλυψης αρχίζει να ξεπερνιέται.

Η κρίση αναμόρφωσης και αλλαγής του κράτους πρόνοιας πηγάζει από βαθύτερες αλλαγές την οικονομία, την κοινωνία και τη δημογραφία που άρχισαν να εμφανίζονται από τα μέσα της δεκαετίας του '70 και εντάθηκαν τη δεκαετία του '90 και οι οποίες άλλαξαν και αλλάζουν τους όρους άσκησης κοινωνικής πολιτικής. Αυτές αφορούν: (Σακελλαρόπουλος Θ., *Η μεταρρύθμιση του Κοινωνικού Κράτους* Τόμος Α' σελ. 44 & Στασινοπούλου Ο., *Ζητήματα σύγχρονης Κοινωνικής Πολιτικής* σελ. 59-60)

- Το εργασιακό και παραγωγικό μοντέλο. Σταδιακά η σημασία της βιομηχανίας και της μισθωτής εργασίας μειώνεται και αυξάνεται η απασχόληση στις υπηρεσίες και η αυτοαπασχόληση. Με τα δεδομένα αυτά η κοινωνική πολιτική αποκτά άλλο προσανατολισμό.

- Τη διεθνοποίηση της οικονομίας και τα οξυμένα προβλήματα που δημιουργούνται στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη μετά – Μάαστριχτ περίοδο.
- Την ανεργία
- Τη δημοσιονομική κρίση
- Τις δημογραφικές τάσεις. Η αύξηση της γήρανσης του πληθυσμού συνεπάγεται αύξηση των δαπανών για συντάξεις και υπηρεσίες υγείας. Υπολογίζεται ότι το έτος 2025 ο πληθυσμός άνω των 60 ετών θα αποτελεί το 1/3 του συνολικού πληθυσμού των αναπτυγμένων χωρών.
- Τις αλλαγές στη δομή και στις σχέσεις του ιδιωτικού / οικογενειακού χώρου.

Το τέλος της χρυσής εποχής του κράτους πρόνοιας που τοποθετείται στο τέλος της δεκαετίας του '60 αποτέλεσε το έναυσμα για την ανάπτυξη θεωρητικών προσεγγίσεων για την κοινωνική πολιτική, οι κυριότερες από αυτές είναι οι εξής: (Στασινοπούλου Ο., *Κράτος Πρόνοιας, Ιστορική Εξέλιξη – Σύγχρονες Θεωρητικές Προσεγγίσεις* σελ. 79-134)

- *Η νεοφιλελεύθερη προσέγγιση.* Τα κύρια επιχειρήματα της εναντίον του κράτους πρόνοιας είναι η δημιουργία γραφειοκρατικής δόγκωσης, η αποτυχία της μείωσης των κοινωνικών ανισοτήτων, ο δαπανηρός χαρακτήρας του κράτους πρόνοιας (που σύμφωνα με τους υποστηρικτές αυτής της προσέγγισης δεν δικαιολογείται σε σύγκριση με τα πενιχρά αποτελέσματα), ο περιορισμός της ελευθερίας τους ατόμου. Προτείνουν την ιδιωτικοποίηση ως κύρια μέθοδο εξόδου από την κρίση. Προτείνουν δηλαδή το πέρασμα υπηρεσιών και δραστηριοτήτων από το δημόσιο στον ιδιωτικό τομέα, την οικογένεια και τη εθελοντική πρωτοβουλία, καθώς και την επικράτηση μέσα στον κρατικό τομέα κριτηρίων και μεθόδων του ιδιωτικού, με στόχο τον εκσυγχρονισμό και την αύξηση της αποτελεσματικότητας του.
- *Η Σοσιαλδημοκρατική προσέγγιση.* Οι υποστηρικτές της ρίχνουν μεγάλο βάρος σε θέματα αποκέντρωσης κοινωνικών υπηρεσιών και τοπικής ανάπτυξης. Διακρίνονται τέσσερα ρεύματα: Ο Φαβιανός σοσιαλισμός που συνδέεται με την κοινωνική διοίκηση, ο μεταπολεμικός ρεφορμισμός και νεοφαβιανισμός, που δίνει περισσότερη έμφαση στην τεχνολογία και τη διοίκηση μέσα από σταδιακές μεταρρυθμίσεις, η ριζοσπαστική κοινωνική διοίκηση και ο σύγχρονος προνοιακός πλουραλισμός.
- *Η μαρξιστική προσέγγιση.* Ερευνά το θέμα της κοινωνικής πολιτικής από την πλευρά μιας πιο ολοκληρωμένης προσέγγισης για το κράτος και τη σχέση του με την κοινωνία των πολιτών, επισημαίνοντας τις αντιφάσεις και τα όρια της κρατικής πρακτικής. Βασική θέση του είναι ότι δεν μπορούν να καλυφθούν πλήρως οι ανάγκες μέσα στο καπιταλιστικό σύστημα και ότι η διεύρυνση της κοινωνικής λειτουργίας του κράτους, παρόλο που είναι επιθυμητή και εκφράζει τους αγώνες της εργατικής τάξης, δεν οδηγεί στο σοσιαλιστικό μετασχηματισμό της κοινωνίας.
- *Η Φεμινιστική προσέγγιση.* Βασική θέση και αφετηρία της είναι ότι το κράτος πρόνοιας παρεμβαίνοντας στην κοινωνική αναπαραγωγή, στηρίζει

ένα συγκεκριμένο πρότυπο οικογένειας και ενθαρρύνει σχέσεις εξάρτησης με τη γυναίκα κύριο φορέα άσκησης φροντίδας.

Στις πρόσφατες εξελίξεις των σύγχρονων θεωρητικών απόψεων διαφαίνονται σημεία σύγκλισης ανάμεσα στις παραπάνω κύριες θεωρητικές αντιλήψεις τα οποία, χωρίς να αναιρούν τις διαφορετικές ιδεολογικές τους καταβολές, συνθέτουν την πλατφόρμα ενός νέου πλουραλισμού στην κοινωνική πολιτική. (Στασινοπούλου Ο., *Κράτος Πρόνοιας, Ιστορική Εξέλιξη – Σύγχρονες Θεωρητικές Προσεγγίσεις* σελ. 135-136). Ετσι από τα μέσα της δεκαετίας του '80 ενισχύεται η αναζήτηση της έννοιας και του περιεχομένου του σύγχρονου προνοιακού πλουραλισμού στην πορεία αναδιάρθρωσης της κοινωνικής πολιτικής, ενός πλουραλισμού που δεν σημαίνει άρνηση της αναγκαιότητας κρατικής παρέμβασης αλλά αναζήτηση νέας συναίνεσης και ισορροπίας μεταξύ αγοράς, κράτους και ιδιωτικού /οικογενειακού χώρου.

Ο πλουραλισμός βέβαια με την παρουσία της ιδιωτικής (κερδοσκοπικής και μη) πρωτοβουλίας, της εκκλησίας, των εργατικών συνδικάτων καθώς και η φροντίδα στο σπίτι, από την οικογένεια ή την γειτονιά, με έντονο το ρόλο των γυναικών και των ανεπίσημων φορέων, υπήρχε πάντα ακόμη και στη «χρυσή εποχή» και σε χώρες με θεσμικά μοντέλα κράτους πρόνοιας. Εκείνο που διαφέρει από χώρα σε χώρα και σε χρονική διάσταση, είναι η αναγνώριση αυτής της πραγματικότητας και ο βαθμός υποστήριξης που παρέχει το κράτος.

Οι νέες τάσεις στο σχεδιασμό και την άσκηση κοινωνικής πολιτικής που αποδεικνύουν τη διαρθρωτική κρίση του κράτους πρόνοιας αφορούν: (Σακελλαρόπουλος Θ., *Η μεταρρύθμιση του Κοινωνικού Κράτους* Τόμος Α' σελ. 92 & Π. Γετίμης – Δ. Γράβαρης, *Κοινωνικό Κράτος και Κοινωνική Πολιτική Η σύγχρονη προβληματική*, σελ. 107)

- Στην αυξητική τάση μείωσης των κοινωνικών δαπανών στους βασικούς τομείς της εκπαίδευσης υγείας, πρόνοιας, στέγασης, ασφάλισης και στον προσανατολισμό των δημοσίων δαπανών προς την στήριξη της συσσώρευσης του κεφαλαίου
- Στην υποβάθμιση των κοινωνικών δικαιωμάτων (π.χ. εξασφάλιση ελάχιστου επιπέδου κοινωνικών παροχών για όλους, μείωση των κοινωνικών και γεωγραφικών ανισοτήτων κ.α)
- Στην αύξηση της ιδιωτικής παροχής και κυρίως της ανεπίσημης φροντίδας και της εθελοντικής συνεισφοράς, ως συμπληρώματα ή και υποκατάστατα των κρατικών παροχών, γνωστή ως μικτή οικονομία της κοινωνικής πολιτικής (welfare mix)
- Στην καθιέρωση της συμμετοχής των καταναλωτών στην παροχή υπηρεσιών σε συνδυασμό με το ρόλο του κράτους όχι πλέον ως πρωταγωνιστή στην παροχή τους αλλά ως μεσολαβητή, ως ρυθμιστή, που ενθαρρύνει τη συμμετοχή και την επιλογή υπηρεσιών από τους καταναλωτές, κυρίως στη βάση αποκεντρωμένων παροχών σε τοπικό επίπεδο.

Η τάση του σύγχρονου προνοιακού πλουραλισμού εφαρμόζεται περισσότερο στις προσωπικές κοινωνικές υπηρεσίες (παιδική μέριμνα και προστασία, τρίτη ηλικία, οικογένεια, άτομα ειδικές ανάγκες) καθώς είναι τέτοια η φύση των υπηρεσιών αυτών που καθιστά απαραίτητη τη συνεργασία μη κρατικών φορέων (επαγγελματιών και εξειδικευμένων στελεχών με την οικογένεια, τους συγγενείς και τον άμεσο κοινωνικό περίγυρο (Μελέτη ΚΕΔΚΕ-ΕΕΤΑΑ, Κοινωνική Πολιτική και Τοπική Αυτοδιοίκηση, Παρούσα κατάσταση και προοπτικές, σελ. 20). Έτσι ο νέος πλουραλισμός στον τομέα των προσωπικών κοινωνικών υπηρεσιών εστιάζεται σε δύο πόλους: (Π. Γετίμης – Δ. Γράβαρης, Κοινωνικό Κράτος και Κοινωνική Πολιτική Η σύγχρονη προβληματική, σελ. 272)

- Το ενδιαφέρον για την ανεπίσημη φροντίδα, κυρίως στα πλαίσια της οικογένειας και του συγγενικού περιβάλλοντος, των φίλων της γειτονιάς.
- Την ανάπτυξη υπηρεσιών από την τοπική κοινότητα με σημαντικό ρόλο των μη κυβερνητικών και εθελοντικών οργανώσεων, όπου αναζητείται σχέση συνεργασίας με το κράτος.

Ωστόσο, η μετάβαση σε νέα προνοιακά καθεστώτα δεν φαίνεται ομαλή και χαρακτηρίζεται από έντονες αντιφάσεις που εστιάζονται κυρίως στην επίτευξη συναίνεσης ως προς το δόκιμο ή βέλτιστο μείγμα μεταξύ κράτους – αγοράς και οικογένειας – κοινότητας. Μια άλλη δυσκολία έγκειται στο ότι ο προνοιακός πλουραλισμός θα πρέπει να εφαρμοστεί σε ήδη διαμορφωμένα προνοιακά καθεστώτα. Επιπρόσθετα, ένα από τα χαρακτηριστικά αυτής της πορείας είναι η επιρροή του διεθνούς περιβάλλοντος στην διαμόρφωση της κοινωνικής πολιτικής των κρατών, όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση, το Διεθνές Νομισματικό ταμείο κ.α καθώς και μη κυβερνητικοί οργανισμοί και ιδιωτικές εταιρείες. (Στασινοπούλου Ο., Ζητήματα σύγχρονης Κοινωνικής Πολιτικής σελ. 45-53, 58)

Τα ερωτήματα που ανακύπτουν ως προς τη μετάβαση αυτή είναι τα εξής: (Στασινοπούλου Ο., Ζητήματα σύγχρονης Κοινωνικής Πολιτικής σελ. 54-55)

- Ποιοί θα αναλάβουν την οικοδόμηση των νέων συστημάτων κοινωνικής πολιτικής
- Πώς αυτοί θα εκφράσουν πολιτική βούληση και θα υλοποιήσουν μέτρα και από ποιούς χώρους θα αναδειχθούν (αγορά εργασίας – μάντζερς – συνδικαλιστικά στελέχη – επαγγελματικές ομάδες συμφερόντων – τοπική αυτοδιοίκηση – μη κερδοσκοπικός τομέας).

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Είναι αξιοσημείωτο ότι ενώ στην Ευρώπη η εδραίωση των κρατών πρόνοιας επιχειρείται σε περίοδο οικονομικής ανάπτυξης (πρώτη μεταπολεμική περίοδος), προκειμένου να απορροφηθούν οι κραδασμοί που προέρχονται από τις ανισότητες που δημιουργεί η οικονομική ανάπτυξη και να διαφυλαχθεί η κοινωνική συνοχή και γαλήνη, στην Ελλάδα δόθηκε μικρή σημασία στην ανάπτυξη της συλλογικής κατανάλωσης και του κράτους πρόνοιας. Αντίθετα υπήρξε αυξανόμενο ενδιαφέρον για τα ζητήματα αυτά μετά το 1974 και κυρίως

τη δεκαετία του '80, όταν ήδη τα σημάδια της κρίσης ήταν ορατά σε διεθνή κλίμακα και τα περιθώρια ανάπτυξης του κράτους πρόνοιας είχαν αρχίσει να περιορίζονται.

Η μη ανάπτυξη του κράτους πρόνοιας στην Ελλάδα δε σημαίνει ότι το κράτος δεν έχει αναλάβει την εξασφάλιση διαδικασιών στο χώρο της συλλογικής κατανάλωσης, αλλά ότι ο τρόπος και η έκταση που έχει αυτό πραγματοποιηθεί δεν συγκρίνεται με το κλασικό μεταπολεμικό πρότυπο ανάπτυξης του κράτους πρόνοιας στις περισσότερες αναπτυγμένες βιομηχανικές χώρες. (Μαλούτας Θ.-Οικονόμου Δ., *Προβλήματα Ανάπτυξης του Κράτους Πρόνοιας στην Ελλάδα*, σελ. & 289-291)

Η μη ανάπτυξη του κράτους πρόνοιας στη χώρα μας οφείλεται στην κοινωνικοοικονομική δομή της κοινωνίας που δεν καθιστούσε την ανάγκη για ανάπτυξη του κοινωνικού κράτους, αφού δεν δημιουργούσε εμφανείς και έντονες ανισότητες και δεν προκαλούσε πιέσεις από την πλευρά του κεφαλαίου και από την πλευρά της εργασίας. Οι πιο σημαντικοί παράγοντες που οδήγησαν σε αυτή την τάση είναι: (Μαλούτας Θ.-Οικονόμου Δ., *Προβλήματα Ανάπτυξης του Κράτους Πρόνοιας στην Ελλάδα*, σελ. 32-33 & 289-291 και Π. Γετίμης – Δ. Γράβαρης, *Κοινωνικό Κράτος και Κοινωνική Πολιτική Η σύγχρονη προβληματική*, σελ. 112-113)

- Η υπάρχουσα δομή συμφερόντων (αγροτικών και μικροαστικών στρωμάτων) και τα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά της αγοράς εργασίας (υψηλή συμμετοχή των αυτοαπασχολούμενων και συμβοηθούμενων μελών και η σχετικά μειωμένη συμμετοχή της μισθωτής εργασίας)
- Το χαμηλό επίπεδο βιομηχανικής ανάπτυξης και το μεγάλο βάρος του πρωτογενή τομέα
- Η επάρκεια εργατικού δυναμικού
- Η απουσία κρίσεων υποκατανάλωσης
- Οι παραδοσιακές δομές της ελληνικής κοινωνίας (π.χ. διευρυμένη οικογένεια)
- Το καταπιεστικό μοντέλο εξουσίας της πρώτης μεταπολεμικής περιόδου που αποτέλεσε τροχοπέδη για κοινωνικές παροχές.

Ετσι το κράτος είχε απαλλαχτεί σε σημαντικό βαθμό από το μεγάλο βάρος της δημιουργίας κοινωνικών υποδομών και την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών. Ένας άλλος λόγος που συνέβαλλε σε αυτό είναι η κακή σχέση κράτους – πολίτη και η δυσπιστία των ελλήνων πολιτών απέναντι στο κράτος που αποτρέπει τους πρώτους να διεκδικήσουν τις υπηρεσίες που η πολιτεία οφείλει να τους παρέχει. (Μελέτη ΚΕΔΚΕ-ΕΕΤΑΑ, *Κοινωνική Πολιτική και Τοπική Αυτοδιοίκηση* σελ. 56-57).

Η περιορισμένη ανάπτυξη του κράτους πρόνοιας είχε ως συνέπεια πολλές λειτουργίες που σε αναπτυγμένες χώρες αποτελούν αντικείμενο κοινωνικής πολιτικής να συγκροτούνται ως μηχανισμοί αναπαραγωγής μέσα στην ίδια την Ελληνική κοινωνία. Ετσι για παράδειγμα η φροντίδα των υπερηλίκων, των αρρώστων, των νηπίων αναλαμβάνεται από το οικογενειακό και συγγενικό

περιβάλλον, η πρακτική μαθητεία από τις μικρές οικογενειακές επιχειρήσεις κ.λ.π., που αποτελούν λειτουργικά ισοδύναμα των ειδικών κέντρων περίθαλψης, των γηροκομείων, των παιδικών σταθμών, των τεχνικών σχολών κτλ.

Σε αυτό το πλαίσιο η παροχή κοινωνικών υπηρεσιών γίνεται σχεδόν αποκλειστικά από το κεντρικό κράτος. Η Τοπική Αυτοδιοίκηση έχει ελάχιστες αρμοδιότητες και πόρους και είναι αποκομμένη από τις σχετικές διαδικασίες. Από το τέλος της δεκαετίας του '70 η συγκεντρωτική δομή τίθεται υπό αναθεώρηση και σταδιακά διευρύνεται ο ρόλος και οι αρμοδιότητες των τοπικών θεσμών. Έτσι η Τοπική Αυτοδιοίκηση αποκτά αρμοδιότητες στην εκπαίδευση (σχολικές επιτροπές, λειτουργικές δαπάνες), στην πρόνοια (παιδικοί σταθμοί, ΚΑΠΗ κ.α). Παρόλα αυτά ο ρόλος του τοπικού κράτους στην Ελλάδα παραμένει υποβαθμισμένος. (Π. Γετίμης – Δ. Γράβαρης, *Κοινωνικό Κράτος και Κοινωνική Πολιτική Η σύγχρονη προβληματική*, σελ. 112-117)

Η τάση ανάπτυξης ενός κράτους πρόνοιας στα τέλη της δεκαετίας του '70, προήλθε σε μεγάλο βαθμό από την τάση εκσυγχρονισμού της ελληνικής κοινωνίας και την ανάγκη προσαρμογής της ελληνικής πραγματικότητας προς τις αντίστοιχες ευρωπαϊκές, λόγω της ένταξη της στην ΕΟΚ. Δεν προήλθε από αγώνες των ενδιαφερόμενων κοινωνικών κατηγοριών, ούτε αποτέλεσε απάντηση στις νέες ανάγκες της κεφαλαιοκρατικής συσσώρευσης (Μαλούτας Θ.- Οικονόμου Δ., *Προβλήματα Ανάπτυξης του Κράτους Πρόνοιας στην Ελλάδα*, σελ. 197).

Μεγαλύτερη κινητικότητα παρατηρείται στο χώρο της υγείας, ιδιαίτερα τη δεκαετία του '80, σε συνάρτηση με την προσπάθεια εδραίωσης του ΕΣΥ. Ο χώρος της πρόνοιας, από τα πρώτα στάδια ανάπτυξης του ελληνικού κοινωνικού κράτους πρόνοιας έως και σήμερα, είναι υποβαθμισμένος τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά. Αυτό φαίνεται και τους οικονομικούς πόρους που διατίθενται αλλά και από τις προσπάθειες εκσυγχρονισμού. Τα κυριότερα χαρακτηριστικά αυτού του τομέα και ειδικότερα των προσωπικών κοινωνικών υπηρεσιών στην Ελλάδα είναι: (Π. Γετίμης – Δ. Γράβαρης, *Κοινωνικό Κράτος και Κοινωνική Πολιτική Η σύγχρονη προβληματική*, σελ. 295-301)

- Υπολειμματική αντίληψη (σε περιπτώσεις που τα οικογενειακά και συγγενικά δίκτυα δεν υπάρχουν ή υπολειτουργούν, παρεμβαίνει το κράτος, η ιδιωτική πρωτοβουλία και ο εθελοντισμός).
- Κυριαρχία του επιδοματικού χαρακτήρα
- Συγκεντρωτική διοίκηση, έλλειψη σχεδιασμού, ανειδίκεντα στελέχη
- Έλλειψη σύγχρονου, συγκροτημένου θεσμικού πλαισίου
- Εδραίωση και αναπαραγωγή ανισοτήτων

Ωστόσο τα τελευταία χρόνια παρατηρούμε και σε αυτόν τον τομέα σημαντική αν και λιγότερο εμφανή στροφή από αυτή του χώρου της υγείας. Οπωσδήποτε η έντονη δραστηριότητα της ΕΟΚ σε προγράμματα κοινωνικής προστασίας και η ανάπτυξη απευθείας σχέσεων της με τους ΟΤΑ, προκάλεσε κάποια κινητικότητα προς αυτή την κατεύθυνση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Οι ιδρυτές της τότε ΕΟΚ, βασιζόμενοι στη φιλοσοφία του *Laissez faire*, πίστευαν ότι η κοινή αγορά θα οδηγούσε και σε εναρμόνιση των κοινωνικών συστημάτων. Έτσι την πρώτη περίοδο δραστηριότητας της η ΕΟΚ είναι προσανατολισμένη καθαρά στον οικονομικό της σκοπό, με αποτέλεσμα η πρόοδος στην εναρμόνιση του κοινωνικού δικαίου και στην εφαρμογή μιας ευρωπαϊκής κοινωνικής πολιτικής να είναι περιορισμένη.

Οι διατάξεις της ιδρυτικής συνθήκης της Ρώμης (1957) υπονοούσαν την διατήρηση της αυτονομίας των κρατών μελών σε θέματα κοινωνικής πολιτικής και την αναρμοδιότητα των κοινοτικών οργάνων να ασκήσουν κοινή κοινωνική πολιτική που θα ήταν υποχρεωτική για τα κράτη - μέλη. Έτσι στη συνθήκη περιλαμβάνονται μόνο κοινωνικοπολιτικές διατάξεις που κρίθηκαν τότε απαραίτητες για την ομαλή λειτουργία της αγοράς και της οικονομίας. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την έντονη ασυμμετρία στην ανάπτυξη του κοινωνικού χώρου της κοινότητας.

Οι εξελίξεις που συνδέονται με την οικονομική κρίση της δεκαετίας του 60' έκαναν επιβεβλημένη την αναθεώρηση αυτών των αντιλήψεων και την ανάγκη εφαρμογής μιας κοινοτικής κοινωνικής πολιτικής. Έτσι το 1974 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξεπόνησε ένα πρόγραμμα κοινωνικής δράσης το οποίο όμως δεν βασιζόταν σε ένα ενιαίο μοντέλο κοινής κοινωνικής πολιτικής. Για τα κοινωνικά θέματα εφαρμόζονταν η αρχή της επικουρικότητας, σύμφωνα με την οποία δεν πρέπει να γίνεται σε κοινοτικό επίπεδο ότι μπορεί να γίνει εξίσου καλά ή και καλύτερα σε εθνικό, περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο. Τα κράτη - μέλη μπορούν να εγκρίνουν κανόνες και κανονισμούς οι οποίοι να υπερβαίνουν τις ευρωπαϊκές διατάξεις για τα κοινωνικά θέματα.

Το 1986 υπογράφηκε η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη η οποία δεν επιφέρει αλλαγές στα άρθρα της συνθήκης της Ρώμης που εμπιστεύονται τους μηχανισμούς της αγοράς, ούτε μεταβιβάζει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή αρμοδιότητες σε θέματα κοινωνικής πολιτικής. Δεν προχώρησε στην εναρμόνιση της κοινωνικής νομοθεσίας των κρατών - μελών. Έτσι ο ρόλος της κοινότητας στη ρύθμιση των κοινωνικών υποθέσεων παραμένει επικουρικός. «Η κυριότερη συμβολή έγκειται στη συγκεκριμενοποίηση των γενικόλογων και αόριστων κοινωνικών διατάξεων που περιελάμβαναν οι Ιδρυτικές Συνθήκες» Μελέτη ΚΕΔΚΕ-ΕΕΤΑΑ, *Κοινωνική Πολιτική και Τοπική Αυτοδιοίκηση, Παρούσα κατάσταση και προοπτικές*, σελ. 118).

Το 1989 με την θέσπιση του «Κοινοτικού Χάρτη των θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων των εργαζομένων» αναγνωρίστηκαν επίσημα τα κοινωνικά δικαιώματα των εργαζομένων, γεγονός με ιδιαίτερη σημασία στα πλαίσια της Ενιαίας Εσωτερικής Αγοράς και των κοινωνικών επιπτώσεων που θα

προκαλούσε. Παρόλα αυτά το περιεχόμενο του Χάρτη είχε διακηρυκτικό και όχι δεσμευτικό χαρακτήρα με αποτέλεσμα να μην μεταβληθεί το καθεστώς των Ευρωπαϊκών Συνθηκών σε ότι αφορά τα κοινωνικά θέματα, ενώ επαναλαμβάνει την ισχύ της αρχής της επικουρικότητας. Στη συνέχεια σχεδιάστηκε το Πρόγραμμα δράσης της Επιτροπής που αναφέρεται στη συγκεκριμένη εφαρμογή των δικαιωμάτων και μέτρων του Χάρτη και θεμελιώνει κατά κάποιο τρόπο την ιδέα της κοινωνικής διάστασης της ευρωπαϊκής πολιτικής. Το Πρόγραμμα Δράσης εμπνέεται και πάλι από την αρχή της επικουρικότητας και επιδιώκει να εκμεταλλευτεί δυνατότητες και κενά των εθνικών νομοθεσιών σε θέματα κοινωνικής πολιτικής. Περιλαμβάνει τρεις μεγάλες ενότητες κοινωνικοπολιτικών προτάσεων και πρωτοβουλιών: (Σακελλαρόπουλος Θ., *Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική*, σελ. 47-48)

1. Μέτρα που συνδέονται με την λειτουργία της εσωτερικής αγοράς που έχουν να κάνουν περισσότερο με την κινητικότητα των εργαζομένων.
2. Μέτρα που αποβλέπουν στην οικονομική και κοινωνική συνοχή των χωρών – μελών. Εδώ εντάσσεται και ο διπλασιασμός των κονδυλίων των διαρθρωτικών ταμείων (μεταξύ των οποίων και του ΕΚΤ στόχος του οποίου είναι η διαρθρωτική και διορθωτική του παρέμβαση στον τομέα της απασχόλησης και της επαγγελματικής κατάρτισης), με σκοπό την επίτευξη της συνοχής των κρατών – μελών.
3. Μέτρα ενίσχυσης της απασχόλησης και της αλληλεγγύης. Αυτά αφορούν τρέχοντα προγράμματα για γυναίκες, ανέργους, νέους και άτομα με ειδικές ανάγκες.

Το 1992 ψηφίζεται η συνθήκη του Μάαστριχ η οποία συνέχισε τη προηγούμενη παράδοση στην ευρωπαϊκή κοινωνική πολιτική. Ο στόχος της ΟΝΕ με το φιλελεύθερο προσανατολισμό και η ανάγκη ανταγωνισμού των ΗΠΑ και της Ιαπωνίας, αναχαίτισαν την κοινωνική διάσταση της ενοποίησης. Η κοινωνική πολιτική δεν καλύφθηκε καθόλου, αλλά αντίθετα υποβαθμίστηκε στη μορφή ενός πρωτοκόλλου που μάλιστα δεν υπογράφηκε από τη Βρετανία, γεγονός που υποδηλώνει την έλλειψη συνεννόησης μεταξύ των κρατών - μελών σχετικά με θέματα κοινωνική πολιτικής και την κυριαρχία των εθνικών πολιτικών. (Οικονόμου Χ., *Το κοινωνικό κράτος στη δεκαετία του 1980*. Διδακτορική διατριβή, σελ. 130)

Την 1η Μαΐου 1999 τέθηκε σε ισχύ η συνθήκη του Αμστερνταμ η οποία τροποποιεί τη συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Σε γενικές γραμμές και σε θεωρητικό επίπεδο η Ευρωπαϊκή Ένωση θα μπορεί να διαδραματίζει πιο ενεργό ρόλο στις κοινωνικές υποθέσεις από ότι επέτρεπε η συνθήκη του Μάαστριχτ. Σύμφωνα με τη νέα συνθήκη η Ένωση αποκτά αρμοδιότητες για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού και ταυτόχρονα βελτιώνει ορισμένες παλιότερες διατάξεις που αφορούν κυρίως την ισότητα μεταξύ των δύο φύλων. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Συνθήκη του Αμστερνταμ: τι άλλαξε στην Ευρώπη*). Επίσης με τη νέα συνθήκη γίνονται επιπλέον βήματα προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης του κοινωνικού διαλόγου και διαφαίνεται η τάση και ο στόχος της κοινότητας, η ευρωπαϊκή

κοινωνική πολιτική να ασκείται πλέον τόσο σε σύνδεση με τα κράτη - μέλη όσο και σε συνεργασία με ενώσεις και μη κυβερνητικές οργανώσεις (ΜΚΟ). Στα μέσα της δεκαετίας του 1990 οι οργανώσεις αυτές συγχωνεύτηκαν προκειμένου να δημιουργήσουν την «πλατφόρμα των ευρωπαϊκών κοινωνικών ΜΚΟ» που συμβάλλει με τη διατύπωση γνώμων και ιδεών στη διαμόρφωση της ευρωπαϊκής κοινωνικής πολιτικής. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Ευρωπαϊκή πολιτική απασχόλησης και κοινωνική πολιτική*).

Κρίνοντας συνολικά το θεσμικό πλαίσιο που ρυθμίζει τον ευρωπαϊκό κοινωνικό χώρο, διαπιστώνουμε την αργή και ανεπαρκή συγκρότησή του. Τα κοινωνικά θέματα αντιμετωπίζονται οριακά. Συνδέονται είτε με τις ανάγκες της οικονομικής ενοποίησης και της εσωτερικής αγοράς (π.χ. το δικαίωμα ελεύθερης μετακίνησης και εγκατάστασης), είτε με ελάχιστες προβλέψεις για τη διατήρηση και αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης, ιδίως σε συνθήκες εισαγωγής καινούργιων τεχνολογιών (π.χ. υγιεινή και ασφάλεια των χώρων εργασίας). Οι περισσότερες αρχές κοινωνικής πολιτικής που εμπεριέχονται σε αυτά τα κείμενα έχουν διακηρυκτικό και όχι δεσμευτικό χαρακτήρα. (Π. Γετίμης - Δ. Γράβαρης, *Κοινωνικό Κράτος και Κοινωνική Πολιτική Η σύγχρονη προβληματική*, σελ. 447)

Ενας από τους βασικούς λόγους των παραπάνω είναι η μη ύπαρξη ομοφωνίας μεταξύ των κρατών - μελών για τη δημιουργία ενός ενιαίου ευρωπαϊκού κοινωνικού χώρου. Παρά τις εντατικές προσπάθειες της Επιτροπής και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, τη θετική για τη δημιουργία ενός ενιαίου κοινωνικού χώρου νομολογία του Ευρωπαϊκού δικαστηρίου, την πίεση των συνδικάτων και των σοσιαλιστικών κυβερνήσεων των κρατών - μελών, η διαμόρφωση ενός ευρωπαϊκού κοινωνικού κράτους φαίνεται πως δεν είναι επιθυμητή. (Σακελλαρόπουλος Θ., *Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική*)

Η συζήτηση και οι διαπραγματεύσεις που διεξάγονται γύρω από τη συγκρότηση του ευρωπαϊκού κοινωνικού χώρου έχουν αναδείξει δυο βασικά μοντέλα τα οποία στηρίζονται σε διαμετρικά αντίθετες κοινωνικό-πολιτικές φιλοσοφίες: (Σακελλαρόπουλος Θ., *Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική* σελ. 25-28 & Π. Γετίμης - Δ. Γράβαρης, *Κοινωνικό Κράτος και Κοινωνική Πολιτική Η σύγχρονη προβληματική*, σελ. 451-453)

- Το συγκεντρωτικό μοντέλο ή αλλιώς ευρωκορπορατισμός, υπερασπίζει την άσκηση μιας συγκεντρωτικής ευρωπαϊκής κοινωνικής πολιτικής και την εναρμόνιση των εθνικών συστημάτων κοινωνικής πολιτικής των κρατών - μελών. Αυτή η εναρμόνιση αφορά την προσέγγιση των εθνικών νομοθεσιών στα θέματα εργατικού και κοινωνικού δικαίου και τη δημιουργία ενός κοινού νομοθετικού πλαισίου. Η αντίληψη αυτή προωθήθηκε κυρίως από τις συνδικαλιστικές οργανώσεις των ανεπτυγμένων βιομηχανικών κρατών, ορισμένες σοσιαλιστικές κυβερνήσεις και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για μια ορισμένη περίοδο. Στην πράξη το συγκεντρωτικό μοντέλο προτείνει τη μεταφορά του υψηλού επιπέδου κοινωνικής προστασίας που έχουν κατακτήσει οι εργαζόμενοι των πλούσιων χωρών της Κοινότητας στους εργαζόμενους των λιγότερο

αναπτυγμένων χωρών. Δικαιολογείται με την ανάγκη ίσης κατανομής των ωφελειών που θα προκύψουν από την εσωτερική αγορά σε όλους τους εργαζομένους των χωρών – μελών.

- Το αποκεντρωτικό μοντέλο ή αλλιώς ευρωφιλελευθερισμός, βασίζεται στη φιλοσοφία του νεοφιλελευθερισμού. Υποστηρίζει την αποκεντρωτική, σε επίπεδο εθνικού κράτους αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων που δημιουργεί η ενιαία αγορά και μόνο συμπληρωματικά δέχεται τη ρύθμιση της κοινότητας. Για αυτό η αρχή της επικουρικότητας έχει καταστεί βασικός άξονας αναφοράς του. Υποστηρίζεται περισσότερο από τις οργανώσεις των εργοδοτών και τις επιχειρήσεις και δέχεται την προτεραιότητα του στόχου της οικονομικής ανάπτυξης που εξασφαλίζεται μέσα από την Οικονομική και Νομισματική Ένωση. Μόνο έτσι, υποστηρίζεται, δημιουργείται μεγαλύτερη απασχόληση και υψηλότερο επίπεδο ευημερίας.

Η απήχηση του αποκεντρωτικού μοντέλου έγινε μεγαλύτερη με την αναζωπύρωση της οικονομικής κρίσης και της ανεργίας από τα μέσα της δεκαετίας του '80, όταν η πειστικότητα του συγκεντρωτικού μοντέλου δείχνει να μειώνεται και οι εξελίξεις δείχνουν ότι το μέλλον της ευρωπαϊκής κοινωνικής πολιτικής δεν αναζητείται σε ένα συγκεντρωτικό σύστημα ρύθμισης της αγοράς εργασίας, αλλά αντίθετα σε εθνικές, αποκεντρωτικές και ευέλικτες ρυθμίσεις. (Π. Γετίμης – Δ. Γράβαρης, *Κοινωνικό Κράτος και Κοινωνική Πολιτική Η σύγχρονη προβληματική*, σελ. 453)

Η επιτυχής υλοποίηση του κοινωνικού διαλόγου σε ευρωπαϊκό επίπεδο μπορεί να συμβάλλει στη θετική υπέρβαση της διαμάχης μεταξύ ευρωκορπορατισμού και ευρωφιλελευθερισμού. Το δίλημμα παύει πλέον να είναι εθνικό ή υπερεθνικό κράτος. Το βάρος των κοινωνικών ρυθμίσεων μετατοπίζεται στις συμβατικές σχέσεις των κοινωνικών εταίρων σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Ο κοινωνικός διάλογος ως πρακτική διαμόρφωσης του ευρωπαϊκού κοινωνικού χώρου προβλέπεται ήδη από την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη και πολύ περισσότερο στη συνθήκη του Μάαστριχτ (όπου για πρώτη φορά αναγνωρίζεται ο ρόλος των κοινωνικών εταίρων στη διαδικασία της Ευρωπαϊκής οικοδόμησης), αλλά και του Άμστερνταμ η οποία έδωσε ώθηση στον κοινωνικό διάλογο και την ανάγκη συλλογικών διαπραγματεύσεων. Παρόλα αυτή η πρόοδος που έχει συντελεστεί μέχρι σήμερα είναι μικρή. (Π. Γετίμης – Δ. Γράβαρης, *Κοινωνικό Κράτος και Κοινωνική Πολιτική Η σύγχρονη προβληματική*, σελ. 457-458)

Στην ουσία η εφαρμοζόμενη κοινοτική κοινωνική πολιτική δεν προσδιορίζει κανένα από τα προηγούμενα μοντέλα. Η πολιτική της Ευρωπαϊκή Επιτροπή στον κοινωνικό χώρο πηγάζει από την ανάγκη αντιμετώπισης των συνεπειών που θα επιφέρει η απελευθέρωση της εσωτερικής αγοράς. Η κοινωνική πολιτική που προωθεί η Επιτροπή απλώς ρυθμίζει ότι παραλείπουν να ρυθμίσουν ή δεν ρυθμίζουν καλά τα κράτη – μέλη. Είναι μια πολιτική που εφαρμόζει προγράμματα και δράσεις που έχουν κυρίως αντισταθμιστικό χαρακτήρα. Συγκεκριμένα επιχειρείται μέσα από αυτά να βελτιωθούν

καταστάσεις που σχετίζονται με συγκεκριμένα κοινωνικά προβλήματα, όπως η μακροχρόνια ανεργία, οι διακρίσεις σε βάρος των γυναικών, οι δυσκολίες των μειονεκτούντων ατόμων να ενταχθούν στην κοινωνική και οικονομική ζωή, οι προκαταλήψεις εναντίον των εθνικών μειονοτήτων, η επανεμφάνιση της φτώχειας στις χώρες της Κοινότητας, ο κοινωνικός και πολιτιστικός αποκλεισμός κλπ.

Στον τομέα της εκπαίδευσης η παρέμβαση της Κοινότητας περιορίζεται στην ενθάρρυνση της συνεργασίας μεταξύ των κρατών – μελών και, αν αυτό απαιτείται, υποστηρίζει και συμπληρώνει τη δράση τους, σεβόμενη πλήρως την αρμοδιότητα των κρατών – μελών για το περιεχόμενο της διδασκαλίας και την οργάνωση του εκπαιδευτικού συστήματος, καθώς και την πολιτιστική και γλωσσική τους πολυμορφία. Η πολιτική της Κοινότητας στον τομέα της εκπαίδευσης έχει ως στόχο: (Ανδρικοπούλου Ε., *Οι Περιφέρειες στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, σελ. 189)

- να αναπτύσσει την ευρωπαϊκή διάσταση της παιδείας, μέσω κυρίως της εκμάθησης και διάδοσης των γλωσσών των κρατών – μελών
- να ευνοεί την κινητικότητα φοιτητών και εκπαιδευτικών
- να προωθεί τη συνεργασία μεταξύ εκπαιδευτικών ιδρυμάτων
- να αναπτύσσει την ανταλλαγή πληροφοριών και εμπειριών για τα κοινά προβλήματα των εκπαιδευτικών συστημάτων των κρατών – μελών
- να ευνοεί την ανάπτυξη των ανταλλαγών νέων, καθώς και οργανωτών κοινωνικό- μορφωτικών δραστηριοτήτων.
- να ενθαρρύνει την ανάπτυξη της εκπαίδευσης εξ αποστάσεως
- να ευνοεί τη συνεργασία με τρίτες χώρες και διεθνείς οργανισμούς και ειδικότερα με το Συμβούλιο της Ευρώπης.

Σήμερα δύο προγράμματα το Socrates και το Leonardo da Vinci, επιδιώκουν την προώθηση της διεθνούς διάστασης στα σχολεία, και στα πανεπιστήμια καθώς και στην επαγγελματική κατάρτιση και επιδιώκουν να αναδείξουν προσόντα όπως οι γλωσσικές δεξιότητες και η εμπειρία σε άλλες χώρες. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Ευρωπαϊκή πολιτική απασχόλησης και κοινωνική πολιτική*).

Στον τομέα της δημόσιας υγείας η Κοινότητα θέτει ως στόχο να συμβάλλει στην εξασφάλιση υψηλού επιπέδου προστασίας της υγείας, μέσω της ενθάρρυνσης της συνεργασίας μεταξύ των κρατών – μελών και αν αυτό απαιτείται, με την υποστήριξη της δράσης τους. Η δράση της αυτή αφορά την πρόληψη των σοβαρών ασθενειών της εποχής μας, με τη διερεύνηση αιτιών και τρόπων μετάδοσης, την ενημέρωση και διαπαιδαγώγηση. Αναγνωρίζεται επίσης ότι η προστασία της υγείας θα πρέπει να αποτελεί συνιστώσα των άλλων πολιτικών της Κοινότητας και προβλέπεται ο συντονισμός των πολιτικών και των προγραμμάτων μεταξύ των κρατών – μελών και σε συνδυασμό με την Επιτροπή. Για την υλοποίηση των στόχων της, η ΕΕ εκτός από το ότι μπορεί να διατυπώνει (με ειδική πλειοψηφία) συστάσεις, καλείται σε ορισμένες περιπτώσεις να νομοθετεί προκειμένου να εξασφαλίσει ένα υψηλό επίπεδο προστασίας της υγείας (Ανδρικοπούλου Ε., *Οι Περιφέρειες στην*

Ευρωπαϊκή Ένωση, σελ. 192), χωρίς όμως η νομοθεσία αυτή να έχει δεσμευτικό χαρακτήρα για τα κράτη - μέλη.

Σχετικά με την κοινωνική προστασία, σύμφωνα με την Επιτροπή αποτελεί αποκλειστικά αρμοδιότητα των κρατών - μελών, σε εθνικό, περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο. Παρόλα αυτά οι ανησυχία της ΕΕ σχετικά με την προστασία των ηλικιωμένων έχει αναθερμανθεί τα τελευταία χρόνια, καθώς ο αριθμός των ηλικιωμένων ατόμων της Ευρωπαϊκής Ένωσης παρουσιάζει έντονα αυξητικές τάσεις. Υπάρχει εξάλλου αυξανόμενο ενδιαφέρον σχετικά με τη συμβολή που θα μπορούσαν να έχουν οι ηλικιωμένοι στην κοινωνία αν συμμετείχαν περισσότερο σε διάφορες τοπικές δραστηριότητες, από τις κοινωνικές υπηρεσίες μέχρι την κατάρτιση. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επιδιώκει την ανάπτυξη μοντέλων, σε σύνδεση με τους κοινωνικούς εταίρους και τις ΜΚΟ για τη σταδιακή μετάβαση από την εργασία στη σύνταξη. Σε ότι αφορά την προστασία των μειονεκτούντων ατόμων (άτομα με ειδικές ανάγκες) η πολιτική της ΕΕ έχει να κάνει με την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού. Ετσι η ΕΕ εφάρμοσε κατά καιρούς ειδικά μέτρα, όπως για παράδειγμα τα προγράμματα για τη φτώχεια που συνέβαλαν στη προώθηση της ένταξης των μειονεκτούντων ατόμων, ενώ το Πρόγραμμα Helios βοήθησε τα κράτη - μέλη να επεκτείνουν τις προσπάθειές τους για την παροχή βοήθειας στα άτομα με ειδικές ανάγκες. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Ευρωπαϊκή πολιτική απασχόλησης και κοινωνική πολιτική*, 2000).

Σε θέματα πολιτισμού, η Κοινότητα συμβάλλει στην προβολή της κοινής πολιτιστικής κληρονομιάς. Η παρέμβαση της αφορά δράσεις ενθάρρυνσης της συνεργασίας μεταξύ των κρατών - μελών και αν υπάρχει ανάγκη υποστηρίζει και συμπληρώνει τη δράση τους στους εξής τομείς: (Ανδρικοπούλου Ε., *Οι Περιφέρειες στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, σελ. 191)

- Βελτίωση της γνώσης και της διάδοσης του πολιτισμού και της ιστορίας των ευρωπαϊκών λαών
- Διατήρηση και προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς ευρωπαϊκής σημασίας
- Μη εμπορικές πολιτιστικές ανταλλαγές
- Καλλιτεχνική και λογοτεχνική δημιουργία.
- Προώθηση της συνεργασίας με τρίτες χώρες και διεθνείς οργανισμούς και ειδικότερα με το Συμβούλιο της Ευρώπης.

Οι παραπάνω δράσεις στους διάφορους τομείς της κοινωνικής πολιτικής αναμφισβήτητα συμβάλλουν στην βελτίωση των όρων και συνθηκών διαβίωσης των κοινωνικά αδυνάτων σε όλα τα κράτη μέλη και προωθούν την κοινωνική συνοχή. Παρόλα αυτά επιβεβαιώνουν το προηγούμενο συμπέρασμα ότι δηλαδή, απλώς συμπληρώνουν λειτουργώντας προσθετικά στις υπάρχουσες εθνικές δράσεις. Την ευθύνη για την επίλυση κοινωνικών προβλημάτων εξακολουθούν να έχουν οι εθνικές κυβερνήσεις. Η αρχή της επικουρικότητας έχει αποβεί στον κεντρικό άξονα γύρω από τον οποίο περιστρέφεται η ευρωπαϊκή κοινωνική πολιτική.

Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε πως η Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική βρίσκεται υπό διαμόρφωση κυρίως επειδή ο ευρωπαϊκός κοινωνικός χώρος τελεί σε μια κατάσταση συνεχούς αλλαγής και μεταβολής. Η συγκρότηση του δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί. Μέσα στο πλαίσιο της ΟΝΕ, το αποκεντρωτικό μοντέλο, που επιφυλάσσει στα εθνικά κράτη τον πρώτο λόγο στη λήψη κοινωνικοπολιτικών μέτρων για την αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων, κερδίζει σε σημασία. (Σακελλαρόπουλος Θ., *Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική*, σελ. 97)

Παρόλα αυτά, η ανάγκη για πιο ουσιαστική κοινωνική παρέμβαση της κοινότητας είναι παρούσα, στο πλαίσιο των σημερινών συνθηκών και των μελλοντικών προβλέψεων, καθώς μεγάλα προβλήματα της κοινότητας όπως η μετανάστευση, η γήρανση του πληθυσμού, η μεταβολή του εργασιακού περιβάλλοντος, το επίπεδο απασχόλησης και η ανεργία γίνονται ολοένα και εντονότερα. Οι εθνικές κοινωνικές πολιτικές είναι σε μεγάλο βαθμό αναποτελεσματικές στην αντιμετώπιση τους ακόμη και σε χώρες με ανεπτυγμένο το σύγχρονο κοινωνικό κράτος και υψηλούς κοινωνικούς προϋπολογισμούς. Η προσχώρηση νέων κρατών μελών στην Ευρωπαϊκή Ένωση κάνει ακόμη πιο επιτακτική αυτή την ανάγκη, καθώς το επίπεδο διαβίωσης στις περισσότερες υποψήφιες χώρες είναι χαμηλότερο από το μέσο όρο της ΕΕ, με αποτέλεσμα να απειλείται η κοινωνική συνοχή της Ένωσης, που αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την επίτευξη της οικονομικής συνοχής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΟΙ ΝΗΣΙΩΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

4.1. Ευρωπαϊκός και Ελληνικός νησιωτικός χώρος

Μέσα από την μακραίωνη ιστορία της η Ελλάδα έχει επηρεαστεί σε μεγάλο βαθμό από την επαφή της με τη θάλασσα. Πολλοί παράγοντες έχουν συμβάλει στο να θεωρείται ένα θαλάσσιο κράτος (Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας - Υπουργείο Αιγαίου, *Σχέδιο ανάπτυξης νησιωτικού χώρου* σελ. 3)

- Η θέση της στη νοτιοανατολική γωνιά της Ευρώπης, στη διασταύρωση των θαλασσιών δρόμων μεταξύ Ανατολής και Δύσης
- Οι ακτές της που κατατέμνονται από τη θάλασσα, δίνοντας της υψηλή αναλογία μήκους ακτών προς επιφάνεια, αλλά και πολλά εμπορικά λιμάνια – κόμβους επικοινωνίας της χώρας με όλη τη Μεσόγειο και τον υπόλοιπο γνωστό κόσμο
- Τα αναρίθμητα νησιά, νησίδες και βραχονησίδες που την περιβάλλουν, αυξάνοντας την αποκλειστική οικονομική ζώνη της χώρας σε σχέση με την έκτασή της.

Από τα νησιά αυτά κατοικούνται σήμερα τα 112. Περίπου το 15% του συνολικού πληθυσμού της χώρας (1.489.190 άτομα – απογραφή 1991) κατοικεί στα νησιά, που καλύπτουν το 19% του εδάφους της χώρας (24.739 τ. χλμ.) (βλέπε πίνακα 1).

Στο Νότο η Κρήτη που συγκαταλέγεται στα πολύ μεγάλα νησιά και μαζί με τη Σαρδηνία, τη Σικελία και την Κορσική, αποτελεί τμήμα των νότιων συνόρων της Ε.Ε με την Αφρική. Στο Αιγαίο ανάμεσα στην Ηπειρωτική Ελλάδα και στην Τουρκία υπάρχουν νησιά μικρού και μεσαίου μεγέθους που διοικητικά ανήκουν σε πέντε νομούς (Δωδεκανήσου, Κυκλάδων, Λέσβου, Χίου, Σάμου) και 2 Περιφέρειες (Νοτίου και Βορείου Αιγαίου), αποκλειστικά νησιωτικές. Τα νησιά αυτά αποτελούν τα ανατολικά εξωτερικά σύνορα της ΕΕ. Στο Ιόνιο πέλαγος, σε μικρή σχετικά απόσταση από τις δυτικές ακτές της Ελλάδας, υπάρχουν 5 νησιά μεσαίου και μεγάλου μεγέθους και αρκετά μικρότερα που ανήκουν στην Περιφέρεια των Ιονίων Νήσων.

Η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου κατατάσσεται στην 1η θέση από άποψη αριθμού νησιών καθώς τα αρχιπελάγη των Κυκλάδων και της Δωδεκανήσου καλύπτουν το 34,38% του συνολικού αριθμού των νησιών εδαφών και το 26% της συνολικής ακτογραμμής της χώρας. (Κλωνής Δ., *Πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ανάπτυξη των νησιωτικών Περιφερειών*, σελ. 68).

Όπως φαίνεται στον πίνακα 1, σε ευρωπαϊκή κλίμακα τα νησιά έχουν σχετικά μικρότερη σημασία για την Ευρωπαϊκή Ένωση από ότι για την Ελλάδα. Η ΕΕ στο σύνολο της έχει σύμφωνα με τον ορισμό της Eurostat, περίπου 440 νησιά

που καλύπτουν το 5% του εδάφους της και στα οποία κατοικεί μόνιμα το 3,5% του πληθυσμού της (περίπου 13 εκ. κάτοικοι).

Πίνακας 1: Η Βαρύτητα των νησιών στην ΕΕ

	Αριθμός νησιών	Εκταση νησιών	Εκταση Χώρας	%	Πληθ/μός νησιών	Πληθ/μος Χώρας	%
Βέλγιο	0	0	30518.1	0,0	0	10005000	0,00
Γαλλία	31	14206.5	543965	2,61	1611868	57055000	2,83
Γερμανία	16	405.9	356960	0,11	38154	80011000	0,05
Δανία	53	1178.4	43080	2,74	65469	5154000	1,27
Ελλάδα	112	24739,4	131625	18,80	1489190	10248000	14,53
Ιρλανδία	53	166.2	68895	0,24	3520	3526000	0,10
Ιταλία	34	50568.52	301301	18,78	7007156	56757000	12,35
Ισπανία	13	12282.84	504790	2,43	2252713	39025000	5,77
Λουξεμβούργο	0	0	2586	0,00	0	387000	0,00
Μ. Βρετανία	110	11253	241751	4,65	296352	57801000	0,51
Κάτω Χώρες	5	385.5	41029	0,94	22502	15068000	0,15
Πορτογαλία	11	3131.62	91906	3,41	489354	9867000	4,96
Ε-12	438	118317,88	2358406,1	5,02	13276278	344904000	3,85

Πηγή: Eurostat "The Portrait of the Islands", 1994

Στα Ευρωπαϊκά νησιά περιλαμβάνονται γεωγραφικές ενότητες με έκταση που κυμαίνεται από 25.700 τ.χλμ. (Σικελία) μέχρι και λιγότερο από 1 τ. χλμ., με πληθυσμό πολλών δεκάδων χιλιάδων αλλά και μερικών δεκάδων κατοίκων και οι οποίες απέχουν λιγότερο από ένα χιλιόμετρο από την ηπειρωτική Ευρώπη, αλλά και μερικές χιλιάδες χιλιόμετρα, αφού βρίσκονται στον Ινδικό Ωκεανό (Reunion), την Καραϊβική (Martinique, Guadeloupe) ή τον Ατλαντικό Ωκεανό (Ajores, Madeira, Canarias). Η μεγάλη πλειοψηφία των περιοχών αυτών είναι Αρχιπελάγη, γεγονός που επιτείνει τη διάσπαση του χώρου και αυξάνει την ποικιλομορφία του. Σε ορισμένες περιπτώσεις υπάρχει ένα πολύ μεγάλο νησί, που δεσπάζει στην περιοχή (όπως στην περίπτωση της Σικελίας ή της Κρήτης), αλλά συνήθως παρατηρείται μια σημαντική διασπορά σε πολλά άλλα νησιά, μεγάλος αριθμός από τα οποία έχουν μικρό μέγεθος.

4.2. Οικονομικά και κοινωνικά στοιχεία των νησιωτικών περιφερειών της ΕΕ - Η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου στο Ευρωπαϊκό νησιωτικό περιβάλλον.

Οι νησιωτικές Περιφέρειες της ΕΕ παρουσιάζουν σημαντικές αποκλίσεις από τον κοινοτικό μέσο όρο σε ότι αφορά το ΑΕΠ κατά κεφαλή, τους δείκτες ανεργίας, τη δημογραφία και γενικά στο επίπεδο διαβίωσης (βλέπε πίνακες 2 και 3).

Πίνακας 2 : Δημογραφικά δεδομένα των Ευρωπαϊκών Νησιωτικών Περιφερειών

Χώρες/ Περιφέρειες	Εξέλιξη Πληθ/μού	Πληθ/μός <25 ετών	Πληθ/μός >65 ετών	%Γεννητι- κότητας	Ενεργός Πληθ/μός	Δείκτης Εξάρτησης	Ανεργία
Ελλάδα	1,0 0,5	33,1	14,6	1,0	49,2	1,4	9,1
B. Αιγαίο	* -0,3	30,0	21,8	0,9	39,1	2,0	4,9
N. Αιγαίο	* 1,0	35,0	13,8	1,2	51,2	1,5	4,8
Κρήτη	* 0,7	35,6	15,7	1,1	54,6	1,3	4,1
Ιόνια νησιά	* 0,6	30,7	18,9	1,0	52,2	1,2	5,3
Γαλλία	0,5 0,5	39,8	9,9	1,2	50,8	1,3	11,2
Corse	0,9 0,4	30,0	16,9	1,1	40,6	1,9	13,8
Martinique	* *	*	*	*	*	*	25,0
Guadeloupe	* *	*	*	*	*	*	26,1
Reunion	* *	*	*	*	*	*	31,7
Ισπανία	0,9 0,2	34,6	14,2	1,0	48,2	1,5	22,7
Baleares	1,7 0,9	37,2	15,6	1,1	51,6	1,4	13,8
Canarias	1,5 0,8	39,8	9,9	1,2	50,8	1,4	23,7
Πορτογαλία	1,0 -0,1	35,5	14,0	1,2	58,1	1,1	7,1
Madeira	-0,1	41,9	11,8	1,4	54,3	1,3	4,6
Ajores	-0,4	42,8	12,4	1,6	51,7	1,5	7,8
Ιταλία	0,4 0,1	30,7	15,7	1,0	47,4	1,5	12
Sicilia	0,5 0,1	36,4	14,0	1,3	42,0	2,0	23,3
Sardegna	0,7 0,3	35,0	12,8	0,9	44,7	1,7	20,8
Ην. Βασίλειο	0,0 0,3	32,9	15,8	1,3	61,5	1,0	8,8
Isle of Wight	0,6	32,5	15,9	1,3	*	*	6,5
Ε.Ε.	0,4 0,3	32,1	15,0	1,1	54,8	1,2	10,8

Πηγή: Eurostat – Regio 1996 & EURISLES

Η πρώτη στήλη αφορά την εξέλιξη τη περίοδο 1973-1983 και η δεύτερη τη περίοδο 1983-93

* μη διαθέσιμα στοιχεία

Αρκετές από τις νησιωτικές Περιφέρειες βρίσκονται μεταξύ των 25 περιφερειών της Ε.Ε. με το χαμηλότερο ΑΕΠ ανά κάτοικο (Ευρωπαϊκή Επιτροπή – 1994). Συγκεκριμένα αυτές είναι οι τέσσερις νησιωτικές Περιφέρειες της Ελλάδας (Νότιο Αιγαίο, Βόρειο Αιγαίο, Κρήτη, Ιόνια Νησιά) και τρεις περιφέρειες της Γαλλίας (Reunion, Martinique Guadeloupe). Επίσης έξι από τις νησιωτικές περιφέρειες της Ένωσης βρίσκονται μεταξύ των 25 περιφερειών με το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας (Ευρωπαϊκή Επιτροπή – 1994). Αυτές είναι οι ίδιες τρεις Περιφέρειες της Γαλλίας (Reunion, Martinique Guadeloupe), μια περιφέρεια της Ισπανίας (Canarias) και δύο της Ιταλίας (Sicilia, Sardegna) (Ανδρικοπούλου Ε., *Οι Περιφέρειες στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, σελ. 95, 106). Οπως φαίνεται και στον πίνακα 3 οι Περιφέρειες αυτές παρουσιάζουν κατά κεφαλή ΑΕΠ χαμηλότερο από το 75% του κοινοτικού

μέσου όρου. Παρατηρούμε δηλαδή ότι η μεγαλύτερη ανεργία εμφανίζεται στις λιγότερο πλούσιες περιοχές. Εξάιρεση αποτελούν οι ελληνικές νησιωτικές περιφέρειες, οι οποίες παρ' όλο που παρουσιάζουν χαμηλό ΑΕΠ, βρίσκονται σε πολύ καλύτερη θέση σε ότι αφορά τα ποσοστά ανεργίας από τις υπόλοιπες νησιωτικές Περιφέρειες. Σε γενικές γραμμές σχεδόν όλες οι νησιωτικές περιοχές εκτός από λίγες εξαιρέσεις (π.χ. Βαλεαρίδες), συγκεντρώνουν όλα τα χαρακτηριστικά των προβληματικών περιφερειών: χαμηλό ΑΕΠ, υψηλή ανεργία, αρνητικούς δημογραφικούς δείκτες.

Η περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου κατέχει την 1^η θέση μεταξύ 15 νησιωτικών Περιφερειών της Ε.Ε σε ότι αφορά στην εξέλιξη του πληθυσμού την περίοδο 1983-93. Το ποσοστό αυτό είναι σημαντικά μεγαλύτερο από τον κοινοτικό μέσο όρο. Επίσης μεγαλύτερο σε σχέση με αυτό της Ε.Ε είναι το ποσοστό του πληθυσμού κάτω των 25 ετών, ενώ μικρότερο είναι το ποσοστό του πληθυσμού άνω των 65 ετών. Το ποσοστό γεννητικότητας της Περιφέρειας είναι ελάχιστα μεγαλύτερο από το αντίστοιχο της Ε.Ε, αλλά μεγαλύτερος είναι και ο δείκτης εξάρτησης. Τέλος το ποσοστό της ανεργίας είναι κατά πολύ μικρότερο στο Νότιο Αιγαίο από το μέσο κοινοτικό ποσοστό. Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι η Περιφέρεια έχει ένα από τα μικρότερα ποσοστά ανεργίας με πολύ μεγάλη διαφορά από τις υπόλοιπες νησιωτικές Περιφέρειες της Ενωσης, ενώ το μικρότερο ποσοστό παρουσιάζει η Κρήτη. Το μικρό αυτό ποσοστό ανεργίας που εμφανίζει η Περιφέρεια οφείλεται στην μεγάλη ανάπτυξη του τουρισμού, ωστόσο η απασχόληση συγκεντρώνεται στην τουριστική περίοδο. Σε γενικές γραμμές η Περιφέρεια παρουσιάζει καλύτερους δημογραφικούς δείκτες σε σχέση με αυτούς του συνόλου των νησιωτικών Περιφερειών της ΕΕ (με εξαίρεση τον δείκτη εξάρτησης ο οποίος είναι μεγαλύτερος στην Περιφέρεια) (βλέπε πίνακα 2).

Πίνακας 3: Το κατά κεφαλή ΑΕΠ των νησιωτικών περιοχών της Ε.Ε

Νησιωτικές Περιφέρειες	Πληθυσμός 1996 (χιλ. Κατ.)	Κατά κεφαλή ΑΕΠ 1994/96 (ΜΑΔ)	Κατά κεφαλή ΑΕΠ 1994/96 (ΕΕ15=100)
Ιόνια Νησιά (ΕΛ)	199	10615	61
Βόρειο Αιγαίο (ΕΛ)	184	8752	50
Νότιο Αιγαίο (ΕΛ)	268	12962	75
Κρήτη (ΕΛ)	559	12444	72
Baleares (ΕΣ)	762	17022	98
Canarias (ΕΣ)	1609	12987	75
Corse (FR)	261	14398	83
Guadeloupe (FR)	425	7764	40
Martinique (FR)	390	9031	54
Reunion (FR)	670	7641	46
Sicilia (ΙΤ)	5191	11530	66
Sardegna (ΙΤ)	1692	12868	73
Ajores (PT)	242	8672	50
Madeira (PT)	258	9342	54
Aland (FN)	25	20759	119
Isle of Wight (GB)	130	.....	71

Πηγή: Eurostat, "Per capita GDP in the European Union's Regions, 1999"

CRPM Islands Commission, 1996

Σε ότι αφορά το ΑΕΠ κατά κεφαλή, από τον πίνακα 3 παρατηρούμε ότι οι περισσότερες από τις νησιωτικές Περιφέρειες της Ε.Ε έχουν ΑΕΠ κατά κεφαλή χαμηλότερο από το 75% του κοινοτικού μέσου, μεταξύ αυτών και όλες οι ελληνικές νησιωτικές περιφέρειες. Η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου βρίσκεται στην 4η θέση στον πίνακα που παρουσιάζει το ΑΕΠ κατά κεφαλή των νησιωτικών περιφερειών, και στην 1η θέση μεταξύ των ελληνικών νησιωτικών περιφερειών, γεγονός που οφείλεται κυρίως στη μεγάλη ανάπτυξη του τουρισμού στην Περιφέρεια.

4.3. Η πολιτική της Ε.Ε για την ανάπτυξη των νησιωτικών Περιφερειών

Παρά το γεγονός ότι τα προβλήματα των νησιωτικών περιφερειών δεν είναι πρόσφατα ωστόσο η επιστημονική αλλά και πολιτική ενασχόληση με αυτά είναι σχετικά πρόσφατη και ουσιαστικά ξεκίνησε με την εμφάνιση της ανάγκης για οικονομική και κοινωνική σύγκλιση μεταξύ των περιφερειών των χωρών μελών. Η ανάγκη αυτή οδήγησε στην εφαρμογή διαρθρωτικής πολιτικής με τη οποία επιδιώκεται η δημιουργία ενός ενιαίου ευρωπαϊκού χώρου όπου η κοινωνική, η περιβαλλοντική και η πολιτιστική διάσταση θα διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο. Ο στόχος αυτός επιδιώκεται με τα παρακάτω μέσα που καθορίζουν τη διαρθρωτική πολιτική της ΕΕ όπως αυτή εφαρμόζεται μετά τη αναμόρφωση των κανονισμών των Ταμείων το 1988 (Σπιλάνης Γ., *Νησιωτική ανάπτυξη και δίκτυα συνεργασίας των νησιών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας*, άρθρο στον Τόπο 6/93, σελ. 13-14)

- Χρηματοδότηση αναπτυξιακών προγραμμάτων αντί για μεμονωμένα έργα
- Ανάπτυξη της συνεργασίας μεταξύ των εταίρων (Κοινότητα, Κράτος, Περιφέρεια)
- Ενίσχυση των προσπάθειών για «αυτό-ανάπτυξη» με προώθηση της ενδογενούς ανάπτυξης μεταξύ των άλλων στρατηγικών

Για την εφαρμογή της διαρθρωτικής της πολιτικής, η Ε.Ε χώρισε τις περιοχές που χρειάζονται ενίσχυση από τα διαρθρωτικά ταμεία σε πέντε περιοχές στόχους (Κανονισμός (ΕΟΚ) αρ. 2052 / 88, άρθρο1) (Ανδρικοπούλου Ε., *Οι Περιφέρειες στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, σελ. 275-276, 289-290)

- Στόχος 1: Προώθηση της ανάπτυξης και διαρθρωτικής προσαρμογής των αναπτυξιακά καθυστερημένων περιφερειών (Χρηματοδοτικά μέσα: ΕΤΠΑ, ΕΚΤ, ΕΓΤΠΕ-τμήμα Προσανατολισμού)
- Στόχος 2: Μετατροπή των περιφερειών, παραμεθόριων περιοχών ή τμημάτων περιοχών (συμπεριλαμβανομένων των περιοχών αγοράς εργασίας και των αστικών κοινοτήτων) που πλήττονται σοβαρά από τη βιομηχανική παρακμή (Χρηματοδοτικά μέσα: ΕΤΠΑ, ΕΚΤ)
- Στόχος 3: Καταπολέμηση της ανεργίας μακράς διάρκειας (Χρηματοδοτικά μέσα: ΕΚΤ)
- Στόχος 4: Διευκόλυνση της επαγγελματικής ένταξης των νέων (Χρηματοδοτικά μέσα: ΕΚΤ)

- στόχος 5α: Επιτάχυνση της προσαρμογής των γεωργικών διαρθρώσεων (Χρηματοδοτικά μέσα: ΕΓΤΠΕ-τμήμα Προσανατολισμού)
- στόχος 5β: Προώθηση της ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών (Χρηματοδοτικά μέσα: ΕΓΤΠΕ-τμήμα Προσανατολισμού)

Κριτήριο για την ένταξη μιας περιφέρειας στις προβληματικές περιφέρειες του στόχου 1 είναι ο δείκτης ΑΕΠ κατά κεφαλή ο οποίος πρέπει να είναι μικρότερος από το 75% του κοινοτικού μέσου όρου. Είναι γεγονός ότι οι φτωχότερες περιφέρειες που έχουν δείκτες κάτω από το 75% του κοινοτικού μέσου όρου, βρίσκονται όλες στην εξωτερική περίμετρο, στο μεσογειακό νότο και τη δυτική ζώνη του Ατλαντικού (Ελλάδα, νότια Ιταλία, νότια και Δυτική Ισπανία, Πορτογαλία και Ιρλανδία) (Κλωνής Δ., *Πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ανάπτυξη των νησιωτικών Περιφερειών*, σελ. 62).

Οι προβλεπόμενες ενέργειες για την μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων και προβλημάτων των περιοχών αυτών, περιέχονται στα ΠΕΠ των Περιφερειών, η πολιτική των οποίων προσανατολίζεται σε γενικές γραμμές στην άρση της απομόνωσης τους. Ιδιαίτερο βάρος δίνεται στην δημιουργία τεχνικής υποδομής και κυρίως υποδομών μεταφορών ώστε να επιτευχθεί η καλύτερη επικοινωνία των νησιών μεταξύ τους αλλά και με την ηπειρωτική Ελλάδα και η καλύτερη γεωγραφική κατανομή του τουρισμού, η οποία προωθείται και μέσα από τα έργα ύδρευσης, αποχέτευσης, βιολογικών καθαρισμών.

Η έμφαση που δόθηκε στις νησιωτικές περιφέρειες εκφράζεται και ποσοτικά στη κατανομή των πόρων των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης. Έτσι για παράδειγμα για την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου οι πόροι του ΠΕΠ 1989-1993 ήταν 25 δις. δρχ., του ΠΕΠ 1994-1999 ήταν 128,5 δις., ενώ οι πόροι του ΠΕΠ 2000-2006 ανέρχονται στα 170 δις. δρχ. Αυτή η αύξηση των πόρων ισχύει και για τις υπόλοιπες ελληνικές νησιωτικές Περιφέρειες. Ειδικά για την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου η ποσοστιαία αύξηση των πόρων μεταξύ του Α' ΚΠΣ και του Β' ΚΠΣ ήταν η μεγαλύτερη από όλες της ελληνικές Περιφέρειες (από 3,9% του συνόλου των πόρων σε 6%). (Γ.Α. Γεωργίου, *Κριτήρια Περιφερειακών Κατανομών των Πόρων του Β' ΚΠΣ 1994-1999: κριτική θεώρηση*, άρθρο στον Τόπο 10/95, σελ. 116).

Παρόλα αυτά μέχρι σήμερα τα ΠΕΠ των ελληνικών νησιωτικών Περιφερειών αλλά και όλων των γενικά των Περιφερειών της Χώρας, δεν επέφεραν τα μέγιστα δυνατά οφέλη καθώς εμφανίζονται να μην εξυπηρετούν ένα κοινό σκοπό και χαρακτηρίζονται ασύνδετα μεταξύ τους. (Γ.Α. Γεωργίου, *Κριτήρια Περιφερειακών Κατανομών των Πόρων του Β' ΚΠΣ 1994-1999: κριτική θεώρηση*, άρθρο στον Τόπο 10/95, σελ. 127).

Σε γενικές γραμμές η επιτυχία της περιφερειακής πολιτικής σε κοινοτικό επίπεδο δεν μπορεί να θεωρηθεί ικανοποιητική, αφού η αύξηση των ανισοτήτων μεταξύ των Περιφερειών και τα αναπτυξιακά προβλήματα περιοχών όπως οι νησιωτικές εξακολουθούν να υπάρχουν. Ωστόσο δεν μπορεί

να αμφισβητηθεί η τεράστια συμβολή της περιφερειακής κοινοτικής πολιτικής στις περιοχές του στόχου 1 καθώς η ενίσχυση των υποδομών και η βελτίωση της ποιότητας ζωής προωθήθηκαν σημαντικά. (Κόνσολας Ν., *Η Ευρωπαϊκή Χωροταξία και η Ελλάδα*, άρθρο στην Επιλογή, 1996, σελ. 167-168)

Πέρα όμως από τη διαρθρωτική πολιτική της που αφορά όλες τις Περιφέρειες με αναπτυξιακά προβλήματα και όχι μόνο τις νησιωτικές, η ΕΕ μέχρι σήμερα δεν έχει διαμορφώσει και προωθήσει μια συγκεκριμένη και εξειδικευμένη νησιωτική πολιτική.

Κατά καιρούς προβάλλονται διάφοροι λόγοι για το παρατηρούμενο έλλειμμα Κοινοτικής νησιωτικής πολιτικής οι οποίοι συνίστανται κυρίως σε μια γενικής φύσεως δήλωση ότι τα νησιά της ΕΕ είναι διαφορετικά μεταξύ τους και δεν μπορούν να καλυφθούν από ενιαία Κοινοτική νησιωτική πολιτική. Είναι όμως προφανές ότι παρά τις μεγάλες μεταξύ τους διαφορές σε ότι αφορά οικονομικούς και κοινωνικούς δείκτες (βλέπε ενότητα 4.2.), ωστόσο τα νησιά διαθέτουν σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό μια σειρά από κοινά χαρακτηριστικά που συνθέτουν την ιδιαίτερη ταυτότητα τους, τη νησιωτικότητα. Η έννοια της νησιωτικότητας περιλαμβάνει μια γεωγραφική διάσταση που συνδέεται με μια σειρά παραμέτρων όπως η μεγάλη απόσταση από τα εθνικά και Κοινοτικά οικονομικά κέντρα, η μικρή έκταση που δεν επαρκεί για τη στήριξη όλου του εύρους των οικονομικών δραστηριοτήτων, δύσκολη μορφολογία και κλίμα, υψηλό κόστος εφοδιασμού με προϊόντα και υπηρεσίες, οικονομική εξάρτηση όσο αφορά ορισμένα προϊόντα, δυσχερείς συνθήκες μεταφορών και επικοινωνίας. Τα κοινά αυτά χαρακτηριστικά των νησιών της Ε.Ε, δικαιολογούν την ενιαία αντιμετώπιση τους πέρα από το πλαίσιο των πολιτικών Οικονομικής και Κοινωνικής Συνοχής. (Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας - Υπουργείο Αιγαίου, *Σχέδιο ανάπτυξης νησιωτικού χώρου*, σελ. 354-356).

Με τη συνθήκη του Αμστερνταμ η οποία ψηφίστηκε στις 2 Οκτώβριο 1997 και τέθηκε σε ισχύ την 1η Μάιου 1999, έγινε ένα βήμα προς την κατεύθυνση αυτή, αφού τίθεται η ειδική κατάσταση των νησιωτικών περιοχών και το άρθρο 158 διατυπώθηκε έτσι ώστε να περιλαμβάνει και αναφορά στα νησιά. Έτσι περιλήφθηκε διάταξη με την οποία προβλέπεται η λήψη μέτρων και ανάληψη δράσεων υπέρ των νησιωτικών περιοχών της Ένωσης.

Με την ειδική αυτή διάταξη της Συνθήκης του Αμστερνταμ και δεδομένου ότι τα εντοπιζόμενα διαρθρωτικά προβλήματα των νησιών είναι επιδεκτικά περιορισμού, θεμελιώνεται το δικαίωμα των νησιών της Ε.Ε για μια μακροπρόθεσμη πολιτική διακρίσεων υπέρ αυτών (πλέγμα μέτρων που θα επιτρέπουν παρεκκλίσεις, ειδικές επιδοτήσεις ή απαλλαγές). Η πολιτική αυτή έγκειται στην αναζήτηση ρυθμίσεων, οι οποίες θα παρέχουν σχετική αντιστάθμιση στα νησιά, σε μόνιμη βάση έναντι αυτών των φυσικών μειονεκτημάτων τους. Πρόκειται για μια πολιτική που δεν είναι διαρθρωτική (αν και έχει διαρθρωτικές επιπτώσεις) αλλά οριζόντια και δύναται να επηρεάσει κάθε Κοινοτική ή Κοινή πολιτική της Ένωσης που έχει επίπτωση

στα νησιά. Για να επιτευχθεί το μέγιστο δυνατό συνολικό όφελος στα νησιά οι δύο κατηγορίες πολιτικών, δηλαδή οι καθαρά διαρθρωτικές πολιτικές και οι οριζόντιες πολιτικές θετικών διακρίσεων, οφείλουν να λειτουργούν συμπληρωματικά και συνεργικά. (Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας - Υπουργείο Αιγαίου, *Σχέδιο ανάπτυξης νησιωτικού χώρου*, σελ. 348-349).

Η ανάληψη ειδικής Κοινοτικής νησιωτικής πολιτικής έχει ιδιαίτερη σημασία για τη χώρα μας καθώς μακροπρόθεσμα αναμένεται η ένταση των διαρθρωτικών προβλημάτων των ελληνικών νησιωτικών περιοχών καθώς η γεωγραφική τους απόσταση από τις αναπτυγμένες περιοχές της Κοινότητας συνεχώς αυξάνεται. Η προσπάθεια της Ε.Ε για τη δημιουργία διαπεριφερειακών και διεθνών δικτύων που συνδέουν ανθρώπους και χώρους και κάνουν την Ευρώπη μια «κοινωνία δικτύου» με χαρακτηριστικά την οικονομική ολοκλήρωση, τον πολιτικό συντονισμό, την κινητικότητα του πληθυσμού, φαίνεται να μην συμπεριλαμβάνουν τις νησιωτικές περιφέρειες της Ε.Ε και κυρίως της ελληνικές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

5.1. Διοικητική Οργάνωση

Διοικητικά η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου αποτελείται από 2 Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις: Δωδεκανήσου και Κυκλάδων.

- Στη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Δωδεκανήσου υπάγονται 3 Επαρχίες: Κάρπαθου, Κω, Καλύμνου, στα οποία υπάγονται 18 νησιά (25 Δήμοι και 2 Κοινότητες).
- Στη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κυκλάδων υπάγονται 7 Επαρχίες: Ανδρου, Θήρας, Κέας-Κύθνου, Μήλου, Νάξου, Πάρου, Τήνου, στα οποία υπάγονται 24 νησιά (20 Δήμοι και 11 Κοινότητες).

5.2. Γεωγραφική θέση - εδαφική διαμόρφωση – υπέδαφος - πόροι

Η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου είναι μια νησιωτική παραμεθόρια περιφέρεια που εκτείνεται σε μια θαλάσσια ζώνη που ξεκινάει από τις ακτές της Αττικής (Μακρόνησος) και φθάνει ως τα νότια παράλια της Τουρκίας (Καστελλόριζο Ρω). Η Περιφέρεια αποτελεί εξωτερικό σύνορο της Ελλάδας και συγχρόνως της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Περιλαμβάνει 42 κατοικημένα νησιά και πολλά ερημονήσια των Κυκλάδων και της Δωδεκανήσου και έχει έκταση 5.286 τ.χλμ., αποτελεί δηλαδή το 4% της συνολικής έκτασης της Χώρας.

Τα νησιά των Κυκλάδων βρίσκονται στο Κεντρικό Αιγαίο, στα νότια και νοτιοανατολικά της Λαυρεωτικής (ακρωτήριο Σούνιο) και της Εύβοιας και έχουν έκταση 572 τ.χλμ., αποτελούν δηλαδή το 48,7% της συνολικής έκτασης της περιφέρειας και το 0,43% της χώρας. Τα Δωδεκάνησα βρίσκονται στο νοτιοανατολικό τμήμα του Νοτίου Αιγαίου, δηλαδή ανάμεσα στην Κρήτη, στις ανατολικές Κυκλάδες και τις ακτές της Μικράς Ασίας. Έχουν έκταση 2.714 τ.χλμ., αποτελούν δηλαδή το 51,3% της συνολικής έκτασης της περιφέρειας και το 2,05% της χώρας.

Το έδαφος των νησιών της περιφέρειας είναι ορεινό και πετρώδες ενώ το υπέδαφος είναι πλούσιο σε ορυκτά. Επίσης κάποια νησιά είναι ηφαιστειογενή (π.χ. Σαντορίνη). Διαθέτουν μεγάλο ορυκτό πλούτο καθώς και γεωθερμικούς πόρους και άφθονες ήπιες μορφές ενέργειας (π.χ. αιολική), ενώ εμφανίζουν ανεπάρκεια υδάτινων πόρων, που αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα τους.

5.3. Πληθυσμός

Ο πληθυσμός της Περιφέρειας ανέρχεται σε 257.481 κατοίκους (απογραφή 1991) και αποτελεί το 2,5 του συνολικού πληθυσμού της χώρας. Τη δεκαετία

81-91 ο πληθυσμός της Περιφέρειας αυξήθηκε κατά 10,26%, αύξηση σχεδόν διπλάσια από την αντίστοιχη αύξηση του πληθυσμού στο σύνολο της χώρας (5,33%). Η αύξηση του πληθυσμού την ίδια δεκαετία στο Νομό Δωδεκανήσου (12,69) ήταν πολύ μεγαλύτερη σε σχέση με το Νομό Κυκλάδων (6,27%). Ο ΜΕΡΜ της δεκαετίας 91-81 της Περιφέρειας ήταν 0,98%, μεγαλύτερος δηλαδή από το ΜΕΡΜ του συνόλου της χώρας (0,52). Σε ότι αφορά τους 2 Νομούς ο Νομός Δωδεκανήσου παρουσιάζει υψηλότερο ΜΕΡΜ (1,20) από το Νομό Κυκλάδων (0,61). Παρόλα αυτά και στους 2 νομούς ο ΜΕΡΜ είναι μεγαλύτερος σε σχέση με το ρυθμό μεταβολής του πληθυσμού στο σύνολο της χώρας. (βλέπε πίνακα 4). Η μέση πυκνότητα του πληθυσμού της Περιφέρειας φθάνει τους 50,7 κατοίκους ανά τετρ. χλμ.(1997) Και είναι σημαντικά πιο χαμηλή από την αντίστοιχη τιμή του δείκτη για το σύνολο της χώρας (79,6 κατοίκους ανά τετρ. χλμ.).

Πίνακας 4: Πληθυσμός 1981,1991, απόλυτη και ποσοστιαία μεταβολή, Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής (ΜΕΡΜ)

	Πληθυσμός 1981	Πληθυσμός 1991	1991-1981	1991/1981 %	ΜΕΡΜ % 1991-1981
Σ. ΕΛΛΑΔΑΣ	9.740.417	10.259.900	519.483	5,33	0,52
Ν. ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	145.071	163.476	18.404	12,69	1,20
Ν. ΚΥΚΛΑΔΩΝ	88.458	94.005	5.547	6,27	0,61
Σ. ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ	233.529	257.481	23.952	10,26	0,98

Πηγή: ΕΣΥΕ Απογραφές πληθυσμού 1981, 1991

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειωθούν οι έντονες ενδοπεριφερειακές πληθυσμιακές ανισότητες που παρατηρούνται. Έτσι τα παραπάνω στοιχεία στην ουσία διαμορφώνονται από τις μεμονωμένες επιδόσεις των τουριστικών νησιών όπως η Ρόδος, η Κως, η Μύκονος, η Σαντορίνη, η Πάρος. (βλέπε ενότητα 5.6)

Στις παραπάνω διαπιστώσεις, θα πρέπει να προστεθούν οι συνέπειες από τη εποχική αύξηση του πληθυσμού λόγω της τουριστικής κίνησης. Σύμφωνα με στοιχεία του 1996 υπολογίζεται ότι οι 13.496.081 διανυκτερεύσεις αυξάνουν τον πληθυσμό της Περιφέρειας κατά 112.467 κατοίκους δηλαδή κατά 43,68%, σε όλη τη διάρκεια της θερινής περιόδου. Σημειωτέον ότι το μεγαλύτερο μέρος του εποχικού αυτού πληθυσμού συγκεντρώνεται στα νησιά Ρόδο, Κω, Θήρα, Μύκονο, Σύρο (1η ομάδα), δημιουργώντας αυξημένες ανάγκες για υποδομές. (Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης 2000-2006, σελ. 6).

5.4. Τομείς Παραγωγής – Απασχόληση - Ανεργία

Η κατανομή του ΑΓΠ και της απασχόλησης του εργατικού δυναμικού της Περιφέρειας κατά τομέα παραγωγής χαρακτηρίζεται από τη συνεχή μείωση των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα, η οποία δεν συνοδεύεται από ανάλογη αύξηση της παραγωγικότητας. Το 1991 η συμμετοχή του πρωτογενή τομέα στην απασχόληση της περιφέρειας ήταν μόλις 8,4% (έναντι 22,2%

πανελλαδικά) (ΕΣΥΕ, στοιχεία 1991). Τα γενικά βασικά χαρακτηριστικά της υφιστάμενης κατάστασης είναι ο μικρός κλήρος, οι περιορισμένοι φυσικοί πόροι, η γήρανση του πληθυσμού, η μειωμένη ανταγωνιστικότητα των προϊόντων λόγω του αυξημένου κόστους παραγωγής και μεταφοράς.

Ο Δευτερογενής τομέας περιορίζεται κυρίως στην ύπαρξη μικρών μεταποιητικών μονάδων κάποιων αγροτικών προϊόντων καθώς και βιοτεχνικών παραδοσιακών προϊόντων, με εξαίρεση περιπτώσεις όπως τα ναυπηγεία του Νεωρίου της Σύρου. Η αδυναμία εκμετάλλευσης οικονομιών κλίμακας, υπήρξε πάντοτε ο βασικός ανασταλτικός παράγοντας στην ανάπτυξη της μεταποίησης στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου. Τόσο ο Νομός Κυκλάδων όσο και ο Νομός Δωδεκανήσου εμφανίζουν απόλυτη μείωση του αριθμού των απασχολούμενων στη μεταποίηση. Το 1991 η μεταποιητική δραστηριότητα συμμετείχε κατά 7,5% και 9,2% αντιστοίχως στη συνολική απασχόληση των 2 νομών. Κατά την περίοδο 1981-1991 ο νομός Κυκλάδων εμφανίζει δραματική μείωση της απασχόλησης στη μεταποίηση (μεταβολή υψηλότερη από τη μέση εθνική). Η Σύρος, νησί το οποίο συγκεντρώνει το μεγαλύτερο μερίδιο του μεταποιητικού τομέα του νομού Κυκλάδων, χαρακτηρίστηκε ως φθίνουσα Βιομηχανική Περιοχή.

Ο Τριτογενής τομέας καταλαμβάνει τα μεγαλύτερα ποσοστά απασχόλησης και συμμετοχής στο ΑΠΠ καθώς συμμετέχει στην απασχόληση με 61,44% και στη διάρθρωση του ΑΠΠ με 68,60% (ΕΣΥΕ στοιχεία 1994). Η κλαδική διάρθρωση της απασχόλησης στον τριτογενή τομέα αναδεικνύει την υπεροχή του τουρισμού, στον οποίο απασχολείται το ¼ (26,37%) των απασχολούμενων στον τριτογενή τομέα (Εθνικό Παρατηρητήριο Απασχόλησης, 1996). Από τα παραπάνω συνάγεται ο έντονος προσανατολισμός της οικονομίας της Περιφέρειας και η στήριξη της στον τουρισμό.

Θα πρέπει να σημειωθεί η έντονη εσωτερική ανισορροπία που παρατηρείται στο επίπεδο τουριστικής ανάπτυξης των νησιών. Έτσι τα παραπάνω στοιχεία στην ουσία διαμορφώνονται από τις μεμονωμένες επιδόσεις ανάπτυξης νησιών όπως η Ρόδος, η Κως, η Μύκονος, η Σαντορίνη, η Πάρος, ενώ διαφέρουν για μικρότερα και λιγότερο ανεπτυγμένα νησιά, όπου η έλλειψη υποδομών εξυπηρέτησης τουριστών, η δυσκολία πρόσβασης ακόμη και τους καλοκαιρινούς μήνες κ.α. εμποδίζουν την ανάπτυξη τόσο του τουρισμού, αλλά και άλλων δραστηριοτήτων. Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι στις τουριστικά αναπτυγμένες περιοχές παρατηρείται η μονοδιάστατη ανάπτυξη μαζικού τουρισμού καθαρά εποχιακού χαρακτήρα που σε πολλές περιπτώσεις πραγματοποιήθηκε παραβιάζοντας την αυθεντικότητα και την πολιτιστική κληρονομιά των νησιών. Επιπλέον η χαμηλή οργάνωση του τουρισμού και η χαμηλή ποιότητα των προσφερόμενων υπηρεσιών (ανεπάρκεια υποδομών μεταφορών, ύδρευσης, αποχέτευσης κ.α) καθώς και η έλλειψη σχεδιασμού τουριστικής ανάπτυξης αποτελούν προβλήματα που με την πάροδο του χρόνου έχουν επιπτώσεις στην τουριστική ανάπτυξη και στην οικονομική άνοδο των νησιών μέσω αυτής. (Υπουργείο Αιγαίου, *Τα νησιά του Αιγαίου*, 1998)

Σε ότι αφορά την ανεργία παρουσιάζεται ιδιαίτερα χαμηλή στην περιφέρεια (4,3% το 1997), γεγονός που αποδίδεται στην ανάπτυξη του τουρισμού. Θα πρέπει όμως να σημειωθεί ότι τα μεγέθη αυτά είναι πλασματικά αν σκεφτεί κανείς τις έντονες διαφορές στις εργασιακές ευκαιρίες ανάμεσα στα μικρά και μεγάλα νησιά. Επιπλέον χαρακτηριστικό της απασχόλησης είναι η έντονη εποχικότητα της, κυρίως στα νησιά που παρουσιάζεται τουριστική ανάπτυξη καθαρά εποχιακού χαρακτήρα (το 40% της συνολικής απασχόλησης είναι εποχιακή). Έτσι τα ποσοστά ανεργίας παρουσιάζονται χαμηλά, παρόλο που στα περισσότερα νησιά η υποαπασχόληση είναι μεγάλη και παρά το γεγονός ότι στους φθινοπωρινούς και χειμερινούς μήνες οι ευκαιρίες απασχόλησης περιορίζονται στο ελάχιστο.

5.5. Υποδομές Μεταφορών

Οι γεωγραφικές ιδιαιτερότητες της Περιφέρειας που απορρέουν από το νησιωτικό χαρακτήρα της καθιστούν θεμελιώδη το ρόλο των υποδομών μεταφορών κυρίως των θαλάσσιων και αεροπορικών. Ο ρόλος αυτός υπαγορεύεται τόσο από την ανάγκη σύνδεσης των νησιών της Περιφέρειας με την υπόλοιπη χώρα όσο και από ανάγκη ενδοπεριφερειακών συνδέσεων. Η έλλειψη σωστής συγκοινωνιακής σύνδεσης δημιουργεί προβλήματα στη διακίνηση των προϊόντων, αυξάνει το κόστος μεταφοράς και το κυριότερο δημιουργεί αίσθημα απομόνωσης στους τοπικούς πληθυσμούς, με αποτέλεσμα να καλλιεργούνται τάσεις εγκατάλειψης των νησιών, εντείνοντας έτσι το φαινόμενο της εσωτερικής μετανάστευσης και ερήμωσής τους.

5.5.1. Θαλάσσιες μεταφορές

Στην Περιφέρεια υπάρχουν 46 λιμάνια, η επιβατική κίνηση των οποίων αντιπροσωπεύει το 20% και πλέον της συνολικής επιβατικής κίνησης της χώρας. (Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης 2000-2006, σελ. 21).

Το σημερινό ακτοπλοϊκό συγκοινωνιακό δίκτυο παρουσιάζει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

- Έντονα ακτινωτό χαρακτήρα, με βασικό ηπειρωτικό κέντρο τον Πειραιά, ενώ κέντρα μικρότερης σημασίας υφίστανται και σε τοπικά λιμάνια που συνδέουν κάποια νησιά μεταξύ τους. Σαν συνέπεια των παραπάνω η σύνδεση ακόμη και γειτονικών νησιών μεταξύ τους καθίσταται χρονοβόρα και προβληματική και σε ορισμένες περιπτώσεις αδύνατη εφόσον τα νησιά αυτά δεν αποτελούν κόμβους προσέγγισης της ίδιας γραμμής ή δεν συνδέονται απευθείας μεταξύ τους.
- Χαμηλή ποιότητα επιβατικών μεταφορών
- Υψηλό κόστος εμπορικής διαμετακόμισης
- Μειωμένη καταλληλότητα των δρομολογημένων πλοίων και απουσία συνδυασμένων ακτοπλοϊκών και εναέριων μεταφορών

5.5.2. Αεροπορικές μεταφορές

Είναι προφανής η ιδιαίτερη σημασία των αεροπορικών μεταφορών για το Νότιο Αιγαίο. Η πολυνησία, η απόσταση από τα κέντρα της χώρας, η εξάρτηση της ανάπτυξης της Περιφέρειας από τον τουρισμό καθώς και οι άστατες καιρικές συνθήκες που αποκλείουν πολλές φορές τις ακτοπλοϊκές συνδέσεις, καθιστούν απαραίτητη την ύπαρξη ενός οργανωμένου συστήματος αεροπορικών υποδομών.

Η Περιφέρεια διαθέτει 13 αεροδρόμια τα οποία κατατάσσονται ανάλογα με τις προδιαγραφές τους και τα τεχνικά χαρακτηριστικά τους ως εξής:

- Διεθνή αεροδρόμια: Ρόδος, Κως
- Νομοθετημένα σημεία εισόδου και εξόδου: Μύκονος, Σαντορίνη
- Μη νομοθετημένα σημεία εισόδου και εξόδου: Κάρπαθος, Μήλος, Νάξος, Πάρος
- Αμιγώς εσωτερικού: Αστυπάλαια, Κάσος, Καστελόριζο, Λέρος, Σύρος

Όπως και στις θαλάσσιες μεταφορές η κίνηση των αεροδρομίων της Περιφέρειας αντιπροσωπεύει το 20% της αεροπορικής κίνησης της χώρας (Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης 2000-2006, σελ. 24).

Εκτός από τα αεροδρόμια το σύστημα αεροπορικών μεταφορών στα νησιά συμπληρώνεται από ένα δίκτυο 22 ελικοδρομίων που εξυπηρετούν έκτακτες ανάγκες μεταφοράς επιβατών, ασθενών κλπ., συμβάλλοντας σημαντικά στην άρση της απομόνωσης των μικρότερων κυρίως νησιών. (βλέπε Κεφάλαιο 7 ενότητα 7.5).

5.5.3. Χερσαίες μεταφορές

Ο νησιωτικός χαρακτήρας της περιφέρειας περιορίζει τον αναπτυξιακό ρόλο των χερσαίων μεταφορών σε τοπικό επίπεδο νησιού.

Πολλά νησιά έχουν προβλήματα στο τοπικό οδικό τους δίκτυο, που ενισχύονται από το ορεινό και βραχώδες έδαφος τους. Το υπάρχον οδικό δίκτυο συνήθως αναπτύσσεται γύρω από ένα βασικό άξονα που συνδέει τα χωριά και τους οικισμούς με τις πρωτεύουσες των νησιών. Από το βασικό άξονα ξεκινούν μια σειρά διακλαδώσεις – παρακάμψεις, αγροτικοί δρόμοι και μονοπάτια. Στα μεγάλα νησιά το μεγαλύτερο μέρος δικτύου είναι ασφαλτοστρωμένο, αλλά στα μικρότερα οι περισσότεροι δρόμοι είναι χωματόδρομοι και αρκετοί από αυτούς ιδιαίτερα δύσβατοι. Η δύσκολη εσωτερική διακίνηση πληθυσμού και προϊόντων εμποδίζει την ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας. Παράλληλα οδηγεί στη συγκέντρωση πληθυσμού και δραστηριοτήτων στις πρωτεύουσες και τα μεγάλα χωριά των νησιών, συρρικνώνοντας πληθυσμιακά τα πιο απομακρυσμένα. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι το οδικό δίκτυο της Περιφέρειας επιβαρύνεται ιδιαίτερα τους θερινούς μήνες καθώς ο πληθυσμός των νησιών πολλαπλασιάζεται.

5.6. Ενδοπεριφερειακές ανισότητες

Η έντονη εσωτερική ανισορροπία που παρατηρείται στο επίπεδο ανάπτυξης των νησιών, οφείλεται στην συγκέντρωση πληθυσμού και δραστηριοτήτων σε μικρό αριθμό νησιών.

Αυτές οι ενδοπεριφερειακές αναπτυξιακές διαφοροποιήσεις οδηγούν στην κατάταξη των νησιών της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου σε τρεις τουλάχιστον ομάδες, βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων ανάπτυξης. Το διαφορετικό επίπεδο ανάπτυξης των νησιών της Περιφέρειας δεν επιτρέπει τη χρήση συμβατικών μεθόδων απεικόνισης της υπάρχουσας κατάστασης όπως συμβαίνει με τις ηπειρωτικές Περιφέρειες. Η χρήση πολλαπλών κριτηρίων και παραμέτρων όπως το μέγεθος των νησιών (έκταση), το μέγεθος του πληθυσμού, η ακτίνα επιρροής του νησιού, οι επικρατούσες οικονομικές δραστηριότητες, ο βαθμός προσπελασιμότητας και η χρονική απόσταση από κέντρα ή περιοχές εξάρτησης και η συχνότητα εξυπηρέτησης από μεταφορικά μέσα κ.α τεκμηριώνουν την κατάταξη των νησιών σε τρεις ομάδες. (βλέπε πίνακα 5)(Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης 2000-2006, σελ. 3, 35-36).

Πίνακας 5: Κατάταξη των νησιών σε ομάδες βάσει αναπτυξιακών κριτηρίων αξιολόγησης

ΟΜΑΔΑ I	ΟΜΑΔΑ II	ΟΜΑΔΑ III
ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ		
Θήρα Μύκονος Σύρος	Αμοργός Ανδρος Ιος Κέα Κύθνος Μήλος Νάξος Πάρος Σέριφος Σίφνος Τήνος	Ανάφη Αντίπαρος Δονούσα Ηρακλεία Θηρασιά Κίμωλος Κουφονήσια Σίκινος Σχοινούσα Φολέγανδρος
ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ		
Ρόδος Κως	Κάλυμνος Κάρπαθος Λέρος Πάτμος Σύμη	Αγαθονήσι Αρκοί Αστυπάλαια Κάσος Λειψοί Καστελόριζο Νίσυρος Τέλενδος Τήλος Χάλκη Ψέριμος

Πηγή: Ετήσια έκθεση (1993) Συμβούλου Αξιολόγησης ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου

Το γενικό προφίλ των παραπάνω ομάδων νησιών συνοψίζεται ως εξής:

Ομάδα I

Νησιά με σημαντική τουριστική δραστηριότητα όχι μόνο σε περιφερειακό αλλά σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, με αυξανόμενες περιβαλλοντικές πιέσεις, πληθυσμιακή αύξηση και συγκέντρωση, με ανάγκη ελέγχου του είδους της ανάπτυξής τους.

Ομάδα II

Νησιά που αναπτύσσονται τουριστικά ενώ παράλληλα διαθέτουν και άλλες παραγωγικές δραστηριότητες και εκμεταλλεύσιμους πόρους. Στα νησιά αυτά εμφανίζεται ορατός ο κίνδυνος της εξάρτησής τους από τη μονόπλευρη τουριστική ανάπτυξη.

Ομάδα III.

Νησιά σε σχετικά μικρή γεωγραφική έκταση, τα οποία αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα ανάπτυξης πολλά εκ των οποίων χαρακτηρίζονται από συνεχή μείωση πληθυσμού, σοβαρές ελλείψεις σε υποδομές, ελάχιστο βαθμό αξιοποίησης των πόρων τους ή περιορισμένους (ποσοτικά και ποιοτικά) πόρους και αισθητή γεωγραφική απομόνωση.

Ειδικά για τις πληθυσμιακές ανισότητες μεταξύ των τριών ομάδων νησιών σημειώνονται τα εξής: (Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης 2000-2006, σελ. 6).

- Τα 5 νησιά της 1ης ομάδας συγκεντρώνουν το 62,1% του συνολικού πληθυσμού της Περιφέρειας (1991), τα 16 της 2ης ομάδας το 34,6%, ενώ τα 22 νησιά της 3ης ομάδας μόνο το 3,2%.
- Σε όλη της διάρκεια της 20ετίας 1971-91 η 1η ομάδα νησιών εμφανίζει πληθυσμιακή αύξηση της τάξεως του 42,92% με εντονότερους ρυθμούς κατά της δεκαετία 1971-81.
- Η 2η ομάδα νησιών κατάφερε να αντιστρέψει τη μείωση του πληθυσμού της κατά της δεκαετία 1971-81 με μια σχετικά ισχυρή αύξηση την επόμενη δεκαετία 1981-91.
- Η 3η Ομάδα νησιών εμφανίζει εντονότατη πληθυσμιακή συρρίκνωση μεταξύ 1971-81 (-13,73%), η οποία περιορίζεται στο -0,83% την επόμενη δεκαετία. Το φαινόμενο κρίνεται ως θετική τάση για το σύνολο της ομάδας αυτής. Εν τούτοις για ορισμένα νησιά της 3ης ομάδας η θετικά αυτή τάση εμφανίζεται ιδιαίτερα έντονη ενώ σε άλλα παίρνει τη μορφή αποψίλωσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΥΠΟΔΟΜΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Οι νησιωτικές Περιφέρειες όπως είναι η Περιφέρεια Ν. Αιγαίου αποτελούν ιδιαίτερες περιοχές που διαφέρουν σημαντικά από τις υπόλοιπες Περιφέρειες. Μεταξύ των συστατικών στοιχείων αυτής της ιδιαιτερότητας είναι:

- Το μικρό μέγεθος των νησιών τόσο σε έκταση όσο και σε πληθυσμό
- Η φυσική απομόνωση
- Η περιορισμένη ποικιλία πλουτοπαραγωγικών πηγών
- Το υψηλό κόστος δημιουργίας και συντήρησης υποδομών
- Η έλλειψη εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού
- Η απουσία οικονομικών κλίμακας για τις επιχειρήσεις.

Όλα τα παραπάνω συνθέτουν ένα φαύλο κύκλο υπανάπτυξης. Τα δομικά προβλήματα έχουν τη βάση τους στη γεωγραφική θέση των περιφερειών αυτών στο χώρο, θέση η οποία τις τοποθετεί αυτόματα σε μειονεκτική θέση σε σχέση με τις άλλες περιφέρειες σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Οι ιδιαιτερότητες του νησιωτικού χώρου, η πολυδιάσπαση δηλαδή του οικονομικού και κοινωνικού χώρου και η απομόνωση, αποτελούν μόνιμα χαρακτηριστικά των Περιφερειών αυτών και είναι αιτία δημιουργίας διαρθρωτικών προβλημάτων στην κοινωνικοοικονομική δομή και την αναπτυξιακή προοπτική των νησιών.

Παρά το γεγονός ότι η εφαρμογή ενδεδειγμένων πολιτικών μπορεί να μετριάσει ή να ελαχιστοποιήσει τα διαρθρωτικά προβλήματα που απορρέουν από το νησιωτικό χαρακτήρα εντούτοις αυτός θα παραμείνει ως διαρκές φυσικό μειονέκτημα διότι: (Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, Υπουργείο Αιγαίου, Σχέδιο ανάπτυξης νησιωτικού χώρου, σελ. 348)

- Τα νησιά δεν θα έρθουν γεωγραφικά πλησιέστερα προς την Ηπειρωτική Ευρώπη, όσο και αν βελτιωθούν οι μεταφορές και οι επικοινωνίες. Ουδέποτε θα διαθέτουν γεωγραφική συνέχεια με την ηπειρωτική επικράτεια.
- Η σχετική απομόνωση ενός νησιού δεν μπορεί να εξαλειφθεί, στην έκταση που θα υφίσταται πάντοτε η γεωγραφική ασυνέχεια του χώρου.
- Το νησιωτικό σύνδρομο θα αναπτύσσεται πάντοτε στις νησιωτικές κοινωνίες και θα επηρεάζει την κοινωνική διάρθρωση και τις οικονομικές λειτουργίες.
- Η περιορισμένη έκταση ενός νησιού δεν μπορεί να αυξηθεί: οι παραγωγικές δραστηριότητες δεν μπορούν να επωφεληθούν από εξωτερικές οικονομίες και οικονομίες κλίμακας ή από τη γειτνίαση με μεγάλα αστικά κέντρα ώστε να παράγουν ανταγωνιστικά.
- Σε σύγκριση με την ηπειρωτική επικράτεια, το νησί είναι μόνο του και κατ' ανάγκη, θα πρέπει να μπορεί να λειτουργεί μόνο του: η γεωγραφική ασυνέχεια αποκλείει πολλές ευκαιρίες συμπληρωματικών και υποστηρικτικών επιρροών από τις οποίες μπορεί να ωφεληθεί μια

περιφέρεια ή περιοχή της ηπειρωτικής χώρας, σε συσχετισμό με τις γειτονικές προς αυτήν περιοχές.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι το κάθε νησί αποτελεί ένα ξεχωριστό κόσμο, με τη δική του ιδιαίτερη ταυτότητα ως προς το μέγεθος και τους πόρους, τη δική του οικονομική και κοινωνική διάρθρωση, με το δικό του επίπεδο και ρυθμούς ανάπτυξης ακόμη και ως προς τη νοοτροπία της τοπικής κοινωνίας. Ένα νησί δεν μπορεί να απολαμβάνει οικονομίες γειτνίασης, να χρησιμοποιήσει δηλαδή την υποδομή μιας αναπτυγμένης γειτονικής του περιοχής, αφού είναι απομονωμένο. Συνεπώς το κάθε νησί όσο μικρό και αν είναι χρειάζεται ξεχωριστό πλέγμα κοινωνικών υποδομών, όσο και αν κάτι τέτοιο δεν δικαιολογείται από το μέγεθος του πληθυσμού του, προκειμένου να πετύχει ένα επίπεδο ανάπτυξης.

Σε ότι αφορά τις υπηρεσίες υγείας, η παροχή υψηλού επιπέδου υπηρεσιών υγείας καταγράφηκε, μετά από έρευνα κοινής γνώμης η οποία διενεργήθηκε κατ' εντολή του Υπουργείου Αιγαίου τον Μάρτιο του 1999 σε δείγμα κατοίκων του Βορείου και Νοτίου Αιγαίου, ως πρώτιστη αναγκαιότητα των κατοίκων του. Η ανάγκη αυτή είναι απολύτως φυσική αφού η νησιωτικότητα που προέρχεται από την κατάτμηση του φυσικού χώρου και η απομόνωση που αυτή συνεπάγεται, δημιουργεί στους κατοίκους των νησιών αίσθημα ανασφάλειας, σχετικά με την ικανότητα του κράτους να μπορεί να τους παρέχει υπηρεσίες υγείας αντίστοιχης ποιότητας με εκείνη την οποία απολαμβάνουν οι υπόλοιποι κάτοικοι της ηπειρωτικής Ελλάδας οι οποίοι έχουν σαφώς ευκολότερη πρόσβαση σε τέτοιες υπηρεσίες. Είναι επομένως πολύ σημαντικό να υπάρχει τουλάχιστον πρωτοβάθμια περίθαλψη σε κάθε νησί της Περιφέρειας αφού το μικρό μέγεθος, η μικρή πληθυσμιακή βάση αλλά και το υψηλό κόστος κατασκευής των υποδομών αυτών δεν επιτρέπουν την δημιουργία Κέντρων Υγείας και ακόμη περισσότερο Περιφερειακών Νοσοκομείων στα περισσότερα νησιά της Περιφέρειας. Επίσης η εφαρμογή συστημάτων τηλεϊατρικής είναι ιδιαίτερα σημαντική για μια νησιωτική και απομονωμένη Περιφέρεια όπως είναι η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου.

Σημαντικό είναι επίσης να υπάρχει ισομερής και ορθολογική κατανομή υποδομών και υπηρεσιών πρόνοιας στο γεωγραφικό χώρο της Περιφέρειας, προκειμένου να παρέχονται ίσες υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας σε όλους ανάλογα με την ένταση των κοινωνικών αναγκών αλλά κυρίως σε κατηγορίες πληθυσμού των μικρών ειδικά νησιών της Περιφέρειας που βρίσκονται σε κίνδυνο περιθωριοποίησης και κοινωνικού αποκλεισμού. Είναι σημαντική η παροχή υπηρεσιών πρόνοιας που θα δημιουργεί προϋποθέσεις κοινωνικής ένταξης και απασχόλησης, τέτοιων ομάδων πληθυσμού. Η συμβουλευτική υποστήριξη, η κοινωνική βοήθεια, η εξεύρεση λύσεων σε περιόδους κρίσης, η προσέγγιση, ευαισθητοποίηση, φροντίδα και φιλοξενία ατόμων που χρειάζονται βοήθεια είναι μερικές από τις υπηρεσίες πρόνοιας που έχουν μεγάλη σημασία για τους κατοίκους των νησιών.

Η παροχή ικανοποιητικού επιπέδου υπηρεσιών εκπαίδευσης σε νησιωτικές απομονωμένες περιφέρειες δημιουργεί καταρχήν οικονομικό όφελος με την έννοια ότι δημιουργούνται ευκαιρίες απασχόλησης με όλα τα πολλαπλασιαστικά οφέλη που αυτή συνεπάγεται (αύξηση εισοδημάτων, τόνωση της τοπικής οικονομίας). Η έλλειψη τέτοιων ευκαιριών οδηγεί τους νέους σε εγκατάλειψη των περιοχών τους και επιφέρει δημογραφικό μαρασμό και κατά συνέπεια υπονομεύει την αναπτυξιακή διαδικασία, αφετέρου δημιουργεί κοινωνικό / πολιτισμικό όφελος με την έννοια ότι η άνοδος του μορφωτικού επιπέδου του πληθυσμού της Περιφέρειας ενισχύει τον κοινωνικό ιστό για να αντέξει τις εκφυλιστικές επιπτώσεις που μπορεί να συνεπάγεται η μονομερής τουριστική ανάπτυξη, καθώς η οικονομία της Περιφέρειας στηρίζεται στον τουρισμό. Επιπρόσθετα η άνοδος τους μορφωτικού επιπέδου μέσω της παροχής ικανοποιητικού επιπέδου υπηρεσιών εκπαίδευσης συμβάλλει στην ποιοτική αναβάθμιση των προσφερόμενων υπηρεσιών και στην πιο σωστή αντιμετώπιση της τουριστικής βιομηχανίας από τους κατοίκους των νησιών.

Ο πολιτισμός του Αιγαίου αναμφισβήτητα αποτελεί κεφάλαιο που η σωστή διαχείριση και προβολή του μπορεί να συμβάλλει στην αναπτυξιακή διαδικασία του. Στο σημείο αυτό μας ενδιαφέρει ο πολιτισμός ως κατηγορία εκδηλώσεων που σχετίζονται με τη διαχείριση του ελεύθερου χρόνου και τη ζήτηση για αναψυχή. Με άλλα λόγια μας ενδιαφέρουν οι υπηρεσίες εκείνες του πολιτισμού που απευθύνονται στους πολίτες υπό την ιδιότητα τους ως καταναλωτών «ελεύθερου χρόνου» που θέλουν να τον διαθέσουν για την αναψυχή τους. Έτσι για παράδειγμα η ύπαρξη Μουσείων, Θεάτρων, Κινηματογράφων, Πολιτιστικών, Πνευματικών και Συνεδριακών Κέντρων οδηγεί σε ποιοτική αναβάθμιση των εκδηλώσεων και δραστηριοτήτων αναψυχής και εν γένει διαχείρισης του ελεύθερου χρόνου του τοπικού πληθυσμού, γεγονός που συμβάλλει στην προσπάθεια για τη συγκράτηση του πληθυσμού της Περιφέρειας. Επίσης η δημιουργία τέτοιων υποδομών δημιουργεί πρόσθετες θέσεις εργασίας και τοπικά εισοδήματα. Επιπλέον οι υπηρεσίες αυτού του είδους καθώς και η αναβάθμιση των ιστορικών τόπων και μνημείων των νησιών συμβάλλουν στην αναβάθμιση των τουριστικών υπηρεσιών και μπορούν να αποτελέσουν πόλο έλξης πληθυσμών για μόνιμη και προσωρινή εγκατάσταση.

Την ίδια μεγάλη σημασία για την Περιφέρεια έχει και η ύπαρξη αθλητικών υποδομών και εγκαταστάσεων. Η ανάπτυξη του αθλητισμού μπορεί να συμβάλλει στην ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής της Περιφέρειας, στην ενίσχυση της κοινωνικότητας των νησιωτών και στην άμβλυνση των τάσεων απομόνωσης. Επίσης συμβάλλει στην αναβάθμιση της ποιότητας των κατοίκων, δημιουργεί ευκαιρίες αναψυχής και συγκρατεί τους νέους ανθρώπους στην Περιφέρεια.

Αναμφισβήτητα η οικονομική υποδομή (δίκτυα μεταφορών, δίκτυα επικοινωνιών, δίκτυα ύδρευσης και αποχέτευσης κ.α) αποτελεί το

σπουδαιότερο μέσο της Περιφερειακής Πολιτικής και μακροχρόνια τα έργα αυτά μεταβάλλουν την διάρθρωση της. Ιδιαίτερη σημασία στην περίπτωση των νησιωτικών περιφερειών έχουν οι υποδομές μεταφορών (θαλάσσιες – εναέριες) και τηλεπικοινωνιών, αφού η ύπαρξη και ανάπτυξη τους αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την άρση της απομόνωσης των Περιφερειών αυτών. Παρόλα αυτά η σημασία των κοινωνικών υποδομών για τις νησιωτικές περιφέρειες είναι φανερή καθώς με την ύπαρξη τους οι νησιώτες μπορούν να αισθάνονται πως παρόλο που ζουν σε ένα μικρό κομμάτι γης απομονωμένοι από τον «έξω κόσμο», είναι ασφαλείς και έχουν ίσες ευκαιρίες με τους κατοίκους της ηπειρωτικής χώρας, γεγονός που συμβάλλει στην άμβλυνση του νησιωτικού συνδρόμου, στη συγκράτηση του πληθυσμού στην Περιφέρεια, στην αύξηση της ελκυστικότητας των νησιών για μόνιμη ή προσωρινή εγκατάσταση, στην άνοδο της παραγωγικότητας, στην τόνωση της τοπικής οικονομίας και γενικά στην προώθηση της αναπτυξιακής διαδικασίας αυτών των Περιφερειών.

Τέλος δεν πρέπει να ξεχνάμε τη συμπληρωματικότητα που υπάρχει μεταξύ της κοινωνικής και τεχνικής υποδομής. Έτσι για παράδειγμα η παροχή σωστών υπηρεσιών υγείας προϋποθέτει και ανάπτυξη του δικτύου μεταφορών. Οι επείγουσες αερομεταφορές αποτελούν ένα από τα πλέον κρίσιμα προβλήματα στο Αιγαίο. Η άμεση αντιμετώπιση επειγόντων περιστατικών υγείας χωρίς απώλειες σε ανθρώπινες ζωές, προϋποθέτει την ύπαρξη αεροπορικών μέσων π.χ. ελικοπτέρων για τη μεταφορά ασθενών καθώς και την οργάνωση και διαμόρφωση χώρων υποδοχής στα κατά τόπους νοσοκομεία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΥΓΕΙΑΣ

7.1. Γενικά στοιχεία για το επίπεδο υπηρεσιών υγείας της Περιφέρειας

Η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου παρουσιάζει χαμηλούς δείκτες σε ότι αφορά την παροχή υπηρεσιών υγείας, όπως αυτές εκφράζονται από τον αριθμό των ιατρών και των νοσοκομειακών κλινών, σε σχέση με το σύνολο της Χώρας.

Από τον πίνακα 6 παρατηρούμε ότι ο δείκτης ιατροί ανά 1000 κατοίκους υστερεί σημαντικά στο Νότιο Αιγαίο (2,5 ιατροί ανά 1000 κατοίκους) σε σχέση με το σύνολο της χώρας (3,9 ιατροί ανά 1000 κατοίκους).

Πίνακας 6: Ιατροί ανά 1000 κατοίκους, 1996

Περιφέρεια /Νομός	Πληθυσμός	Σύνολο Ιατρών	Ιατροί ανά 1000 κατοίκους
ΚΥΚΛΑΔΩΝ	98.951	187	1,9
ΔΩΔΕΚΝΗΣΟΥ	168.984	424	2,5
ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	267.935	611	2,3
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	10.475.878	41.511	3,9

Πηγή: ΕΣΥΕ: Πληθυσμός 1996, Ιατροί κατά γεωγραφικό διαμέρισμα και Νομό, 1996

Σε επίπεδο Νομών, ο Νομός Δωδεκανήσου παρουσιάζει υψηλότερο δείκτη σε σχέση με το Νομό Κυκλάδων, γεγονός που οφείλεται ως ένα βαθμό στον μεγαλύτερο αριθμό μικρών και μεσαίων νησιών στις Κυκλάδες, όπου υπάρχουν Περιφερειακά Ιατρεία στα οποία υπηρετεί μόνο ένας αγροτικός ιατρός και Πολυδύναμα Περιφερειακά Ιατρεία τα οποία παρουσιάζουν προβλήματα υποστελέχωσης σε ότι αφορά το ιατρικό προσωπικό (βλέπε ενότητα 7.3.2).

Η κατανομή των νοσοκομειακών κλινών στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου απεικονίζεται στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 7: Κατανομή των νοσοκομειακών κλινών στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου

Νησί	Αριθμός Νοσοκομείων	Κλίνες		
		Δυναμικότητα	Ανεπτυγμένες(*)	Ειδικών Παθήσεων
Κάλυμνος	1	50	73	
Κως	1	60	60	
Λέρος	1	859	70	789
Ρόδος	1	260	260	
Σύρος	1	220	110	
Σύνολο Περιφέρειας	5	1.449	573	789

Πηγή: Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, 1999

(*) Αριθμός κλινών για την εξυπηρέτηση των κατοίκων της Περιφέρειας

Σε αντίθεση με το σύνολο της χώρας για την οποία ο δείκτης νοσοκομειακών κλινών ανά 1.000 κατοίκους ανέρχεται σε 5.0, για την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου ο αντίστοιχος δείκτης είναι 2.2 για τους χειμερινούς μήνες (μόνιμος πληθυσμός) και μόλις 1.5 για τους θερινούς (μόνιμος πληθυσμός και επισκέπτες) (Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, *Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης 2000-2006*, σελ. 27).

7.2. Κατανομή των υπηρεσιών υγείας στην Περιφέρεια

Οι Υπηρεσίες Υγείας στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου παρέχονται κατά νομό ως εξής: (αδημοσίευτα στοιχεία Υπουργείου Αιγαίου, 2000)

Νομός Κυκλάδων

- *1 Νομαρχιακό Γενικό Νοσοκομείο στη Σύρο*
  - *1 Νοσοκομείο – Κέντρο Υγείας στη Νάξο* (έχει συσταθεί αλλά λειτουργεί ακόμη ως απλό Κέντρο Υγείας) (όπου υπάγονται 10 Περιφερειακά Ιατρεία και 5 Πολυδύναμα Περιφερειακά Ιατρεία: ΠΙ Αιγιάλης Αμοργού, ΠΙ Αρκεσίνης Αμοργού, ΠΙ Καταπόλων Αμοργού, ΠΙ Βίβλου Νάξου, ΠΙ Κορωνίδας Νάξου, ΠΙ Κορώνου Νάξου, ΠΙ Μελάνων, ΠΙ Μελάνων, ΠΙ Φίλωτιου, ΠΙ Απειράνθου, ΠΙ Χαλκειού, ΠΙΠ Αμοργού, ΠΙΠ Κουφονησίων, ΠΙΠ Σχοινούσας, ΠΙΠ Ηρακλείας, ΠΙΠ Δονούσας).
  - *7 Κέντρα Υγείας* (που υπάγονται στο Νομαρχιακό Γενικό Νοσοκομείο Σύρου εκτός από το Κέντρο Υγείας Μήλου που υπάγεται στο Νοσοκομείο «Ευαγγελισμός»):
    - *Κέντρο Υγείας Ανδρου* (όπου υπάγονται 4 Περιφερειακά Ιατρεία: ΠΙ Ορμου Κορθίου Ανδρου, ΠΙ Μεσσαριάς Ανδρου, ΠΙ Μπατσίου Ανδρου, ΠΙ Γαυρίου Ανδρου).
    - *Κέντρο Υγείας Τήνου* (όπου υπάγονται 3 Περιφερειακά Ιατρεία: ΠΙ Ιστερνίων Τήνου, ΠΙ Κώμης Τήνου, ΠΙ Στενής Τήνου).
    - *Κέντρο Υγείας Μυκόνου* (όπου υπάγεται 1 Περιφερειακό Ιατρείο: ΠΙ Ανω Μεράς Μυκόνου).
    - *Κέντρο Υγείας Πάρου* (όπου υπάγονται 3 Περιφερειακά Ιατρεία και 1 Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο: ΠΙ Μάρπησσας Πάρου, ΠΙ Αγκαιριάς Πάρου, ΠΙ Νάουσας Πάρου, ΠΙΠ Αντιπάρου).
    - *Κέντρο Υγείας Ιου*
    - *Κέντρο Υγείας Μήλου* (όπου υπάγονται 1 Περιφερειακό Ιατρείο και 5 Πολυδύναμα Περιφερειακά Ιατρεία: ΠΙ Αδάμαντα Μήλου, ΠΙΠ Κιμώλου, ΠΙΠ Σίφνου, ΠΙΠ Σερίφου, ΠΙΠ Κύθνου, ΠΙΠ Δρυοπίδας Κύθνου).
    - *Κέντρο Υγείας Θήρας* (όπου υπάγονται 3 Περιφερειακά Ιατρεία και 4 Πολυδύναμα Περιφερειακά Ιατρεία: ΠΙ Πύργου Καλλίστης Θήρας, ΠΙ Εμπορείου Θήρας, ΠΙ Οίας Θήρας, ΠΙΠ Ανάφης, ΠΙΠ Σικίνου, ΠΙΠ Φολεγάνδρου, ΠΙΠ Θηρασιάς).
- Συνοπτικά στο Νομό Κυκλάδων υπάρχουν 41 Περιφερειακά Ιατρεία εκ των οποίων τα 15 είναι Πολυδύναμα (Π.Π.Ι.)
- Πολυϊατρείο του ΙΚΑ λειτουργεί μόνο στη Σύρο

Νομός Δωδεκανήσου

- 1 Νομαρχιακό Γενικό Νοσοκομείο στη Ρόδο
  - 1 Κρατικό Θεραπευτήριο Ψυχικών Παθήσεων και Κέντρο Υγείας στη Λέρο (κοινό Δ.Σ.)
  - 2 Νοσοκομεία-Κέντρα Υγείας :
    - Νοσοκομείο - Κέντρο Υγείας Κώ (όπου υπάγονται 5 Περιφερειακά Ιατρεία και 1 Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο: ΠΙ Ασφενδίου Κω, ΠΙ Πυλίου Κω, ΠΙ Καρδαάμιας Κω, ΠΙ Αντιμάχειας Κω, ΠΙ Κεφάλου Κω, ΠΙΠ Νισύρου)
    - Νοσοκομείο - Κέντρο Υγείας Καλύμνου (όπου υπάγονται 2 Περιφερειακά Ιατρεία και 1 Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο: ΠΙ Πανόρμου Καλύμνου, ΠΙ Βαθέως Καλύμνου, ΠΙΠ Αστυπάλαιας)
  - 4 Κέντρα Υγείας : (όπου υπάγονται στο Νοσοκομείο Ρόδου εκτός από το Κ.Υ Πάτμου που ανήκει στο Νοσοκομείο Λέρον)
    - Κέντρο Υγείας Πάτμου (όπου υπάγονται 2 Πολυδύναμα Περιφερειακά Ιατρεία: ΠΙΠ Λειψών, ΠΙΠ Αγαθονησίου,
    - Κέντρο Υγείας Καρπάθου (όπου υπάγονται 4 Περιφερειακά Ιατρεία και 1 Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο: ΠΙ Απερίου Καρπάθου, ΠΙ Μενετών Καρπάθου, ΠΙ Μεσοχωρίου Καρπάθου, ΠΙ Ολύμπου, ΠΙΠ Κάσου
    - Κέντρο Υγείας Αρχαγγέλου Ρόδου (όπου υπάγονται 5 Περιφερειακά Ιατρεία: ΠΙ Καλιθιών Ρόδου, ΠΙ Αφάντου Ρόδου, ΠΙ Λίνδου, ΠΙ Ασκληπείου, ΠΙ Γεναδίου
    - Κέντρο Υγείας Εμπόνα Ρόδου (όπου υπάγονται 10 Περιφερειακά Ιατρεία και 4 Πολυδύναμα Περιφερειακά Ιατρεία: ΠΙ Καταβίας Ρόδου, ΠΙ Απολακκιάς Ρόδου, ΠΙ Αγ. Ισιδώρου Ρόδου, ΠΙ Απόλλωνα Ρόδου, ΠΙ Σάλακου Ρόδου, ΠΙ Θεολόγου Ρόδου, ΠΙ Σορώνης Ρόδου, ΠΙ Παραδεισίου Ρόδου, ΠΙ Κρεμαστής Ρόδου, ΠΙ Ιαλυσού Ρόδου, ΠΙ Σύμης ΠΙΠ Τήλου, ΠΙΠ Καστελόριζου, 1 ΠΙΠ Σύμης, ΠΙΠ Χάλκης)
- Συνοπτικά στο Νομό Δωδεκανήσου υπάρχουν 36 Περιφερειακά Ιατρεία εκ των οποίων τα 9 είναι Πολυδύναμα (ΠΙΠ)
- Για τα νησιά Ψέριμο και Τέλενδο έχουν συσταθεί 2 επιπλέον θέσεις στο ΚΥ Καλύμνου με εγκατάσταση αγροτικών ιατρών στα 2 αυτά νησιά
- Πολυϊατρείο του ΙΚΑ λειτουργεί μόνο στη Ρόδο

7.2.1. Γενικά στοιχεία για τα Πολυδύναμα Περιφερειακά Ιατρεία

Το 1998 σημειώθηκε μια σημαντική θεσμική αλλαγή στην υγειονομική περίθαλψη των μικρών και μεσαίων νησιών. Σε 29 μικρά νησιά του Αιγαίου που ως τότε εξυπηρετούνταν μόνο με 1 ή το πολύ 2 αγροτικούς ιατρούς, ιδρύθηκαν ισάριθμα Πολυδύναμα Περιφερειακά Ιατρεία (ΠΙΠ), που στελεχώθηκαν με ιατρούς ειδικοτήτων, νοσηλευτικό και λοιπό προσωπικό. Συγκεκριμένα συστάθηκαν 43 θέσεις ιατρών ειδικοτήτων για όλο το Αιγαίο (Γενικής Ιατρικής ή Παθολογίας, Παιδιατρικής, Οδοντιατρικής) με αποτέλεσμα να προστεθούν στους αγροτικούς ιατρούς που υπηρετούν στα νησιά αυτά και εξειδικευμένοι γιατροί. Επίσης συστάθηκαν 38 θέσεις Νοσηλευτικού Προσωπικού και 16 θέσεις παραϊατρικού προσωπικού (παρασκευαστές, οδηγοί ασθενοφόρων).

Σε ότι αφορά την Περιφέρεια Ν. Αιγαίου, στα 24 Π.Π.Ι που ιδρύθηκαν (9 στο Νομό Δωδεκανήσου και 15 στο Νομό Κυκλάδων) στα οποία μέχρι σήμερα έχουν συσταθεί 44 θέσεις ιατρών ειδικοτήτων (20 στο Νομό Δωδεκανήσου και 24 στο Νομό Κυκλάδων), 33 θέσεις νοσηλευτικού προσωπικού (16 στο Νομό Δωδεκανήσου και 17 στο Νομό Κυκλάδων) και 16 θέσεις παραϊατρικού προσωπικού (5 στο Νομό Δωδεκανήσου και 11 στο Νομό Κυκλάδων) (βλέπε πίνακα 10).

Τα ΠΠΙ σταδιακά συνδέονται με το σύστημα της Τηλεϊατρικής και εξοπλίζονται με βιοχημικό αναλυτή. Μέχρι σήμερα από τα 24 Π.Π.Ι της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, 4 έχουν πλήρως συνδεθεί με το δίκτυο τηλεϊατρικής ενώ 6 υποστηρίζονται από τη Μονάδα Τηλεϊατρικής για καρδιολογικά περιστατικά μέσω fax. (βλέπε ενότητα 7.4). Στόχος του Υπουργείου Υγείας είναι μέχρι το 2002 να συνδεθούν όλα τα Πολυδύναμα Περιφερειακά Ιατρεία με το σύστημα τηλεϊατρικής.

Τον Νοέμβριο του 1999 ψηφίστηκε νομοθετική τροπολογία που αφορούσε την ενίσχυση των Π.Π.Ι. με κίνητρα προσέλκυσης ιατρικού προσωπικού για την κάλυψη των κενών θέσεων ιατρών κλάδου ΕΣΥ στα 33 Πολυδύναμα Περιφερειακά Ιατρεία των νησιών του Αιγαίου. Συγκεκριμένα η ρύθμιση αυτή χαρακτηρίζει τις περιοχές που εδρεύουν τα Π.Π.Ι ως άγονες και προβληματικές Α' κατηγορίας καθώς και των περιοχών που εδρεύουν τα Κέντρα Υγείας Ιου και Πάτμου, λαμβάνοντας υπόψη τις γεωγραφικές συνθήκες και τις ανάγκες του πληθυσμού των νησιών σε πρωτοβάθμια φροντίδα. Ετσι για τον διορισμό σε θέσεις του κλάδου ιατρών ΕΣΥ των Π.Π.Ι έχουν εφαρμογή οι διατάξεις που ισχύουν για τα Κέντρα Υγείας των άγονων και προβληματικών περιοχών. Ειδικότερα για τους ιατρούς κλάδου ΕΣΥ που θα καταλαμβάνουν θέσεις στα εν λόγω Π.Π.Ι. θα ισχύουν τα κίνητρα που είχαν οριστεί με το υπ' αριθμ. 131 Προεδρικό Διάταγμα και χορηγούνταν μέχρι τότε σε ιατρούς κλάδου ΕΣΥ των Νοσοκομείων και Κέντρων Υγείας άγονων και προβληματικών περιοχών.

Σε ότι αφορά την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου χαρακτηρίστηκαν ως άγονα όλα τα Π.Π.Ι. της Περιφέρειας καθώς και τα Κ.Υ. Ιου και Πάτμου.

Συγκεκριμένα: Σύμφωνα με το Π.Δ. 131 Οι ιατροί ειδικοτήτων που θα καταλαμβάνουν θέσεις στα Π.Π.Ι δικαιούνται: (*Δελτίο Τύπου Υπουργείου Αιγαίου*, Νοέμβριος 1999)

- Τις προβλεπόμενες προσαυξήσεις του Ν. 1397/83 (για τον πρώτο χρόνο 15% αναδρομικά, για τον δεύτερο 25% αναδρομικά, για τον τρίτο 40%, και 50% για κάθε ένα συμπληρούμενο χρόνο μετά την τριετία).
- Επιδότηση με χρηματικό ποσό για τη συμμετοχή σε διεθνή συνέδρια καθώς και για τη δημοσίευση επιστημονικών εργασιών και δραστηριοτήτων.

- Η προϋπηρεσίας θα λογίζεται ως προσόν για διεκδίκηση θέσης ιλάδου ανώτερου βαθμού σε προβληματική περιοχή και θα συνεκτιμάται κατά την επαναπροκήρυξη τη θέσης
- Οι ερευνητικές δραστηριότητες και πρωτοβουλίες ιατρών θα στηρίζονται κατά προτεραιότητα από το Ε.Κ.Ε.Υ

7.3. Στελέχωση των υπηρεσιών υγείας με ανθρώπινο δυναμικό

7.3.1. Στελέχωση Νοσοκομείων, Κέντρων Υγείας

Η στελέχωση των Νοσοκομείων και Κέντρων Υγείας της Περιφέρειας σε ιατρικό, νοσηλευτικό και παραϊατρικό προσωπικό παρουσιάζεται στον πίνακα 8. Όπως φαίνεται στον πίνακα 9 τα ποσοστά κάλυψης των οργανικών θέσεων ιδιαίτερα σε ότι αφορά το νοσηλευτικό και το παραϊατρικό προσωπικό των Νοσοκομείων και των κέντρων Υγείας της Περιφέρειας είναι ιδιαίτερα χαμηλά (καλύπτονται σχεδόν οι μισές από τις οργανικές θέσεις).

Ο Νομός Δωδεκανήσου παρουσιάζει ελαφρώς καλύτερη εικόνα σε σχέση με το Νομό Κυκλάδων ειδικά σε ότι αφορά την κάλυψη θέσεων ιατρών. Αξίζει να σημειωθεί ότι ανεβάζουν τα ποσοστά κάλυψης σε ιατρικό προσωπικό το Νοσοκομείο Ρόδου (με ποσοστό 71%) για τα Δωδεκάνησα και το Νοσοκομείο Σύρου (με ποσοστό 72%) για τις Κυκλάδες.

Πίνακας 8: Στελέχωση σε Ιατρικό, Νοσηλευτικό και Παραϊατρικό Προσωπικό των Νοσοκομείων και των Κέντρων Υγείας της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου

ΙΑΤΡΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ		ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ		ΠΑΡΑΪΑΤΡΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ	
Οργανικές θέσεις	Υπηρετούντες	Οργανικές θέσεις	Υπηρετούντες	Οργανικές θέσεις	Υπηρετούντες
ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ					
Γενικό Νομαρχιακό Νοσοκομείο Σύρου					
71	51	134	73	133	65
Κέντρο Υγείας Ανδρου					
17	10	8	2	21	9
Κέντρο Υγείας Τήνου					
15	10	9	5	22	8
Κέντρο Υγείας Μυκόνου					
13	9	8	3	22	10
Κέντρο Υγείας Πάρου					
22	13	8	4	23	13
Κέντρο Υγείας Ιου					
20	3	8	2	17	3
Κέντρο Υγείας Μήλου					
19	8	9	4	21	11
Κέντρο Υγείας Θήρας					
20	9	10	6	21	10
Νοσοκομείο - Κέντρο Υγείας Νάξου					
33	18	15	4	23	12
ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΜΟΥ					
230	131	209	103	303	141
ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ					
Νομαρχιακό Γενικό Νοσοκομείο Ρόδου					
96	68	345	186	400	210
Κρατικό Θεραπευτήριο Ψυχικών Παθήσεων και Κέντρο Υγείας Λέρο					
65	28	536	290	1.134	540
Νοσοκομείο - Κέντρο Υγείας Κώ					
67	42	139	70	115	68
Νοσοκομείο - Κέντρο Υγείας Καλύμνου					
44	30	94	36	94	43
Κέντρο Υγείας Πάτμου					
11	6	8	6	20	8
Κέντρο Υγείας Καρπάθου					
18	12	7	6	21	10
Κέντρο Υγείας Αρχαγγέλου Ρόδου					
20	11	14	6	25	11
Κέντρο Υγείας Εμπόνα Ρόδου					
28	10	24	6	26	15
ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΜΟΥ					
322	207	1.167	606	1.835	905
ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ					
552	338	1.376	709	2.138	1.041

Πηγή: Υπουργείο Αιγαίου, 2000

Πίνακας 9: Ποσοστά κάλυψης των θέσεων Ιατρικού, Νοσηλευτικού και Παραϊατρικού Προσωπικού των Νοσοκομείων και Κέντρων Υγείας της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου

	Ιατρικό Προσωπικό	Νοσηλευτικό Προσωπικό	Παραϊατρικό Προσωπικό
ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ	57%	49%	46%
ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	64%	52%	49%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ Ν. ΑΙΓΑΙΟΥ	61%	51%	48%

Πηγή: Υπολογισμοί με βάση στοιχεία του πίνακα 8

Προκηρύξεις θέσεων Νοσοκομείων και Κέντρων Υγείας σύμφωνα με το νέο νόμο πλαίσιο 2716/99

Αξίζει να σημειωθεί σε αυτό το σημείο ότι στα πλαίσια της νέας πολιτικής αποκέντρωσης του Εθνικού Συστήματος υγείας (βλέπε ενότητα 7.6), οι προσλήψεις σε θέσεις νοσηλευτικού και παραϊατρικού προσωπικού σε νοσοκομεία και κέντρα υγείας προκηρύσσονται πλέον από το Γενικό Γραμματέα της κάθε Περιφέρειας, ο οποίος εκδίδει τη σχετική προκήρυξη. Η διενέργεια της διαδικασίας πλήρωσης των θέσεων γίνεται από τριμελή επιτροπή που συγκροτεί ο Γενικός Γραμματέας της Περιφέρειας, η οποία αποτελείται από δύο τακτικούς υπαλλήλους της Περιφέρειας και έναν τακτικό υπάλληλο Νοσοκομείου της έδρας της Περιφέρειας. (Υπουργείο Υγείας & Πρόνοιας, *Εγκύκλιος εφαρμογής «Πρόσληψη προσωπικού Νοσοκομείων και Κέντρων Υγείας από τις Περιφέρειες της Χώρας (αρ. 24 παρ. 2 ν.2716/99)*). Σύμφωνα λοιπόν με το νέο νόμο πλαίσιο η διαδικασία των προσλήψεων διενεργείται με κινήτήριο μοχλό της Περιφέρειας γεγονός που συνεπάγεται τη μείωση του χρόνου των διαδικασιών έκδοσης προκηρύξεων και πλήρωσης των θέσεων. Σε ότι αφορά τις θέσεις ιατρικού προσωπικού εξακολουθούν να προκηρύσσονται από την κεντρική διοίκηση (Υπουργείο Υγείας – Πρόνοιας).

7.3.2. Στελέχωση Πολυδύναμων Περιφερειακών Ιατρείων

Ιδιαίτερα χαμηλά είναι επίσης τα ποσοστά κάλυψης των οργανικών θέσεων των Π.Π.Ι της Περιφέρειας κυρίως σε ότι αφορά το ιατρικό και παραϊατρικό προσωπικό (βλέπε πίνακες 10 και 11).

Συγκρίνοντας τους 2 νομούς της Περιφέρειας μπορούμε να πούμε πως σε ότι αφορά την κάλυψη θέσεων ιατρικού και ιδιαίτερα παραϊατρικού προσωπικού ο Νομός Δωδεκανήσου βρίσκεται σε καλύτερη θέση από το Νομό Κυκλάδων. Αρκετά υψηλό ποσοστό κάλυψης (και πολύ υψηλότερο από το αντίστοιχο του Νομού Δωδεκανήσου) παρουσιάζει ο Νομός Κυκλάδων σε ότι αφορά την κάλυψη θέσεων Νοσηλευτικού προσωπικού (88%).

Ιδιαίτερη σημασία για το επίπεδο υπηρεσιών υγείας στα νησιά της Περιφέρειας έχει το πολύ χαμηλό ποσοστό κάλυψης σε ιατρικό προσωπικό (μόλις 16%) και παρά το γεγονός ότι το Νοέμβριο του 1999 τα Π.Π.Ι χαρακτηρίστηκαν με νομοθετική τροπολογία άγονα και δόθηκαν θεσμικά και οικονομικά κίνητρα για την κάλυψη των θέσεων που κατά καιρούς προκηρύσσονται (βλέπε ενότητα 7.2.1), ωστόσο το ενδιαφέρον των γιατρών ειδικοτήτων για την κάλυψη τους είναι πολύ μικρό.

Πίνακας 10: Στελέχωση των 24 Πολυδύναμων Περιφερειακών Ιατρείων σε Ιατρικό, Νοσηλευτικό και Παραϊατρικό Προσωπικό στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου

ΙΑΤΡΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ		ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ		ΠΑΡΑΪΑΤΡΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ	
Οργανικές θέσεις	Υπηρετούντες	Οργανικές θέσεις	Υπηρετούντες	Οργανικές θέσεις	Υπηρετούντες
ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ					
Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο Κέας					
3	1	1	1	2	0
Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο Σερίφου					
2	0	1	1	2	0
Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο Σίφνου					
3	1	2	2	2	0
Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο Κιμώλου					
1	0	1	1	1	0
Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο Κύθνου					
3	0	1	1	1	0
Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο Αμοργού					
3	1	2	1	2	0
Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο Ανάφης					
1	0	1	1	1	0
Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο Φολεγάνδρου					
1	0	1	1	-	-
Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο Σικίνου					
1	0	1	1	-	-
Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο Δονούσας					
1	0	1	1	-	-
Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο Θηρασίας					
1	0	1	1	-	-
Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο Κουφονησίου					
1	0	1	0	-	-
Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο Ηρακλείας					
1	0	1	1	-	-
Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο Σχοινούσας					
1	0	1	1	-	-
Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο Αντιπάρου					
1	0	1	1	-	-
ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΜΟΥ					
24	3	17	15	11	0
ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ					
Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο Αστυπάλαιας					
2	1	1	1	1	0

Πίνακας 10: (Συνέχεια)

Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο Μανδρακίου (Νισύρου)					
1	0	1	0	1	0
Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο Αγαθονησίου					
1	0	1	0	-	-
Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο Λειψών					
1	0	1	0	-	-
Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο Χάλκης					
1	1	1	1	-	-
Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο Κάσου					
1	0	1	0	-	-
Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο Σύμης					
5	1	2	2	2	2
Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο Τήλου					
4	1	4	1	1	0
Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο Καστελόριζου					
4	0	4	1	-	-
ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΜΟΥ					
20	4	16	6	5	2
ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ					
44	7	33	21	16	2

Πηγή: Υπουργείο Αιγαίου, Νοέμβριος 2000

Πίνακας 11: Ποσοστά κάλυψης των θέσεων Ιατρικού, Νοσηλευτικού και Παραϊατρικού Προσωπικού των Πολυδύναμων Περιφερειακών Ιατρείων

	Ιατρικό Προσωπικό	Νοσηλευτικό Προσωπικό	Παραϊατρικό Προσωπικό
ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ	12%	88%	0%
ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	20%	37%	40%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ Ν. ΑΙΓΑΙΟΥ	16%	64%	12%

Πηγή: Υπολογισμοί με βάση στοιχεία του πίνακα 10

7.4. Τηλεϊατρική

Τηλεϊατρική είναι η άσκηση ιατρικής από μακριά. Η λειτουργία της βασίζεται στην τεχνολογία των ηλεκτρονικών υπολογιστών, στην πληροφορική και τις τηλεπικοινωνίες. Με την βοήθεια των παραπάνω εικόνες όπως ακτινογραφίες, ηλεκτροκαρδιογραφήματα, κ.α διαβάζονται από μια υγειονομική μονάδα σε άλλη για παράδειγμα από μια περιφερειακή προς την κεντρική, με ταυτόχρονη συνδιάλεξη ιατρών και ιατρών με ασθενείς. Σκοπός της λειτουργίας της τηλεϊατρικής είναι η παροχή εξειδικευμένων διαγνωστικών και θεραπευτικών πληροφοριών σε υγειονομικές μονάδες που υποστηρίζονται από το δίκτυο καθώς και η υποστήριξη σε Προγράμματα Προληπτικής Ιατρικής, Αγωγής Υγείας και Εκπαίδευσης υγειονομικών στελεχών.

Οι στόχοι της τηλεϊατρικής είναι: (Υπουργείο Υγείας Πρόνοιας, *Εθνικό Σύστημα Υγείας – Δίκτυο Τηλεϊατρικής, Σισμανόγλειο Γ.Π. Νοσοκομείο – Μονάδα Τηλεϊατρικής*)

Α. Σε σχέση με τον ασθενή:

- Η παροχή έγκυρης και έγκαιρης διαγνωστικής και θεραπευτικής βοήθειας, ώστε να αποφεύγονται οι άσκοπες μετακινήσεις προς μεγάλα αστικά κέντρα για αναζήτηση ειδικού ιατρού ή η επιβεβλημένη μετακίνηση των ασθενών να γίνεται με ασφαλέστερο τρόπο.
- Η τακτική παρακολούθηση ασθενών, με χρόνια κυρίως νοσήματα, από τα Τακτικά Τηλεϊατρεία, στα πλαίσια ρύθμισης των νοσημάτων αυτών και η βελτίωση της ποιότητας ζωής ασθενών με χρόνια αναπνευστικά, καρδιολογικά και άλλα προβλήματα.

Β. Σε σχέση με τον υγιή πληθυσμό:

- Μείωση του αισθήματος απομόνωσης και αύξησης της εμπιστοσύνης της «κοινότητας», στις τοπικά παρεχόμενες υπηρεσίες ιατρικής φροντίδας.
- Εκπαίδευση του υγιούς πληθυσμού μέσω προγραμμάτων Προαγωγής και Αγωγής Υγείας, με σκοπό να διαμορφωθούν νέοι τρόποι συμπεριφοράς, όχι μόνο για την πρόληψη των νοσημάτων αλλά και για την προστασία και προαγωγή της υγείας.

Στην Ελλάδα από τις αρχές του 1992 λειτουργεί το Ελληνικό Πρόγραμμα Τηλεϊατρικής. Το Σισμανόγλειο Γενικό Περιφερειακό Νοσοκομείο προσφέρει υπηρεσίες τηλεϊατρικής στα Κέντρα Υγείας και Περιφερειακά Ιατρεία των νησιών του Αιγαίου. Το πρόγραμμα χρηματοδοτήθηκε από το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας και εκτελείται με επιστημονική ευθύνη του Εργαστηρίου Ιατρικής Φυσικής της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών και του Σισμανόγλειου.

Το Δίκτυο Τηλεϊατρικής του Εθνικού Συστήματος Υγείας αποτελείται από:

- Την *Κεντρική Μονάδα Τηλεϊατρικής* που βρίσκεται στο Σισμανόγλειο Νοσοκομείο, το οποίο την υποστηρίζει με το σύνολο των ειδικών του (από τέσσερις υπηρεσίες: ιατρική, νοσηλευτική, διοικητική, τεχνική). Η συστηματική λειτουργία της Μονάδας Τηλεϊατρικής του Σισμανόγλειου Νοσοκομείου ξεκίνησε το 1992 με τη σύνδεση 12 Κέντρων Υγείας στα οποία εγκαταστάθηκαν τερματικά τηλεϊατρικής.
- Τις *Περιφερειακές Μονάδες Τηλεϊατρικής* που μπορεί να είναι: Κέντρα Υγείας, Περιφερειακά Ιατρεία, Κέντρα Υγείας – Νοσοκομεία, Νομαρχιακά Νοσοκομεία

Σε ότι αφορά την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου το Κέντρο Υγείας Πάρου, το Κέντρο Υγείας Θήρας, το Περιφερειακό Ιατρείο Καστελορίζου και το Περιφερειακό Ιατρείο Αστυπάλαιας, ήταν μεταξύ των 12 πρώτων υγειονομικών μονάδων που συνδέθηκαν με το δίκτυο Τηλεϊατρικής.

Το 1999 πραγματοποιήθηκε η επέκταση του υπάρχοντος δικτύου τηλεϊατρικής. Έτσι 10 επιπλέον Κέντρα Υγείας και 1 Περιφερειακό Ιατρείο της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου (6 Κέντρα Υγείας του Νομού Κυκλάδων, 4 Κέντρα Υγείας και 1 Περιφερειακό Ιατρείο του Νομού Δωδεκανήσου) συνδέθηκαν με το δίκτυο τηλεϊατρικής. Αυτά είναι: Κέντρο Υγείας Ιου, Ανδρου, Μυκόνου, Νάξου, Τήνου, Μήλου, Αρχαγγέλου Ρόδου, Εμπόνα Ρόδου, Καρπάθου, Πάτμου, Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο Σύμης.

Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι μέχρι σήμερα συνδέονται με το δίκτυο τηλεϊατρικής:

- Όλα τα Κέντρα Υγείας (7) του Νομού Κυκλάδων αλλά κανένα από τα 41 Περιφερειακά Ιατρεία του Νομού.
- Όλα τα Κέντρα Υγείας (4) και 3 από τα 38 Περιφερειακά Ιατρεία του Νομού Δωδεκανήσου. (Και τα 3 Περιφερειακά Ιατρεία είναι Πολυδύναμα).

Επίσης 6 Περιφερειακά Ιατρεία (Πολυδύναμα) και 1 Κέντρο Υγείας (4 Π.Π.Ι. του Νομού Κυκλάδων, 1 ΚΥ και 2 ΠΠΙ του Νομού Δωδεκανήσου) υποστηρίζονται από τη Μονάδα Τηλεϊατρικής για καρδιολογικά περιστατικά μέσω fax. Αυτά είναι: Περιφερειακό Ιατρείο Κιμώλου, Ηρακλείας, Κουφονησίου, Φολεγάνδρου, Αγαθονησίου, Λειψών, Κέντρο Υγείας Καρπάθου

Το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας προγραμματίζει την επέκταση του Ελληνικού Προγράμματος Τηλεϊατρικής σε όλα τα Πολυδύναμα Περιφερειακά Ιατρεία της Περιφέρειας και γενικά σε όλες τις απομακρυσμένες και δυσπρόσιτες περιοχές της Χώρας.

Η σημασία της σύνδεσης των υγειονομικών μονάδων των νησιών της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου αλλά και όλων των νησιωτικών Περιφερειών με το δίκτυο τηλεϊατρικής, είναι φανερό καθώς η χρήση τέτοιου είδους εφαρμογών της σύγχρονης τεχνολογίας μετριάξει το αίσθημα απομόνωσης και ανασφάλειας των κατοίκων των νησιωτικών περιοχών και συμβάλλει στην υγειονομική τους θωράκιση. Ξεχωριστή σημασία έχει η σύνδεση των μικρών νησιών με το δίκτυο τηλεϊατρικής αφού η παροχή διαγνωστικών και θεραπευτικών υπηρεσιών, μειώνει τις μετακινήσεις των κατοίκων τους σε Νοσοκομεία νησιών της Περιφέρειας ή της Αθήνας, γεγονός ιδιαίτερα σημαντικό δεδομένου ότι οι ακτοπλοϊκές συνδέσεις των μικρών νησιών με μεγαλύτερα νησιά της Περιφέρειας, με τις έδρες των 2 Νομών της Περιφέρειας (Σύρο και Ρόδο) αλλά και με τα κυριότερα λιμάνια της Χώρας, γίνονται ιδιαίτερα δύσκολές τους χειμερινούς μήνες λόγω των μειωμένων δρομολογίων αλλά και των άστατων καιρικών συνθηκών.

7.5. Υποδομές αερομεταφοράς

Οι επείγουσες αερομεταφορές αποτελούν ένα από τα πλέον κρίσιμα προβλήματα στο Αιγαίο. Για την άμεση αντιμετώπιση επειγόντων περιστατικών υγείας, χωρίς απώλειες σε ανθρώπινες ζωές, είναι άκρως απαραίτητη η ύπαρξη υποδομών αερομεταφοράς (ελικοδρόμια, αεροδρόμια) και αεροπορικών μέσων για τη διάσωση των ασθενών, η οργάνωση και διαμόρφωση χώρων υποδοχής στα κατά τόπους νοσοκομεία, η ανάπτυξη συστημάτων τηλεϊατρικής καθώς και η εκπαίδευση ιατρικού, νοσηλευτικού – λοιπού προσωπικού για την αντιμετώπιση εκτάκτων περιστατικών.

Όπως φαίνεται στον πίνακα 12 από τα 40 νησιά της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου τα 22 διαθέτουν έτοιμα ελικοδρόμια ενώ κατασκευάζονται ελικοδρόμια σε 6 επιπλέον νησιά. Επίσης 13 νησιά διαθέτουν αεροδρόμιο. Η Κάλυμνος είναι το μοναδικό νησί της Περιφέρειας που δεν διαθέτει ούτε ελικοδρόμιο ούτε αεροδρόμιο.

Από τα 22 ελικοδρόμια τα 15 (Κουφονησίου, Ιου, Φολεγάνδρου, Αμοργού, Κέας, Κύθνου, Σίφνου, Ανδρου, Τήνου, Αγαθονησίου, Χάλκης, Σύμης, Πάτμου, Λειψών και Τήλου), εκσυγχρονίστηκαν το 1998, ενώ τα υπόλοιπα 7 (Κιμώλου, Σερίφου, Ανάφης, Σικίνου, Θηρασίας, Κάρπάθου και Νισύρου) ολοκληρώθηκαν πρόσφατα. Αυτό σημαίνει ότι όλα τα ελικοδρόμια των νησιών της Περιφέρειας τηρούν τις διεθνείς προδιαγραφές, διαθέτουν τον απαραίτητο φωτισμό και λειτουργούν σε 24ώρη βάση ώστε να εξυπηρετούνται ανάγκες επείγουσας μεταφοράς περιστατικών υγείας. Το κόστος κατασκευής των 7 νέων ελικοδρομίων καθώς και ο εκσυγχρονισμός των υπολοίπων καλύφθηκε από το ΠΕΠ Ν. Αιγαίου. Από το ΠΕΠ Ν. Αιγαίου καλύφθηκε επίσης ο εκσυγχρονισμός, η επιμήκυνση και η βελτίωση των Αεροδρομίων (31 εκ. ευρώ), εκτός από τον εκσυγχρονισμό των Διεθνών αεροδρομίων Ρόδου, Κω, Μυκόνου και Σαντορίνης που καλύφθηκε από εθνικούς πόρους.

Παρόλα αυτά υπάρχουν σημαντικά προβλήματα όσο αφορά την αντιμετώπιση των εκτάκτων περιστατικών. Σήμερα η εναέρια διάσωση γίνεται από το Εθνικό Κέντρο Αμεσης Βοήθειας (ΕΚΑΒ), με έδρα την Αθήνα. Ο συνήθης χρόνος για μια αερομεταφορά είναι 4 ώρες και πολλές φορές υπάρχουν καθυστερήσεις δεδομένου ότι τα ελικόπτερα του ΕΚΑΒ είναι λίγα σε αριθμό (5). Από στοιχεία του ΕΚΑΒ διαπιστώνεται το μεγαλύτερο ποσοστό των αεροκομιδών όλης της Χώρας πραγματοποιούνται στο Αιγαίο, από τις οποίες το 39% αφορούν τις Κυκλάδες και το 30% τα Δωδεκάνησα. Περίπου δηλαδή το 70% των αερομεταφορών πραγματοποιούνται την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου. Αξίζει να σημειωθεί ότι τους καλοκαιρινούς μήνες πραγματοποιείται το 38% του συνόλου των αερομεταφορών.

Πίνακας 12: Ελικοδρόμια και Αεροδρόμια Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου

A/A	Νησιά	Ετοίμα Ελικοδρόμια	Ελικοδρόμια προς κατασκευή	Αεροδρόμια
Νομός Κυκλάδων				
1.	Ανδρος	✓		
2.	Τήνος	✓		
3.	Μύκονος			✓
4.	Θήρα			✓
5.	Θηρασιά	✓		
6.	Πάρος			✓
7.	Αντίπαρος		✓	
8.	Ιος		✓	
9.	Ανάφη	✓		
10.	Φολέγανδρος	✓		
11.	Σίκινος	✓		
12.	Νάξος			✓
13.	Ηρακλεία		✓	
14.	Σχοινούσα		✓	
15.	Δονούσα		✓	
16.	Κουφονήσι	✓		
17.	Αμοργός	✓		
18.	Κέα	✓		
19.	Κύθνος	✓		
20.	Σύρος			✓
21.	Μήλος	✓		✓
22.	Κίμωλος	✓		
23.	Σίφνος	✓		
24.	Σέριφος	✓		
ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΜΟΥ		14	5	6
Νομός Δωδεκανήσου				
25.	Αγαθονήσι	✓		
26.	Αρκοί		✓	
27.	Λειψοί	✓		
28.	Πάτμος	✓		
29.	Λέρος			✓
30.	Κάλυμνος			
31.	Κως			✓
32.	Νίσυρος	✓		
33.	Σύμη	✓		
34.	Τήλος	✓		
35.	Ρόδος			✓
36.	Χάλκη	✓		
37.	Κάρπαθος	✓		✓
38.	Κάσος			✓
39.	Καστελλόριζο			✓
40.	Αστυπάλαια			✓
ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΜΟΥ		8	1	7
ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ		22	6	13

Πηγή: Υπουργείο Αιγαίου, Οκτώβριος 2000

7.6. Περιφερειακή Συγκρότηση του ΕΣΥ (Νόμος 2889/2.3.200)

Στο πλαίσιο της μεταρρύθμισης του Εθνικού Συστήματος Υγείας και ειδικότερα του Προγράμματος «Υγεία για τον Πολίτη» του Υπουργείου Υγείας – Πρόνοιας» το οποίο έχει χρονικό ορίζοντα εφαρμογής 6 ετών (2000-2006), προβλέπεται η συγκρότηση Περιφερειακού Συστήματος Υγείας (Πε.Σ.Υ) σε κάθε Περιφέρεια της Χώρας (Νόμος 2889/2.3.200). Εκχωρούνται έτσι σημαντικές αρμοδιότητες από το Υπουργείο Υγείας στην Περιφέρεια και συντελείται αποκέντρωση των υπηρεσιών Υγείας σε περιφερειακό επίπεδο. Στόχος του Υπουργείου Υγείας είναι εντός του 2001 να συγκροτηθούν οι βασικές δομές των Πε.Σ.Υ. (Υπουργείο Υγείας & Πρόνοιας, *Εκσυγχρονισμός των Υπηρεσιών Υγείας. Το ΕΣΥ του 21^{ου} αιώνα*, σελ 4-5).

7.6.1. Γενικές αρμοδιότητες των Πε.Σ.Υ.

Σε κάθε Πε.Σ.Υ υπάγονται όλες οι μονάδες κάθε Περιφέρειας (Νοσοκομεία, Κέντρα Υγείας κ.α). Το Πε.Σ.Υ διοικείται από Δ.Σ., με Πρόεδρο – Γενικό Διευθυντή και δύο αναπληρωτές Γενικούς Διευθυντές, το οποίο ασκεί κατά νομό διοίκηση και εποπτεία όλων των μονάδων ΕΣΥ της Περιφέρειας, στις αντίστοιχες έδρες των Περιφερειών. Συγκροτείται σε δύο βασικές Διευθύνσεις (Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Περίθαλψης) και επιμέρους τμήματα. Ο Πρόεδρος – Γενικός Διευθυντής του Πε.Σ.Υ. διορίζεται με απόφαση του Υπουργού Υγείας και μετά από έγκριση της Ειδικής Επιτροπής της Βουλής. Υπουργείο Υγείας & Πρόνοιας, *Σχέδιο Μεταρρύθμισης «Υγεία για τον Πολίτη»*, σελ 4-6).

Το Πε.Σ.Υ: (Υπουργείο Υγείας & Πρόνοιας, *Σχέδιο Μεταρρύθμισης «Υγεία για τον Πολίτη»*, σελ 7-12)

- Συντονίζει, εξειδικεύει και ασκεί την πολιτική υγείας στην Περιφέρεια
- Εκπονεί το *Επιχειρησιακό Σχέδιο Δράσης Υγείας* στην Περιφέρεια.
- Εγκρίνει και ελέγχει την εκτέλεση των προϋπολογισμών των μονάδων υγείας (Νοσοκομείων και Κέντρων Υγείας) και συντάσσει τον ενοποιημένο ισολογισμό και απολογισμό στο τέλος της χρήσης.
- Παρακολουθεί τη λειτουργία και αξιολογεί το παραγόμενο έργο των μονάδων υγείας με βάση ποσοτικούς και ποιοτικούς δείκτες.
- Μεριμνά για την εισαγωγή του Ενιαίου Λογιστικού Σχεδίου στα Νοσοκομεία.
- Μεριμνά για την εκπόνηση και επικαιροποίηση του Υγειονομικού Χάρτη της Περιφέρειας.
- Προτείνει τη συγχώνευση, τη μεταφορά ή την κατάργηση μονάδων ή κλινικών και τη δημιουργία νέων ή εξειδικευμένων μονάδων.
- Συνιστά αυτοτελώς ή από κοινού με Πε.Σ.Υ. άλλης Περιφέρειας, Ανώνυμες Εταιρείες με σκοπό τη διαχείριση των προμηθειών ή Ανώνυμες Τεχνικές Εταιρείες για την ανάπτυξη και συντήρηση κτιριακών υποδομών, καθώς και για άλλες υποστηρικτικές λειτουργίες των Νοσοκομείων και Κ.Υ. (π.χ. διαχείριση τροφοδοσίας, καθαριότητας, ασφάλειας κλπ.)

- Αποφασίζει για τις μετακινήσεις προσωπικού ανάμεσα στις μονάδες της Περιφέρειας, με βάση τις πραγματικές ανάγκες
- Παρακολουθεί την εξέλιξη του προσωπικού και των αναγκών στις μονάδες υγείας με δυνατότητα άμεσης κάλυψης κενών θέσεων, στα πλαίσια του προϋπολογισμού.
- Εγκρίνει και παρακολουθεί την υλοποίηση προγραμμάτων εκπαίδευσης προσωπικού
- Μεριμνά για την εισαγωγή μηχανοργάνωσης, τον εκσυγχρονισμό λειτουργικών συστημάτων και την τροφοδοσία βάσεων δεδομένων περιφερειακού ενδιαφέροντος.
- Μεριμνά για την αξιοποίηση των περιουσιακών στοιχείων των Νοσοκομείων και των Κέντρων Υγείας.
- Συγκροτεί και εποπτεύει επιτροπές αξιολόγησης, εξέλιξης και προσλήψεων.
- Συγκροτεί το Πειθαρχικό του Συμβούλιο, το οποίο λειτουργεί σε επίπεδο Πε.Σ.Υ. και όχι σε επίπεδο Νοσοκομείου.
- Εποπτεύει τις διαδικασίες προμηθειών και αναπτύσσει συστήματα ελέγχων και αξιολόγησης των προμηθειών με στόχο την καταπολέμηση της σπατάλης και της αδιαφάνειας. Η προοπτική είναι μέχρι το 2002 οι προμήθειες να διεξάγονται σε επίπεδο Πε.Σ.Υ. και μέσω Διαδικτύου (Internet), όπως αρχίζει ήδη να εφαρμόζεται σε διάφορες Ευρωπαϊκές χώρες.

7.6.2. Πε.Σ.Υ. Νοτίου Αιγαίου

Όπως αναφέρεται στο άρθρο 1 παρ. 2 του Νόμου 2889/2001 (Βελτίωση και εκσυγχρονισμός του Εθνικού Συστήματος Υγείας και άλλες διατάξεις): «Σε κάθε Υγειονομική Περιφέρεια της Χώρας ιδρύεται νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου με την επωνυμία «Περιφερειακό Σύστημα Υγείας», που συμπληρώνεται από το όνομα της οικείας Περιφέρειας. Έδρα έχει την πόλη που εδρεύει η Διοικητική Περιφέρεια» «Κατ' εξαίρεση στην Περιφέρεια Αττικής συνιστώνται τρία (3) Πε.Σ.Υ. και στις Περιφέρειες Κεντρικής Μακεδονίας και *Νοτίου Αιγαίου* συνιστώνται από δύο (2) Πε.Σ.Υ.».

Ετσι:

- Το Α' ΠεΣΥ Νοτίου Αιγαίου περιλαμβάνει τον Δήμο και τις Κοινότητες της Νομαρχίας Κυκλάδων και ως έδρα του ορίζεται ο Δήμος Ερμούπολης Σύρου.
- Το Β' ΠεΣΥ Νοτίου Αιγαίου περιλαμβάνει τον Δήμο και τις Κοινότητες της Νομαρχίας Δωδεκανήσου και ως έδρα του ορίζεται ο Δήμος Ρόδου.

7.6.3. Πρωτοβουλίες των Α' και Β' ΠεΣΥ Νοτίου Αιγαίου

Παρά το σύντομο χρονικό διάστημα της λειτουργίας τους (από τον Μάρτιο του 2001) τα Α' και Β' ΠεΣΥ Νοτίου Αιγαίου οργάνωσαν εκπαιδευτικό πρόγραμμα με θέμα «Βασική υποστήριξη ζωής, τρόποι ακινητοποίησης και διακομιδής», την περίοδο 19/5 έως 30/6/2001, με σκοπό την καλύτερη δυνατή

διαχείριση των περιστατικών επείγουσας προνοσοκομειακής φροντίδας, δεδομένων των γεωγραφικών συνθηκών της συγκεκριμένη περιφέρειας.

Η εκπαιδευτική αυτή δραστηριότητα πραγματοποιήθηκε με την οργανωτική μέριμνα του Νοσοκομείου Σύρου (για το Α' ΠεΣΥ) και του Νοσοκομείου Ρόδου (για το Β' ΠεΣΥ) και υποστηρίχθηκε από το ΕΚΑΒ, το οποίο για το σκοπό αυτό μετακίνησε σε νησιά της Περιφέρειας εκπαιδευτές γιατρούς και νοσηλευτές ειδικούς στην επείγουσα ιατρική και διέθεσε κατάλληλα οχήματα και εκπαιδευτικό εξοπλισμό.

Το πρόγραμμα εντάσσεται στο πλαίσιο των σκοπών των Α' και Β' ΠεΣΥ για την υποστήριξη των υπηρεσιών υγείας στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου και απευθύνεται στο ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό όλων των περιφερειακών μονάδων των Α' και Β' ΠεΣΥ (Νοσοκομεία, ΚΥ και ΙΠ) και τους οδηγούς και τα πληρώματα ασθενοφόρων. Επίσης το Πρόγραμμα παρακολούθησε προσωπικό ειδικών ομάδων εργαζομένων που σε ειδικές συνθήκες καλούνται να προσφέρουν άμεση βοήθεια, όπως εργαζόμενοι στην Ελληνική Αστυνομία, στο Λιμενικό Σώμα, την Πυροσβεστική Υπηρεσία κλπ.

Η εκπαίδευση περιλαμβάνει θεωρητική ενημέρωση και πρακτική εξάσκηση σε θέματα που αφορούν τη βασική υποστήριξη ζωής και τους τρόπους ακινητοποίησης και διακομιδής τραυματιών. Το πρόγραμμα υλοποιήθηκε με εκπαιδευτικά σεμινάρια τα οποία επαναλήφθηκαν από 19 Μαΐου 2001 ως 30 Ιουνίου 2001 σε όλα τα νησιά που υπάρχουν Νοσοκομεία και Κέντρα Υγείας (Σύρος, Άνδρος, Τήνος, Μύκονος, Πάρος, Νάξος, Θήρας, Μήλος, Ρόδος, Κως, Κάλυμνος, Κάρπαθος, Λέρος, Πάτμος).

7.7. Η πολιτική στον τομέα της Υγείας στα πλαίσια του Β' ΚΠΣ

7.7.1. ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου 1994-1999

Οι πόροι που διατέθηκαν από το ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου 1994-1999 στον τομέα της υγείας ανήλθαν σε 11,3 δις. δρχ. Στο Περιφερειακό Σκέλος του Β' ΚΠΣ δόθηκε μεγαλύτερη βαρύτητα στην δημιουργία και βελτίωση των υφισταμένων κλινών με σκοπό να επιτευχθεί ευνοϊκότερη δυναμικότητα σε νοσοκομειακές κλίνες στην Περιφέρεια, η οποία υπολείπεται σημαντικά από την αντίστοιχη μέση σε επίπεδο χώρας (βλέπε ενότητα 7.1).

Κατασκευάστηκαν 344 νοσοκομειακές κλίνες, από τις οποίες ο μεγαλύτερος αριθμός αφορά αντικατάσταση παλαιών κλινών. (Το μεγαλύτερο μέρος των διαθέσιμων πόρων διατέθηκε για την αύξηση της δυναμικότητας του Νοσοκομείου Ρόδου). Συγκεκριμένα, τα έργα που υλοποιήθηκαν παρουσιάζονται στον πίνακα 13.

Πίνακας 13: Έργα που υλοποιήθηκαν από το ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου 1994-1999
στον τομέα Υγείας

Τίτλος έργου
ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ
- Επέκταση Νοσοκομείου –Κέντρου Υγείας Κω (612 εκ. δρχ.)   - Κατασκευή νέου Νομαρχιακού Γενικού Νοσοκομείου Ρόδου (10,1 δις. δρχ.)
ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ
Επέκταση Νομαρχιακού Γενικού Νοσοκομείου Σύρου (597 εκ. δρχ.)
ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ ΕΡΓΩΝ: 11,3 δις. δρχ.

Πηγή: Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου – Γραμματεία Επιτροπής Παρακολούθησης, 1999

7.7.2. Τομεακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Υπουργείου Υγείας – Πρόνοιας 1994-1999

Από το Ε.Π του Β' ΚΠΣ χρηματοδοτήθηκαν έργα συνολικού ύψους 12,4 δις. δρχ. Τα έργα αυτά παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 14: Έργα ΕΠ Υγείας του Β' ΚΠΣ

Τίτλος έργου	Προϋπολογισμός (σε δρχ.)
- Πλήρης ιατρικός και ξενοδοχειακός εξοπλισμός του νέου Νομαρχιακού Γενικού Νοσοκομείου Ρόδου - Ιδρυση και λειτουργία ΚΕΚ Νομαρχιακού Γενικού Νοσοκομείου Ρόδου - Περιφερειακό Εργαστήριο Δημόσιας Υγείας (ΠΕΔΥ) Ρόδου - Προμήθεια 5 ελικόπτρων στο ΕΚΑΒ για τις ανάγκες απομακρυσμένων νησιωτικών περιοχών - Αποκατάσταση προβλήματος ιού 2000 στα Νοσοκομεία Ρόδου, Κω, Σύρου και Κρατικού Θεραπευτηρίου Λέρου	5,9 δις. 8 εκ. 464 εκ. 6 δις. 16 εκ.
ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ	12,4 δις. δρχ.

Πηγή: Υπουργείο Υγείας – Πρόνοιας, Διαχειριστική Αρχή, 2000

Ιδιαίτερη σημασία για το επίπεδο υπηρεσιών υγείας στην Περιφέρεια έχουν:

- Το έργο της κατασκευής του Περιφερειακού Εργαστηρίου Δημόσιας Υγείας στη Ρόδο (ένα από τα 6 ΠΕΔΥ που υπάρχουν στην Ελλάδα), με κύρια αρμοδιότητα τη διενέργεια ελέγχων νερών, τροφίμων κλπ.
- Η προμήθεια των 5 ελικόπτρων του ΕΚΑΒ, που αν και λίγα σε αριθμό, αποτέλεσαν σημαντική πρόοδο καθώς μέχρι τότε για τις επείγουσες αερομεταφορές χρησιμοποιούνταν ελικόπτερα του Ελληνικού Στρατού ή της Ολυμπιακής τα οποία διατίθονταν κατόπιν χρονοβόρων διαδικασιών και διαπραγματεύσεων, με ότι αυτό συνεπάγεται για τα επείγοντα περιστατικά υγείας στο χώρο του Αιγαίου.

7.8. Η πολιτική στον τομέα της Υγείας στα πλαίσια του Γ' ΚΠΣ

Από το Γ' ΚΠΣ θα δοθούν συνολικά στην χώρα μας πόροι ύψους 350 δις. δρχ. για την υγεία – πρόνοια, εκ των οποίων κατανέμονται 200 δις. στα Επιχειρησιακά Προγράμματα Εθνικού Σκέλους και 150 δις. στα 13 ΠΕΠ.

Για την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου αναλογούν 3,5 δις. στο ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου για την υγεία, ενώ δεν έχει οριστικοποιηθεί μέχρι σήμερα το ύψος των πόρων του Επιχειρησιακού Προγράμματος Εθνικού Σκέλους για το Νότιο Αιγαίο (Τομεακό Πρόγραμμα Υπουργείου Υγείας – Πρόνοιας).

7.8.1. ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου 2000-2006

Πίνακας: 15: Κατανομή των 150 δις. δρχ. του Περιφερειακού Σκέλους στον τομέα Υγείας – Πρόνοιας στις 13 Περιφέρειες της Χώρας

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΠΟΣΟ (δισ. δρχ.)	ΠΟΣΟΣΤΟ (%)
Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης	16	10,6
Κεντρικής Μακεδονίας	24	16,0
Δυτικής Μακεδονίας	6	4,0
Ηπείρου	8	5,3
Θεσσαλίας	11	7,3
Ιονίων Νήσων	9	6,0
Δυτικής Ελλάδας	10	6,6
Στερεάς Ελλάδας	9	6,0
Αττικής	26	17,3
Πελοποννήσου	10	6,6
Βορείου Αιγαίου	8	5,3
Νοτίου Αιγαίου	5	3,3
Κρήτης	8	5,3
ΣΥΝΟΛΟ	150	100

Πηγή: Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου – Σχέδιο Επιχειρησιακού Προγράμματος, 1999

Από τον πίνακα 15 παρατηρούμε ότι στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου αναλογεί το μικρότερο μερίδιο πόρων για την υγεία – πρόνοια (3,3%). Μικρό μερίδιο αναλογεί επίσης και στις υπόλοιπες 3 νησιωτικές Περιφέρειες (Βόρειο Αιγαίο, Κρήτη, Ιόνια νησιά) αλλά πάντως μεγαλύτερο από το αντίστοιχο του Νοτίου Αιγαίου.

Από τα 5 δις. που διατίθενται στο Νότιο Αιγαίο για τον τομέα της υγείας – πρόνοιας, τα 3,5 θα διατεθούν για την υγεία (και τα υπόλοιπα για την πρόνοια).

Οι δράσεις στον τομέα της υγείας που θα χρηματοδοτηθούν από το Περιφερειακό Σκέλος του Γ' ΚΠΣ (ΠΕΠ) και αφορούν και τις 13 Περιφέρειες της Χώρας, είναι οι εξής: (Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου Γραμματεία Επιτροπής

Παρακολούθησης, *Σχέδιο Επιχειρησιακού Προγράμματος Νοτίου Αιγαίου 2000-2006*, σελ. 12)

- Βελτιώσεις – συμπληρώσεις υποδομών – ελάχιστες νέες υποδομές
- Εκσυγχρονισμός του εξοπλισμού Κέντρων Υγείας
- Δεν προβλέπεται η αύξηση του αριθμού κρεβατιών πλην ελαχίστων εξαιρέσεων
- Στόχος είναι η βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών

Τα έργα που θα χρηματοδοτηθούν από το ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου 2000-2006, παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 16 : Έργα ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου 2000-20006 στον τομέα Υγείας

Τίτλος έργου
NOMOS ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ
• Πλωτή υγειονομική και κοινωνική μονάδα – υποδομές*   • Διαμόρφωση – διαρρύθμιση - εξοπλισμός ΠΙ Πανόρμου Καλύμνου   • Επέκταση ΚΥ Καρπάθου   • Διαμόρφωση – διαρρύθμιση - εξοπλισμός ΠΠΙ Ολύμπου Καρπάθου   • Εξοπλισμός Νοσοκομείου Κω   • Διαμόρφωση – διαρρύθμιση - εξοπλισμός ΠΠΙ Ηρακλειδών Κω   • Κατασκευή νέου κτιρίου και εξοπλισμός ΚΥ Λειψών   • Κατασκευή Υγειονομικού πάρκου Ρόδου (παλιό Γενικό Νοσοκομείο Ρόδου)**   • Εξοπλισμός ΚΥ Δωδεκανήσου   • Διαμόρφωση – διαρρύθμιση - εξοπλισμός ΠΠΙ Χάλκης   • Διαμόρφωση – διαρρύθμιση - εξοπλισμός αγροτικού Ιατρείου Ψερίμου
NOMOS ΚΥΚΛΑΔΩΝ
• Διαμόρφωση – διαρρύθμιση - εξοπλισμός ΠΠΙ Αμοργού   • Επέκταση – βελτίωση εγκαταστάσεων ΚΥ Θήρας   • Κατασκευή Π.Ι. Θηρασιάς   • Επέκταση – βελτίωση εγκαταστάσεων ΠΠΙ Κύθνου   • Εξοπλισμός ΚΥ Κυκλάδων   • Επέκταση ΚΥ-Νοσοκομείου Νάξου   • Κατασκευή 2 ΠΙ Δήμου Δρυμαλίας Νάξου   • Κατασκευή και εξοπλισμός νέας πτέρυγας Νοσοκομείου Σύρου   • Διαμόρφωση – διαρρύθμιση - εξοπλισμός ΠΠΙ Σικίνου
ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΥΨΟΣ ΕΡΓΩΝ: 3,5 δις. δρχ.

Πηγή: Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου – Γραμματεία Επιτροπής Παρακολούθησης, 2001

*Αφορά τον εξοπλισμό και τη λειτουργία ενός Δελφινιού που έχει αγοραστεί από τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Δωδ/σου το οποίο θα παρέχει υπηρεσίες υγείας (μέσω κλιμακίου ιατρών ειδικοτήτων από το Νοσοκομείο Ρόδου) στα μικρά νησιά της Δωδεκανήσου που δεν διαθέτουν ΚΥ ή ΠΠΙ (π.χ. Ψέριμος, Τέλενδος)

** Αφορά τη συγκέντρωση στο πρώην Νοσοκομείο Ρόδου (που βρίσκεται μέσα στην πόλη της Ρόδου), υπηρεσιών που δεν έχουν στεγαστεί στο νέο κτίριο του Νοσοκομείου (π.χ. Γραφείο ΙΚΑ).

7.8.2. Τομεακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Υπουργείου Υγείας – Πρόνοιας 2000-2006

Σε ότι αφορά την πολιτική του Υπουργείου Υγείας – Πρόνοιας και τις προτεραιότητες που θέτει για την προγραμματική περίοδο 2000-2006, δεν έχουν μέχρι σήμερα οριστικοποιηθεί τα έργα που θα ενταχθούν στο Τομεακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα του (Εθνικό Σκέλος).

Οι δράσεις που θα χρηματοδοτηθούν και αφορούν και τις 13 Περιφέρειες τις Χώρας (διαθέσιμοι συνολικοί πόροι 200 δις. δρχ.), είναι οι εξής: (Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου Γραμματεία Επιτροπής Παρακολούθησης, Σχέδιο Επιχειρησιακού Προγράμματος Νοτίου Αιγαίου 2000-2006, σελ. 11)

- Δράσεις στον τομέα της ψυχικής υγείας (εκσυγχρονισμός υπάρχουσας λειτουργικής δομής και υποδομών / δράσεις αποασυλοποίησης)
- Επείγουσα Ιατρική – ΕΚΑΒ (συμπλήρωση / ανανέωση εξοπλισμού)
- Βιοϊατρική τεχνολογία (καταγραφή / παρεμβάσεις στο σύνολο των Νοσοκομείων των Περιφερειών).
- Δημόσια υγεία και άλλες υπηρεσίες (ολοκλήρωση δικτύου υπηρεσιών Δημόσιας υγείας σε επίπεδο Περιφερειών / εισαγωγή πληροφοριακού συστήματος – λοιπές υπηρεσίες για την αντιμετώπιση ειδικών αναγκών ομάδων του πληθυσμού)
- Πληροφοριακά Συστήματα Υπηρεσιών Υγείας. Οι ενέργειες αυτές θα ενταχθούν μαζί με τις άλλες των υπόλοιπων τομέων στο διατομεακό πρόγραμμα «Κοινωνία της Πληροφορίας».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

8.1. Κατανομή των Υπηρεσιών Πρόνοιας ανά Νομό

Στον τομέα της Πρόνοιας η υφιστάμενη κατάσταση έχει ως εξής:

ΝΟΜΟΣ	Παιδικοί - Βρεφονηπιακοί Σταθμοί	Κέντρα Παιδικής Μέριμνας	Κέντρα Χρόνιων Παθήσεων	Οίκοι ευγηρίας	Σύνολο Νομού
Δωδεκάνησα	16	2	2	4	26
Κυκλάδες	12	-	-	4	16
Σύνολο Περιφέρειας	28	2	2	8	37

Πηγή: Διευθύνσεις Πρόνοιας Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων

8.2. Στελέχωση και Δυναμικό των Υπηρεσιών Πρόνοιας

8.2.1. Παιδικοί – Βρεφονηπιακοί Σταθμοί

Η κατανομή των Παιδικών και Βρεφονηπιακών Σταθμών στα νησιά της Περιφέρειας παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα

Πίνακας 17: Παιδικοί – Βρεφονηπιακοί Σταθμοί

Παιδικοί – Βρεφονηπιακοί Σταθμοί	
ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ
• Παιδικός Σταθμός Κρεμαστής Ρόδου • Παιδικός Σταθμός Αφάντου Ρόδου • Α' Παιδικός Σταθμός Ρόδου • Β' Παιδικός – Σταθμός Ρόδου • Γ' Παιδικός – Σταθμός Ρόδου • Παιδικός Σταθμός Αρχαγγέλου Ρόδου • Παιδικός Σταθμός Λέρον • Α' Παιδικός – Βρεφονηπιακός Σταθμός Κω • Β' Παιδικός – Βρεφονηπιακός Σταθμός Κω • Γ' Παιδικός – Βρεφονηπιακός Σταθμός Κω • Παιδικός Σταθμός Αντιμάχειας Κω • Παιδικός Σταθμός Κεφάλου Κω • Παιδικός Σταθμός Α' Καλύμνου • Παιδικός Σταθμός Β' Καλύμνου • Βρεφονηπιακός Σταθμός Καλύμνου • Βρεφονηπιακός Σταθμός Ρόδου	• Παιδικός Σταθμός Ανδρου • Παιδικός Σταθμός Επισκοπής Γωνιάς Θήρας • 1^{ος} Παιδικός Σταθμός Ερμούπολης Σύρου • 2^{ος} Παιδικός Σταθμός Ερμούπολης Σύρου • Παιδικός Σταθμός Ιου • Παιδικός Σταθμός Μυκόνου • 1^{ος} Παιδικός Σταθμός Νάξου • 2^{ος} Παιδικός Σταθμός Νάξου • Παιδικός Σταθμός Νάουσας Πάρου • Παιδικός Σταθμός Παροικιάς Πάρου • 1^{ος} Παιδικός Σταθμός Τήνου • 2^{ος} Παιδικός Σταθμός Τήνου
ΣΥΝΟΛΟ: 16	ΣΥΝΟΛΟ: 12

Πηγή: Δ/νσεις Πρόνοιας Νομαρχίας Κυκλάδων και Δωδεκανήσου, 2001

Σύμφωνα με το Νόμο 2218/95 οι κρατικοί παιδικοί και Βρεφονηπιακοί Σταθμοί μεταβιβάζονται στους Δήμους. Προσαρμόζονται έτσι στις διατάξεις του Δημοτικού και Κοινοτικού Κώδικα και αποτελούν νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου.

Σταδιακά από το 1995 έως σήμερα όλοι οι Παιδικοί και Βρεφονηπιακοί Σταθμοί της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου έχουν μεταβιβαστεί στους Δήμους. Μέσα στο 2001 αναμένεται η οριστικοποίηση από τα Υπουργεία Εσωτερικών και Υγείας – Πρόνοιας των νέων βασικών οργανισμών των Σταθμών, σύμφωνα με τους οποίους θα συσταθούν σε κάθε Σταθμό τουλάχιστον 3 θέσεις εκπαιδευτικού και 3 θέσεις βοηθητικού προσωπικού. (Δ/ση Πρόνοιας Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, 2001)

Σήμερα οι περισσότεροι Παιδικοί και Βρεφονηπιακοί Σταθμοί παρουσιάζουν προβλήματα υποστελέχωσης τόσο σε διδακτικό όσο και σε βοηθητικό προσωπικό (κυρίως στο Νομό Κυκλάδων). Οι άμεσες συνέπειες των προβλημάτων αυτών είναι οι εξής: (Δ/ση Πρόνοιας Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, 2001)

- Αδυναμία ικανοποίησης των συνεχώς αυξανόμενων αιτημάτων εγγραφής παιδιών των εργαζομένων γονέων. Σε πολλές περιπτώσεις οι ίδιοι οι γονείς επιβαρύνονται οικονομικά για την άτυπη απασχόληση προσωπικού, προκειμένου να εγγραφούν τα παιδιά τους στον Σταθμό
- Επιπλέον φόρτος εργασίας ιδιαίτερα για το διδακτικό προσωπικό που αναγκάζεται να ασκεί ταυτόχρονα τα διοικητικά και διαχειριστικά καθήκοντα του Σταθμού
- Παύση λειτουργίας Σταθμών (Παιδικός Σταθμός Ιου) ή μη δυνατότητα λειτουργίας τους σε περιπτώσεις απουσίας λόγω αδειών (π.χ. αναρρωτικής) του ενός μόνο βρεφονηπιοκόμου που υπηρετεί σε αυτούς (2^{ος} Παιδικός Σταθμός Ερμούπολης Σύρου, Παιδικός Σταθμός Ανδρου).

Εκτός από την έλλειψη προσωπικού 4 Παιδικοί Σταθμοί του Νομού Κυκλάδων (Ανδρου, 1^{ος} Νάξου, Μυκόνου, Πάρου) αντιμετωπίζουν στεγαστικά προβλήματα και προβλήματα εξοπλισμού. Οι παραπάνω Σταθμοί στεγάζονται σε μικρά και ανεπαρκή κτίρια τα οποία στερούνται εξωτερικού προαυλίου χώρου, με μικρούς ακατάλληλα διαμορφωμένους εσωτερικούς χώρους και με ελλείψεις βασικού εξοπλισμού. (Δ/ση Πρόνοιας Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, 2001) Στο ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου 2000-2006 έχει ενταχθεί η κατασκευή νέων Παιδικών Σταθμών στα νησιά αυτά (βλέπε ενότητα 8.7.1)

8.2.2. Κέντρα Παιδικής Μέριμνας

Στην Περιφέρεια λειτουργούν 2 Κέντρα Παιδικής Μέριμνας τα οποία βρίσκονται στο Νομό Δωδεκανήσου (Ρόδος, Κάλυμνος). Ο αριθμός των απασχολούμενων στα Κέντρα αυτά και ο αριθμός των περιθαλπόμενων παιδιών παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 18: Δυναμικό Κέντρων Παιδικής Μέριμνας Περιφέρειας Ν. Αιγαίου

Κέντρα Παιδικής Μέριμνας	Αριθμός απασχολούμενων	Αριθμός περιθαλπόμενων
ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ		
Κέντρο Παιδικής Μέριμνας Θηλέων Ρόδου	7 επαγγελματίες 4 εθελόντριες	32
Γερβάσειος Στέγη Θηλέων Κάλυμνου	2 εθελόντριες	4
ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ	7 επαγγελματίες 6 εθελόντριες	36

Πηγή: Υπουργείο Αιγαίου, Δεκέμβριος 2000

Από τον πίνακα 18 διαφαίνεται η έντονη παρουσία των εθελοντών, ειδικά στη Γερβάσειο Στέγη Θηλέων Κάλυμνου η λειτουργία της οποίας στηρίζεται αποκλειστικά στην εθελοντική προσφορά υπηρεσιών.

Συγκρίνοντας τον αριθμό των απασχολούμενων και των περιθαλπόμενων στο σύνολο της Περιφέρειας συμπεραίνουμε πως κάθε ένας απασχολούμενος αντιστοιχεί σε περίπου τρεις περιθαλπόμενους.

8.2.3. Κέντρα Χρόνιων Παθήσεων

Στη Ρόδο λειτουργούν και τα 2 Κέντρα Χρόνιων Παθήσεων της Περιφέρειας. Και εδώ ο αριθμός των εθελοντών είναι ιδιαίτερα σημαντικός (αποτελούν το 25% των απασχολούμενων). Σε ότι αφορά την σχέση απασχολούμενων – περιθαλπόμενων αντιστοιχεί περίπου ένας απασχολούμενος σε κάθε έναν περιθαλπόμενο.

Πίνακας 19: Δυναμικό Κέντρων Χρόνιων Παθήσεων Περιφέρειας Ν. Αιγαίου

Κέντρα Χρόνιων Παθήσεων	Αριθμός απασχολούμενων	Αριθμός περιθαλπόμενων
ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ		
Κέντρο Αποθεραπείας Φυσικής και Κοινωνικής Αποκατάστασης Ρόδου	50 επαγγελματίες 10 εθελοντές	76
Θεραπευτήριο Χρόνιων Παθήσεων Παιδών Δωδεκανήσου «Ο Αγ. Ανδρέας»	29 επαγγελματίες 15 εθελοντές	26
ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ	79 επαγγελματίες 25 εθελοντές	102

Πηγή: Υπουργείο Αιγαίου, Δεκέμβριος 2000

8.2.4. Οίκοι Ευγηρίας – ΚΑΠΗ

Στην Περιφέρεια λειτουργούν 8 Οίκοι Ευγηρίας εκ των οποίων 4 βρίσκονται στο Νομό Δωδεκανήσου (Κάλυμνος (2), Ρόδος, Λέρος), και 4 στο Νομό Κυκλάδων (Σύρος(2), Θήρα, Άνδρος). Το δυναμικό των Οίκων Ευγηρίας (αριθμός απασχολούμενων, αριθμός περιθαλπόμενων) παρουσιάζεται αναλυτικά στον πίνακα 20. Στο σύνολο της Περιφέρειας αντιστοιχούν σε κάθε έναν απασχολούμενο περίπου 3 ηλικιωμένοι περιθαλπόμενοι. Ο δείκτης για το Νομό Κυκλάδων (1/3) είναι ελαφρώς καλύτερος από τον αντίστοιχο δείκτη του Νομού Δωδεκανήσου (1/4).

Πίνακας 20: Δυναμικό Οίκων Ευγηρίας (Ν.Π.Ι.Δ.) Περιφέρειας Ν. Αιγαίου

Οίκοι Ευγηρίας	Αριθμός απασχολούμενων	Αριθμός περιθαλπόμενων
ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ		
Σοφόκλειο Γηροκομείο Κάλυμνου «Ο Αγ. Παντελεήμων»	4 επαγγελματίες	19
Οίκος Ευγηρίας Δωδεκανήσου	6 επαγγελματίες	32
Σολώνειο Ευγηρίας Μέλαθρο Κάλυμνου	5 επαγγελματίες	13
Ισιδώρειο Εκκλησιαστικό Γηροκομείο «Η Παναγία Κάστρον» Λέρου	7 επαγγελματίες 3 εθελοντές	31
ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΜΟΥ	22 επαγγελματίες 3 εθελοντές	95
ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ		
Πτωχοκομείο Θήρας	4 επαγγελματίες	10
Οίκος Ευγηρίας Ιεράς Μητρόπολης Σύρου	9 επαγγελματίες	34
Γηροκομείο Πτωχοκομείο Φιλοπτώχου Εταιρείας Ερμούπολης Σύρου	12 επαγγελματίες	26
Εμπειρίκειο Γηροκομείο και Νοσοκομείο Άνδρου	6 επαγγελματίες	9
ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΜΟΥ	31 επαγγελματίες	79
ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ	53 επαγγελματίες 3 εθελοντές	174

Πηγή: Υπουργείο Αιγαίου, Δεκέμβριος 2000

Στην Περιφέρεια λειτουργούν 4 Δημοτικά ΚΑΠΗ εκ των οποίων 2 βρίσκονται στο Νομό Δωδεκανήσου (Ρόδος, Κάλυμνος) και 2 στο Νομό Κυκλάδων (Σύρος). Το δυναμικό των ΚΑΠΗ (αριθμός απασχολούμενων, αριθμός περιθαλπόμενων) παρουσιάζεται αναλυτικά στον πίνακα 21. Στο σύνολο της Περιφέρειας αντιστοιχούν σε κάθε ένα απασχολούμενο 50 περίπου περιθαλπόμενο. Ο αντίστοιχος δείκτης στο Νομό Δωδεκανήσου (1/49) παρουσιάζει καλύτερη εικόνα από το δείκτη του Νομού Κυκλάδων (1/52).

Πίνακας 21: Δυναμικό ΚΑΠΗ (Ν.Π.Δ.Δ.) Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου

ΚΑΠΗ	Αριθμός απασχολούμενων	Αριθμός περιθαλπόμενων
ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ		
ΚΑΠΗ Δήμου Ροδίων	13 επαγγελματίες	955
ΚΑΠΗ Δήμου Καλύμνου	13 επαγγελματίες	317
ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΜΟΥ	26	1.272
ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ		
ΚΑΠΗ Δήμου Ανω Σύρου	9 επαγγελματίες 2 εθελοντές	323
ΚΑΠΗ Δήμου Ερμούπολης	3 επαγγελματίες	413
ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΜΟΥ	12 επαγγελματίες 2 εθελοντές	736
ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ	38 επαγγελματίες 2 εθελοντές	2.008

Πηγή: Υπουργείο Αιγαίου, Δεκέμβριος 2000

8.3. Ατομα με Ειδικές Ανάγκες (ΑΜΕΑ)

8.3.1. Σύλλογοι ΑΜΕΑ

Στην Περιφέρεια δραστηριοποιούνται 12 Σύλλογοι ΑΜΕΑ εκ των οποίων οι 10 βρίσκονται στο Νομό Δωδεκανήσου (όπου υπάρχουν Σύλλογοι σχεδόν σε όλα τα νησιά) και οι 2 στο Νομό Κυκλάδων. Στον πίνακα 22 παρουσιάζεται ο αριθμός των απασχολούμενων, των περιθαλπόμενων ΑΜΕΑ και των μελών των Συλλογών. Αξίζει να σημειωθεί ο μεγάλος αριθμός Συλλόγων ΑΜΕΑ που υπάρχουν στην Κάλυμνο (4 από τους 10 που δραστηριοποιούνται στο Νομό). Αντίθετα στο Νομό Κυκλάδων υπάρχουν Σύλλογοι ΑΜΕΑ μόνο σε δύο νησιά (Σύρο και Νάξο). Ιδιαίτερη δραστηριότητα παρουσιάζει ο Δωδεκανησιακός Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων ΑΜΕΑ Ρόδου στον οποίο βρίσκουν προστασία και περίθαλψη 93 παιδιά με ειδικές ανάγκες. Από τα στοιχεία του πίνακα 22 παρατηρούμε ότι η λειτουργία αυτών των Συλλογών και στους 2 Νομούς στηρίζεται περισσότερο στην εθελοντική προσφορά καθώς ο αριθμός των εθελοντών είναι κατά πολύ μεγαλύτερος του αριθμού των επαγγελματιών.

**Πίνακας 22: Δυναμικό Συλλόγων Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες (ΑΜΕΑ)
Περιφέρειας Ν. Αιγαίου**

Σύλλογοι ΑΜΕΑ	Αριθμός απασχολούμενων	Αριθμός περιθαλλόμενων	Αριθμός -μελών
ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ			
Δωδεκανησιακός Σύλλογος ΑΜΕΑ Ρόδου	-	-	-
Δωδεκανησιακός Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων ΑΜΕΑ Ρόδου	5 επαγγελματίες 1 εθελοντής	93 παιδιά με ειδικές ανάγκες	124
Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων μαθητών 1ου Ειδικού Σχολείου Καλύμνου	3 επαγγελματίες	-	36
Δωδεκανησιακός Σύλλογος ΑΜΕΑ Παράρτημα Καλύμνου	-	-	-
Σωματείο Γονέων και Κηδεμόνων ΑΜΕΑ Επαρχίας Καλύμνου «Ο Αγ. Παντελεήμων»	1 επαγγελματίας	-	118
Δωδεκανησιακός Σύλλογος ΑΜΕΑ Παράρτημα Λέρου, Πάτμου, Λειψών	-	-	105
Σύλλογος ΑΜΕΑ Καλύμνου, Λέρου, Πάτμου και Λοιπών Νήσων	-	-	448
Δωδεκανησιακός Συλλογών ΑΜΕΑ Παράρτημα Κω	-	-	-
Δωδεκανησιακός Σύλλογος ΑΜΕΑ Παράρτημα Καρπάθου	-	-	-
Σύλλογος Γονέων Φίλων Παιδιών με ειδικές ανάγκες νήσου Κω «Σωτήρ» (Ειδικό Σχολείο)	18 εθελοντές	-	148
ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΜΟΥ	9 επαγγελματίες 19 εθελοντές	93 παιδιά με ειδικές ανάγκες	979
ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ			
Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων Ειδικού Δημοτικού Σχολείου Ερμούπολης «Πήγασος»	-	-	36
Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων Φίλων Παιδιών με Ειδικές Ανάγκες Νάξου (Ειδικό σχολείο)	3 επαγγελματίες 8 εθελοντές	-	97
ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΜΟΥ	3 επαγγελματίες 8 εθελοντές	-	133
ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ	12 επαγγελματίες 27 εθελοντές	93 παιδιά με ειδικές ανάγκες	1.112

Πηγή: Υπουργείο Αιγαίου, Δεκέμβριος 2000

8.3.2. Κέντρα Κοινωνικής Υποστήριξης και Κατάρτισης Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες (ΚΕΚΥΚΑΜΕΑ)

Από το Β' ΚΠΣ κατασκευάστηκαν 23 ΚΕΚΥΑΜΕΑ σε ισάριθμους Νομούς της Χώρας. Τα Κέντρα αυτά από το 1998 (Νόμος 2646/98) δεν υπάγονται πλέον στο Υπουργείο Υγείας – Πρόνοιας αλλά στον Εθνικό Οργανισμό Κοινωνικής Φροντίδας (ΕΟΚΦ) ο οποίος προήλθε από την συγχώνευση του ΠΗΚΠΑ, του Ιδρύματος Μητέρα και του Εθνικού Οργανισμού Πρόνοιας.

Οι κύριοι σκοποί των ΚΕΚΥΚΑΜΕΑ είναι: (ΕΟΚΦ, *Διάρθρωση και αρμοδιότητες των Κέντρων Κοινωνικής Υποστήριξης και Κατάρτισης Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες*)

- Η έγκαιρη διάγνωση, η συμβουλευτική στήριξη και αντιμετώπιση βιοψυχοκοινωνικών αναγκών των ΑΜΕΑ και των οικογενειών τους
- Η παροχή υπηρεσιών και ανάπτυξη προγραμμάτων για την κοινωνική στήριξη των ΑΜΕΑ καθώς και για την πληρέστερη και ισότιμη κοινωνική τους ένταξη σε διάφορα επίπεδα της καθημερινής ζωής όπως: κατάρτιση, απασχόληση, κοινωνικές και πολιτιστικές δραστηριότητες, αυτόνομη διαβίωση, άθληση κ.α.
- Η εξασφάλιση κατάλληλων συνθηκών και διαδικασιών για έγκυρη πληροφόρηση και ενημέρωση των ΑΜΕΑ και των οικογενειών τους σε θέματα που συνδέονται με την αναπηρία καθώς και την ενημέρωση – ευαισθητοποίηση της τοπικής κοινωνίας για τα θέματα αυτά.
- Η οργάνωση του συστήματος παραπομπής των ΑΜΕΑ σέ εξειδικευμένες υπηρεσίες νοσηλείας, αποκατάστασης, ψυχοκοινωνικής στήριξης και γενικά υγειονομικής, κοινωνικής και άλλης φροντίδας σε τοπικό ή περιφερειακό επίπεδο.
- Η προεπαγγελματική και επαγγελματική κατάρτιση των ΑΜΕΑ, η λειτουργική τους αποκατάσταση και η υποστήριξη τους για ένταξη στον κοινωνικό ιστό.
- Η ανάδειξη αναγκών και προβλημάτων που συνδέονται με την αναπηρία καθώς και μεθόδων και τεχνικών που σχετίζονται με την επίλυση αυτών.
- Η ανάπτυξη νέων εναλλακτικών υπηρεσιών φροντίδας και συνεργασίας με υπηρεσίες και φορείς σε κάθε επίπεδο και τομέα με στόχο το συντονισμό δράσης.
- Η προαγωγή συστημάτων καταγραφής και έρευνας για τη γενική κατάσταση των ΑΜΕΑ στον τομέα δράσης κάθε ΚΕΚΥΚΑΜΕΑ, τις επιμέρους κατηγορίες ΑΜΕΑ, τις συναφείς πολιτικές και προγράμματα.

Στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου κατασκευάστηκαν από το Β' ΚΠΣ (ΕΠ «Υγεία – Πρόνοια») 2 ΚΕΚΥΑΜΕΑ – ένα σε κάθε Νομό (Ρόδος - Σύρος) - των οποίων η κατασκευή και ο εξοπλισμός ολοκληρώθηκε στα τέλη του 2000. Μέχρι σήμερα δεν λειτουργούν καθώς δεν έχουν ολοκληρωθεί οι διαδικασίες πρόσληψης προσωπικού. Σύμφωνα με πληροφορίες του ΕΟΚΦ τα 2 ΚΕΚΥΑΜΕΑ πρόκειται να ξεκινήσουν τη λειτουργία τους μέσα στο 2001 και

θα στελεχωθούν με επιστήμονες των κλάδων: Ψυχολογίας, Παιδιατρικής, Κοινωνικής εργασίας, επισκεπτριών υγείας, εργοθεραπείας, νοσηλευτικής και φυσικοθεραπείας.

8.4. Προγράμματα Πρόνοιας

8.4.1. Το Πρόγραμμα «Βοήθεια στο Σπίτι»

8.4.1.1. Σκοποί, επιδιώξεις και υπηρεσίες του Προγράμματος

Η εφαρμογή του Προγράμματος τελεί υπό την εποπτεία του Υπουργείου Υγείας – Πρόνοιας και ασκείται από την αρμόδια Δ/ση Ηλικιωμένων και Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες, όπως και από τα αρμόδια Τμήματα Πρόνοιας της Περιφερειακής Διοίκησης. Η εφαρμογή του προγράμματος συντονίζεται από 7μελή Επιτροπή Παρακολούθησης η οποία εδρεύει στην Αθήνα και συντείνεται από την ΚΕΔΚΕ. Το Πρόγραμμα λειτουργεί σε Δήμους που υπάρχει ΚΑΠΗ ή Δημοτική Επιχείρηση. Ο αριθμός των προγραμμάτων που δικαιούται κάθε Νομός υπολογίζεται με βάση τον πληθυσμό του Νομού.

Γενικός σκοπός του προγράμματος «Βοήθεια στο σπίτι» είναι η κάλυψη των βασικών αναγκών κοινωνικής φροντίδας για την αξιοπρεπή και αυτόνομη διαβίωση των ηλικιωμένων με προτεραιότητα σε αυτούς που:

- Δεν αυτοεξυπηρετούνται πλήρως
- Χρειάζονται ιδιαίτερη φροντίδα
- Διαβιών μοναχικά
- Δεν έχουν επαρκείς πόρους ώστε να βελτιωθεί η ποιότητα ζωής τους αφενός και αφετέρου να διατηρηθούν οι ίδιοι και οι οικογένειες τους στο φυσικό και κοινωνικό τους περιβάλλον

Το Πρόγραμμα εκτελείται από τριμελή ομάδα επαγγελματιών που απαρτίζεται από:

- 1 Νοσηλεύτρια
- 1 Κοινωνικό Λειτουργό
- 1 Οικιακή Βοηθό

Επιδιώξεις του Προγράμματος είναι: (ΦΕΚ 917/17.10.97, τεύχος Β')

- Η ανίχνευση, διερεύνηση, καταγραφή και μελέτη των αναγκών κοινωνικής φροντίδας των ηλικιωμένων στο σπίτι.
- Η παροχή οργανωμένης και συστηματικής φροντίδας στους ηλικιωμένους και τις οικογένειες τους, από ειδικούς επιστήμονες, καταρτισμένα στελέχη και εθελοντές για να καλύψουν τις άμεσες ανάγκες αξιοπρεπούς επιβίωσης.
- Ο εντοπισμός και η αξιοποίηση των δυνατοτήτων του Δήμου, των πολιτών και των οργανωμένων τοπικών φορέων για την κάλυψη των αναγκών των ηλικιωμένων δημοτών.
- Η συστηματική αξιοποίηση των εθελοντικών πρωτοβουλιών, η ανάπτυξη της κοινωνικής αλληλεγγύης, η διαρκής ευαισθητοποίηση και ενημέρωση

της ευρύτερης κοινότητας για τις ανάγκες, τις ιδιαιτερότητες και τις δυνατότητες των ηλικιωμένων με έμφαση στην αλληλεγγύη των γενεών.

- Η σύνδεση των ηλικιωμένων, εξυπηρετούμενων του Προγράμματος, με το ΚΑΠΗ και η ταυτόχρονη αξιοποίηση και δραστηριοποίηση των μελών του ΚΑΠΗ προς του εξυπηρετούμενους στο σπίτι.
- Η οργάνωση και η συστηματική παροχή υπηρεσιών κοινωνικής εργασίας, νοσηλευτικής φροντίδας, φυσικοθεραπείας, εργοθεραπείας και οικογενειακής βοήθειας για την κάλυψη βασικών αναγκών των ηλικιωμένων.
- Η διαρκής μελέτη και αξιολόγηση των αναγκών των ηλικιωμένων, ώστε να υποβάλλονται σχετικές εισηγήσεις προς τους αρμόδιους φορείς προκειμένου να λαμβάνονται μέτρα προς κάλυψη αυτών των αναγκών
- Η διαρκής επεξεργασία και αξιολόγηση των στοιχείων εφαρμογής και των αποτελεσμάτων του Προγράμματος για την απαντροφοδότηση του σχεδιασμού και των μεθόδων που εφαρμόζονται.

Οι προβλεπόμενες υπηρεσίες του Προγράμματος είναι οι εξής: (ΦΕΚ 917/17.10.97, τεύχος Β')

- Η διερεύνηση, καταγραφή, επεξεργασία και μελέτη των αναγκών των ηλικιωμένων στους Δήμους όπου λειτουργεί το Πρόγραμμα και η κοινωνική χαρτογράφηση τους.
- Η εκπαίδευση εθελοντών και η διοργάνωση δράσεων κοινωνικής αλληλεγγύης.
- Η κοινωνική εργασία με άτομα, ομάδες και οικογένειες
- Η ενημέρωση για τα προνοιακά δικαιώματα των εξυπηρετούμενων
- Η διασυνδετική με υπηρεσίες Υγείας – Πρόνοιας και άλλες που καλύπτουν ανάγκες ηλικιωμένων (ασφαλιστικοί οργανισμοί κλπ.,)
- Η ιατρική παρακολούθηση, νοσηλευτική φροντίδα και φυσικοθεραπεία στο σπίτι ή όπου αλλού παρέχεται.
- Οι υπηρεσίες οικογενειακής βοηθητικής φροντίδας (ατομική και οικιακή καθαριότητα, κάλυψη καθημερινών αναγκών διαβίωσης κ.α)
- Η διευκόλυνση για συμμετοχή στις πολιτιστικές, θρησκευτικές, ψυχαγωγικές και κοινωνικές δραστηριότητες των ηλικιωμένων
- Η συστηματικοποίηση του δικτύου υπηρεσιών του Δήμου για την κοινωνική φροντίδα ηλικιωμένων στο σπίτι και σύνδεση με αντίστοιχες υπηρεσίες της ευρύτερης κοινότητας.

8.4.1.2. Εφαρμογή του Προγράμματος στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου

Στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου λειτουργούν 6 Προγράμματα Βοήθειας στο σπίτι (3 στο Νομό Δωδεκανήσου και 3 στο Νομό Κυκλάδων) στους παρακάτω 5 Δήμους: (αδημοσίευστα στοιχεία του Υπουργείου Υγείας – Πρόνοιας, 2001)

- 1 Πρόγραμμα στον Δήμο Καλύμνου (Δημοτικό ΚΑΠΗ)
- 2 Προγράμματα στο Δήμο Ρόδου (Δημοτικό ΚΑΠΗ)
- 1 Πρόγραμμα στο Δήμο Ανω Σύρου (Δημοτικό ΚΑΠΗ)

- 1 Πρόγραμμα στο Δήμο Ερμούπολης Σύρου (Δημοτικό ΚΑΠΗ)
- 1 Πρόγραμμα στο Δήμο Ιου (Δημοτική Επιχείρηση)

Ο Νομός Κυκλάδων σύμφωνα με τον πληθυσμό του δικαιούται 11 Προγράμματα Βοήθειας στο Σπίτι και 14 ο Νομός Δωδεκανήσου, τα οποία όμως μέχρι στιγμής δεν μπορούν να λειτουργήσουν καθώς σε λίγους Δήμους λειτουργούν ΚΑΠΗ (βλέπε πίνακα 21) ή Δημοτικές Επιχειρήσεις.

8.4.2. Πρόγραμμα Κατ' Οίκον Νοσηλείας

Το Πρόγραμμα Κατ' Οίκον Νοσηλείας αποτελεί ιδιωτική πρωτοβουλία που έχει αναπτυχθεί από το 1996 στο Νομό Κυκλάδων με κύριο σκοπό την οργάνωση και παροχή υπηρεσιών νοσηλευτικής φροντίδας σε ηλικιωμένους και άτομα που χρειάζονται ιδιαίτερη φροντίδα. Σήμερα το Πρόγραμμα λειτουργεί σε 2 νησιά των Κυκλάδων στην Τήνο και στη Σύρο. (αδημοσίευτα στοιχεία του Υπουργείου Αιγαίου, 2001)

Στην Τήνο το Πρόγραμμα της κατ' οίκον Νοσηλείας έχει αναλάβει ο Σύλλογος «Οι φίλοι του Κέντρου Υγείας Τήνου Νικόλαος Κόγκος», ένας μη κερδοσκοπικός φορέας με πρωτοβουλίες που αφορούν γενικά τη στήριξη και ενίσχυση των δραστηριοτήτων του Κ.Υ. Τήνου. Το Πρόγραμμα χρηματοδοτείται από εράνους του Συλλόγου και εκτελείται από 2 νοσηλεύτριες, οι οποίες στηρίζονται οικονομικά από το Σύλλογο.

Στην Σύρο με το εν λόγω Πρόγραμμα ασχολείται κατ' αποκλειστικότητα ο μη κερδοσκοπικός Σύλλογος «Παροχής φροντίδας και κατ' οίκον νοσηλείας Σύρου». Σκοπός του Συλλόγου είναι η παροχή νοσηλευτικών υπηρεσιών στο σπίτι αλλά και γενικότερα η κάλυψη των βασικών αναγκών κοινωνικής φροντίδας για την αξιοπρεπή και αυτόνομη διαβίωση των ηλικιωμένων και των ατόμων που χρειάζονται ιδιαίτερη φροντίδα. Η δράση του επεκτείνεται και στην οικονομική βοήθεια αυτών των ατόμων η οποία επιχειρείται με τη διενέργεια εράνων. Στο πρόγραμμα της κατ' οίκον νοσηλείας της Σύρου απασχολούνται τέσσερις νοσηλεύτριες και μία κοινωνική λειτουργός (εθελόντρια). Επίσης περιστασιακά προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στο Πρόγραμμα οι δύο κοινωνικοί λειτουργοί των ΚΑΠΗ Ερμούπολης και Ανω Σύρου. Το Πρόγραμμα στηρίζεται επίσης από μια εθελοντική ομάδα του Συλλόγου (5 άτομα) η οποία ενισχύει και βοηθά το έργο των νοσηλευτριών, διοργανώνει εκδηλώσεις για τη συλλογή χρημάτων τα οποία διαθέτει στο Σύλλογο κλπ.

8.5. Η παρουσία του εθελοντισμού στις υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας του Νοτίου Αιγαίου

Ο εθελοντισμός στην παροχή υπηρεσιών πρόνοιας συνδέεται με την εμφάνιση σύγχρονων πλουραλιστικών τάσεων στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών, που αφορούν την κριτική και την αμφισβήτηση της εμμελούς κρατικής παροχής και την αύξηση του ενδιαφέροντος για την ανεπίσημη φροντίδα, τον ιδιωτικό κερδοσκοπικό και μη κερδοσκοπικό τομέα και τα εθελοντικά σχήματα. Αυτό δεν σημαίνει άρνηση της αναγκαιότητας κρατικής παρέμβασης αλλά αναζήτηση νέου συσχετισμού μεταξύ αγοράς, κράτους και ιδιωτικού/οικογενειακού χώρου στον τομέα των υπηρεσιών πρόνοιας (βλέπε κεφάλαιο 2).

Ενας ευρύς ορισμός της εθελοντικής εργασίας είναι αυτός που έδωσε ο οργανισμός Volonteur: (Στασινοπούλου Ο., *Σύγχρονες τάσεις στην Κοινωνική Πρόνοια Ο ρόλος του εθελοντισμού*, άρθρο στην Εκλογή θεμάτων Κοινωνικής Πρόνοιας, 3/1995, σελ. 269)

- Προσφορά εργασίας σε άλλα άτομα (εκτός του συγγενικού περιβάλλοντος) ή στο κοινωνικό σύνολο
- Εργασία σε οργανωμένα (λίγο ως πολύ) πλαίσια.
- Εργασία προσφερόμενη με ελεuthερη βούληση και με ειρηνικά μέσα
- Εργασία προσφερόμενη χωρίς χρηματική ανταμοιβή

Εκτός όμως από τη μεγάλη προσφορά των εθελοντών στις διάφορες κατηγορίες ευπαθών ομάδων του πληθυσμού, και οι ίδιοι οι εθελοντές αποκομίζουν πολλά οφέλη από τη δράση τους όπως γνώσεις και δεξιότητες, κοινωνική καταξίωση, ανάπτυξη της προσωπικότητας, ψυχική υγεία, αποφυγή του κοινωνικού αποκλεισμού και πολλά άλλα. Σε ορισμένες μάλιστα χώρες (π.χ. Αγγλία, Νορβηγία), προωθείται ένας τύπος «αμοιβόμενου εθελοντή» με τη μορφή της οικονομικής στήριξης των εθελοντών και με στόχο την αύξηση της εθελοντικής προσφοράς στο χώρο της κοινωνικής φροντίδας (Στασινοπούλου Ο., *Σύγχρονες τάσεις στην Κοινωνική Πρόνοια Ο ρόλος του εθελοντισμού*, άρθρο στην Εκλογή θεμάτων Κοινωνικής Πρόνοιας, 3/1995, σελ. 269).

Από την παρουσίαση των φορέων που ασκούν προνοιακή πολιτική στο χώρο του Νοτίου Αιγαίου και του δυναμικού τους η οποία επιχειρήθηκε στις προηγούμενες ενότητες αυτού του Κεφαλαίου, διαφαίνεται η σημαντική παρουσία της εθελοντικής προσφοράς τις διάφορες υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας (Κέντρα Παιδικής Μέριμνας, Κέντρα Χρόνιων Παθήσεων, Οίκοι Ευγηρίας, ΚΑΠΗ και Σύλλογοι ΑΜΕΑ). Το 25% περίπου του σύνολο των απασχολούμενων στις υπηρεσίες πρόνοιας της περιφέρειας είναι εθελοντές. Το ποσοστό αυτό δημιουργείται περισσότερο από τη μεγάλη παρουσία των εθελοντών στους Συλλόγους ΑΜΕΑ όπου από τους 39 απασχολούμενους οι 27 είναι εθελοντές, γεγονός δείχνει την αυξημένη ευαισθησία των τοπικών κοινωνιών στην αντιμετώπιση των ΑΜΕΑ. Η μεγάλη δύναμη του

εθελοντισμού στην Περιφέρεια διαφαίνεται επίσης από τα Προγράμματα κατ' Οίκον Νοσηλείας που λειτουργούν στην Σύρο και Τήνο τα οποία στηρίζονται αποκλειστικά στην προσφορά εθελοντικών υπηρεσιών (βλέπε ενότητα 8.4.2)

8.6. Η πολιτική στον τομέα της Πρόνοιας στα πλαίσια του Β' ΚΠΣ

8.6.1. ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου 1994-1999

Στο ΠΕΠ 1994-1999 δεν εντάχθηκε κανένα έργο του τομέα Πρόνοιας, γεγονός που οφείλεται σε 2 κυρίως λόγους (*Γραμματεία Επιτροπής Παρακολούθησης Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, 2001*)

- Δεν ήταν επιλέξιμα στο Περιφερειακό Σκέλος του Β' ΚΠΣ έργα κατασκευής βρεφονηπιακών και παιδικών σταθμών (όπως συμβαίνει με το Γ' ΚΠΣ)
- Το μεγαλύτερο μέρος των πόρων (το 89%) διατέθηκαν για την κατασκευή του νέου Νομαρχιακού Γενικού Νοσοκομείου Ρόδου, που αποτελούσε μέγιστη προτεραιότητα για τους κατοίκους της Περιφέρειας.

8.6.2. Τομεακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Υπουργείου Υγείας – Πρόνοιας 1994-1999

Από το Ε.Π του Β' ΚΠΣ χρηματοδοτήθηκαν έργα στον τομέα της πρόνοιας συνολικού ύψους 926 εκ. δρχ. Τα έργα αυτά αφορούν: (*Υπουργείο Υγείας – Πρόνοιας, Διαχειριστική Αρχή, 2000*)

- Ανέγερση νέου κτιρίου ΚΕΚΥΚΑΜΕΑ Νομού Κυκλάδων (Ερμούπολη Σύρου), ύψους 445 εκ. δρχ.
- Ανέγερση νέου κτιρίου ΚΕΚΥΚΑΜΕΑ Νομού Δωδεκανήσου (Ρόδος), ύψους 481 εκ. δρχ.

(Για τα ΚΕΚΥΚΑΜΕΑ βλέπε ενότητα 8.3.2)

8.7. Η πολιτική στον τομέα της Πρόνοιας στα πλαίσια του Γ' ΚΠΣ

Όπως αναφέρθηκε και στην ενότητα 7.8 του Κεφαλαίου 7, από το Γ' ΚΠΣ θα δοθούν συνολικά στην χώρα μας πόροι ύψους 350 δις. δρχ. για την υγεία – πρόνοια, εκ των οποίων κατανέμονται 200 δις. στα Επιχειρησιακά Προγράμματα Εθνικού Σκέλους και 150 δις. στα 13 ΠΕΠ.

Για την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου αναλογούν 1,5 δις. στο ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου για την Πρόνοια, ενώ δεν έχει οριστικοποιηθεί μέχρι σήμερα το ύψος των πόρων του Επιχειρησιακού Προγράμματος Εθνικού Σκέλους (Τομεακό Πρόγραμμα Υπουργείου Υγείας – Πρόνοιας).

8.7.1. ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου 2000-2006

Οι δράσεις στον τομέα της πρόνοιας που θα χρηματοδοτηθούν από το Περιφερειακό Σκέλος του Γ' ΚΠΣ (ΠΕΠ) και αφορούν και τις 13 Περιφέρειες τις Χώρας, είναι οι εξής: (Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου Γραμματεία Επιτροπής Παρακολούθησης, *Σχέδιο Επιχειρησιακού Προγράμματος Νοτίου Αιγαίου 2000-2006*, σελ. 12)

- Επέκταση και ολοκλήρωση του δικτύου των 23 ΚΕΚΥΚΑΜΕΑ
- Δημιουργία (πιλοτικά) Κέντρων Ημιαυτόνομης Διαβίωσης
- Δράσεις Παιδικής Προστασίας (Δημιουργία νέων παιδικών σταθμών για την ικανοποίηση αναγκών στο επίπεδο των Δήμων, σε συνδυασμό με την εφαρμογή προγραμμάτων απογευματινής λειτουργίας υπαρχόντων παιδικών σταθμών.
- Δράσεις για την Τρίτη Ηλικία (Δημιουργία – συμπλήρωση υποδομών ΚΑΠΗ/ Επέκταση του προγράμματος «Βοήθεια στο Σπίτι».

Τα έργα που είναι πρώτης προτεραιότητας για χρηματοδότηση από το ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου 2000-2006, παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 23 : Έργα ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου 2000-2006 στον τομέα Πρόνοιας

Τίτλος έργου
ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ
• Κατασκευή Βρεφονηπιακού Σταθμού στο Ζηπάρι Κω   • Κατασκευή Βρεφονηπιακού Σταθμού Κω   • Κατασκευή Βρεφονηπιακού Σταθμού στο Δήμο Αταβύρου Ρόδου   • Κατασκευή Βρεφονηπιακού Σταθμού στο Δήμο Καμείρου Ρόδου   • Ίδρυση και λειτουργία Βρεφονηπιακού Σταθμού Νότιας Ρόδου   • Κατασκευή Βρεφονηπιακού Σταθμού Ιαλυσού Ρόδου   • Κατασκευή Βρεφονηπιακού Σταθμού Καλλιθέας Ρόδου
ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ
• Κατασκευή Παιδικού Σταθμού Φηρών Θήρας   • Ολοκλήρωση Παιδικού Σταθμού Εμπορείου Θήρας   • Κατασκευή Παιδικού Σταθμού Δήμου Νάξου   • Κατασκευή Παιδικού – Βρεφονηπιακού Σταθμού Γαυρίου Ανδρου   • Κατασκευή Παιδικού Σταθμού Ιου   • Κατασκευή Παιδικού Σταθμού Πάρου
ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΥΨΟΣ ΕΡΓΩΝ: 1,5 δις. δρχ.

Πηγή: Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου – Γραμματεία Επιτροπής Παρακολούθησης, 2001

Από την παραπάνω επιλογή των έργων που θα χρηματοδοτηθούν από το ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου, παρατηρούμε ότι η γενική πολιτική η οποία ουσιαστικά πηγάζει από τις αναγκαιότητες των τοπικών κοινωνιών, είναι να κατασκευαστούν έργα Παιδικών και Βρεφονηπιακών Σταθμών υποδομές στις

οποίες υπάρχει έλλειμμα στην Περιφέρεια (κυρίως σε ότι αφορά τους Βρεφονηπιακούς Σταθμούς). Ειδικά για το Νομό Κυκλάδων τα περισσότερα από παραπάνω έργα αφορούν κατασκευή νέων κτιρίων υφιστάμενων Παιδικών Σταθμών οι οποίοι αντιμετωπίζουν στεγαστικά προβλήματα (βλέπε ενότητα 8.2.1).

8.7.2. Τομεακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Υπουργείου Υγείας – Πρόνοιας 2000-2006

Σε ότι αφορά την πολιτική του Υπουργείου Υγείας – Πρόνοιας και τις προτεραιότητες που θέτει για την προγραμματική περίοδο 2000-2006, δεν έχουν μέχρι σήμερα οριστικοποιηθεί τα έργα που θα ενταχθούν στο Τομεακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα του (Εθνικό Σκέλος).

Οι δράσεις που θα χρηματοδοτηθούν στον τομέα της Πρόνοιας και αφορούν και τις 13 Περιφέρειες τις Χώρας, είναι οι εξής: (Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου Γραμματεία Επιτροπής Παρακολούθησης, *Σχέδιο Επιχειρησιακού Προγράμματος Νοτίου Αιγαίου 2000-2006*, σελ. 11)

- Κέντρα Στήριξης Αυτιστικών Ατόμων
- Κέντρα Ατόμων με πολλαπλές αναπηρίες
- Κέντρα Στήριξης ατόμων με νοητική υστέρηση
- ΕΚΑΚΒ/ Επέκταση του δικτύου των Κέντρων Αμεσης Κοινωνικής Βοήθειας σε μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας
- Βελτιώσεις – εκσυγχρονισμοί Παλιών υποδομών
- Πληροφοριακά συστήματα υπηρεσιών Πρόνοιας: στο διατομεακό Ε.Π. «Κοινωνία της Πληροφορίας του Γ' ΚΠΣ»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9: ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

9.1. Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

9.1.1. Υποδομές Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και στελέχωση τους

Στον πίνακα 24 παρουσιάζεται το σύνολο των υποδομών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ανά νομό αλλά και στο σύνολο της χώρας (Δημόσια Νηπιαγωγεία, Δημοτικά, Γυμνάσια Λύκεια, ΤΕΕ), καθώς και ο αριθμός των μαθητών και των διδασκόντων σε αυτά, σύμφωνα με στοιχεία του σχολικού έτους 1999-2000. Επίσης υπολογίζεται ο δείκτης διδάσκοντες ανά μαθητές ανά νομό, στο σύνολο της περιφέρειας και στο σύνολο της χώρας, προκειμένου διερευνηθεί το επίπεδο της στελέχωσης των υποδομών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Περιφέρεια.

Σε ότι αφορά τα δημοτικά σχολεία και τα Τ.Ε.Ε. ο δείκτης διδάσκοντες ανά μαθητές του Νοτίου Αιγαίου βρίσκεται στα ίδια επίπεδα με τον αντίστοιχο δείκτη του συνόλου της χώρας. Στα γυμνάσια ο αντίστοιχος δείκτης είναι καλύτερος στην Περιφέρεια σε σχέση με τον εθνικό, ενώ σε ότι αφορά τα νηπιαγωγεία και τα λύκεια ο σχετικός δείκτης στην Περιφέρεια υστερεί σε σχέση με αυτόν στο σύνολο της χώρας. Παρόλα αυτά η απόκλιση είναι πολύ μικρή. Παρατηρούμε επίσης ότι σε όλα τα σχολεία (νηπιαγωγεία, δημοτικά, γυμνάσια, λύκεια, Τ.Ε.Ε) ο δείκτης είναι καλύτερος στον νομό Κυκλάδων σε σχέση με το νομό Δωδεκανήσου και σε σχέση με το σύνολο της χώρας (βλέπε πίνακα 24).

Από τα παραπάνω θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε ότι η στελέχωση των σχολείων της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της Περιφέρειας με εκπαιδευτικό προσωπικό, δεν υστερεί σε σχέση με τη στελέχωση των αντίστοιχων σχολικών μονάδων στο σύνολο της Χώρας. Ποιο ικανοποιητική στελέχωση σε σχέση με το Νομό Δωδεκανήσου και με το σύνολο της χώρας παρουσιάζει ο Νομός Κυκλάδων.

Πίνακας 24: ΔΗΜΟΣΙΑ Δημοτικά, Νηπιαγωγεία, Γυμνάσια, Ενιαία Λύκεια, Τ.Ε.Ε
1999-2000

ΝΟΜΟΙ	Σχολεία	Τμήματα	Μαθητές	Διδάσκοντες	Αναλογία διδάσκοντες/μαθητές
ΔΗΜΟΤΙΚΑ					
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	123	745	13.357	962	1/14
ΚΥΚΛΑΔΩΝ	97	415	6.764	540	1/12
ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ	217	1.160	20.121	1.502	1/13
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	5.949	33.952	600.028	44.842	1/13
ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΑ					
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	110	169	3.350	174	1/19
ΚΥΚΛΑΔΩΝ	91	115	2.004	123	1/16
ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ	201	284	5.354	297	1/18
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	5.601	8.485	142.838	9.117	1/16
ΓΥΜΝΑΣΙΑ					
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	46	297	6.885	739	1/9
ΚΥΚΛΑΔΩΝ	35	183	3.639	506	1/7
ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ	81	480	10.524	1.245	1/8
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	1.844	14.458	348.150	34.856	1/10
ΕΝΙΑΙΑ ΛΥΚΕΙΑ					
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	32	201	3.868	306	1/13
ΚΥΚΛΑΔΩΝ	28	116	1.785	174	1/10
ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ	60	317	5.653	480	1/12
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	1.234	10.058	236.037	21.156	1/11
Τ. Ε. Ε.					
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	10	117	2.114	235	1/9
ΚΥΚΛΑΔΩΝ	15	121	1.270	208	1/6
ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ	25	238	3.384	443	1/8
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	427	6.072	112.358	13.805	1/8

Πηγή: Υπουργείο Εθνικής Παιδείας, Δ/ση Προγραμματισμού και Επιχειρησιακών Ερευνών, 2000

9.1.2. Η παρουσία του ιδιωτικού τομέα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση της Περιφέρειας

Στον πίνακα 25 παρουσιάζεται το σύνολο των ιδιωτικών Δημοτικών Σχολείων και Νηπιαγωγείων της Περιφέρειας, ανά νομό αλλά και στο σύνολο της χώρας, καθώς και αριθμός των μαθητών και των διδασκόντων σε αυτά, σύμφωνα με στοιχεία του σχολικού έτους 1999-2000.

Πίνακας 25: **ΙΔΙΩΤΙΚΑ Δημοτικά και Νηπιαγωγεία 1999-2000**

ΝΟΜΟΙ	Σχολεία	Τμήματα	Μαθητές	Διδάσκοντες
ΙΔΙΩΤΙΚΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ				
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	2	10	160	22
ΚΥΚΛΑΔΩΝ	1	6	143	13
ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ	3	16	303	35
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	390	2.124	45.243	5.463
ΙΔΙΩΤΙΚΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΑ				
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	0	0	0	0
ΚΥΚΛΑΔΩΝ	0	0	0	0
ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ	0	0	0	0
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	114	215	5.043	232

Πηγή: Υπουργείο Εθνικής Παιδείας, Δ/νση Προγραμματισμού και Επιχειρησιακών Ερευνών, 2000

Πίνακας 26: **Ποσοστό συμμετοχής ιδιωτικών Δημοτικών Σχολείων και Νηπιαγωγείων στο σύνολο 1999-2000**

ΝΟΜΟΙ	Σύνολο Δημοτικών Σχολείων	Ποσοστό ιδιωτικών στο σύνολο των Δημοτικών σχολείων (%)	Σύνολο Νηπιαγωγείων	Ποσοστό ιδιωτικών στο σύνολο των Νηπιαγωγείων(%)
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	123	1,6	110	0
ΚΥΚΛΑΔΩΝ	97	1	91	0
ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ	220	1,3	201	0
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	6.339	6	5.715	2

Πηγή: Υπολογισμοί με βάση στοιχεία των πινάκων 24 και 25

Είναι χαρακτηριστική η πολύ μικρή έως και ανύπαρκτη παρουσία του ιδιωτικού τομέα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση της Περιφέρειας, καθώς σε ότι αφορά τα Δημοτικά Σχολεία το ποσοστό των ιδιωτικών δημοτικών Σχολείων στο σύνολο είναι μόλις 1,3%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στο σύνολο της χώρας αγγίζει το 6%. Σε ότι αφορά τα νηπιαγωγεία το ποσοστό των ιδιωτικών νηπιαγωγείων είναι μηδενικό, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στο σύνολο της χώρας είναι περίπου 2% (βλέπε πίνακα 26).

9.1.3. Υποδομές Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και αριθμός μαθητών στα νησιά της Περιφέρειας

Πίνακας 27: Υποδομές Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης ανά νησί και αριθμός μαθητών

ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	Σύνολο μαθητών
ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ	
Νησί: Σύρος (πληθυσμός: 19.870 κατ.)	
• 2 ΤΕΕ	348
• 2 Γενικά Λύκεια	381
• 3 Γυμνάσια	590
• 10 Δημοτικά	910
• 11 Νηπιαγωγεία	236
Νησί: Ανδρος (πληθυσμός: 8.781 κατ.)	
• 2 ΤΕΕ	98
• 1 Γενικό Λύκειο	70
• 3 Γυμνάσια	348
• 8 Δημοτικά	460
• 5 Νηπιαγωγεία	138
Νησί: Τήνος (πληθυσμός: 7.747 κατ.)	
• 1 ΤΕΕ	126
• 2 Γενικό Λύκειο	127
• 2 Γυμνάσια	295
• 8 Δημοτικά	487
• 8 Νηπιαγωγεία	141
Νησί: Μύκονος (πληθυσμός: 6.179 κατ.)	
• 1 ΤΕΕ	137
• 1 Ενιαίο Λύκειο Μυκόνου	116
• 1 Γυμνάσιο	316
• 3 Δημοτικά	695
• 4 Νηπιαγωγεία	148
Νησί: Κέα (πληθυσμός: 1.787 κατ.)	
• 1 ΤΕΕ	13
• 1 Γυμνάσιο με λυκειακές τάξεις	105
• 3 Δημοτικά	145
• 3 Νηπιαγωγεία	31
Νησί: Κύθνος (πληθυσμός: 1.632 κατ.)	
• 1 ΤΕΕ	20
• 1 Γυμνάσιο με λυκειακές τάξεις	51
• 2 Δημοτικά	69
• 2 Νηπιαγωγεία	21
Νησί: Σίφνος (πληθυσμός: 1.960 κατ.)	
• 1 Γυμνάσιο με λυκειακές τάξεις	96
• 1 Δημοτικό	149
• 2 Νηπιαγωγεία	72

Πίνακας 27 (Συνέχεια):

Νησί: Σέριφος (πληθυσμός: 1.095 κατ.)	
• 1 ΤΕΕ	18
• 1 Γυμνάσιο με λυκειακές τάξεις	27
• 1 Δημοτικά	36
• 1 Νηπιαγωγεία	9
Νησί: Νάξος (πληθυσμός: 14.838 κατ.)	
• 1 ΤΕΕ	252
• 2 Ενιαία Λύκεια	374
• 4 Γυμνάσια	650
• 25 Δημοτικά	1.277
• 17 Νηπιαγωγεία	342
Νησί: Πάρος (πληθυσμός: 9.591 κατ.)	
• 1 ΤΕΕ	168
• 2 Γενικά Λύκεια	280
• 3 Γυμνάσια	437
• 6 Δημοτικά	948
• 10 Νηπιαγωγεία	252
Νησί: Αντίπαρος (πληθυσμός: 819 κατ.)	
• 1 Γυμνάσιο	50
• 1 Δημοτικό	73
• 1 Νηπιαγωγείο	16
Νησί: Μήλος (πληθυσμός: 4.390 κατ.)	
• 1 ΤΕΕ	104
• 1 Γενικό Λύκειο	73
• 1 Γυμνάσιο	153
• 3 Δημοτικά	273
• 5 Νηπιαγωγεία	88
Νησί: Κίμωλος (πληθυσμός: 728 κατ.)	
• 1 Γυμνάσιο με λυκειακές τάξεις	24
• 1 Δημοτικό	32
• 1 Νηπιαγωγείο	13
Νησί: Αμοργός (πληθυσμός: 1.630 κατ.)	
• 1 ΤΕΕ	11
• 1 Γυμνάσιο με λυκειακές τάξεις	72
• 5 Δημοτικά	121
• 4 Νηπιαγωγεία	57
Νησί: Κουφονήσι (πληθυσμός: 275 κατ.)	
• 1 Γυμνάσιο με λυκειακές τάξεις	21
• 1 Δημοτικό	24
• 1 Νηπιαγωγείο	14
Νησί: Σχοινούσα (πληθυσμός: 122 κατ.)	
• 1 Γυμνάσιο	11
• 1 Δημοτικό	18
• 1 Νηπιαγωγείο	6
Νησί: Δονούσα (πληθυσμός: 118 κατ.)	
• 1 Γυμνάσιο με λυκειακές τάξεις	6
• 1 Δημοτικό	8

Πίνακας 27 (Συνέχεια):

Νησί: Ηρακλεία (πληθυσμός: 115 κατ.)	
• 1 Γυμνάσιο με λυκειακές τάξεις	3
• 1 Δημοτικό	2
Νησί: Ιος (πληθυσμός: 1.654 κατ.)	
• 1 Γυμνάσιο με λυκειακές τάξεις	101
• 1 Δημοτικό	156
• 2 Νηπιαγωγεία	48
Νησί: Ανάφη (πληθυσμός: 261 κατ.)	
• 1 Γυμνάσιο με λυκειακές τάξεις	22
• 1 Δημοτικό	18
Νησί: Θήρα (πληθυσμός: 9.360 κατ.)	
• 2 ΤΕΕ	250
• 1 Γενικό Λύκειο	199
• 3 Γυμνάσια	398
• 10 Δημοτικά	1.059
• 13 Νηπιαγωγεία	290
Νησί: Θηρασιά (πληθυσμός: 233 κατ.)	
• 1 Γυμνάσιο	13
• 1 Δημοτικό	10
Νησί: Σίκινο (πληθυσμός: 267 κατ.)	
• 1 Γυμνάσιο με λυκειακές τάξεις	12
• 1 Δημοτικό	10
Νησί: Φολέγανδρος (πληθυσμός: 558 κατ.)	
• 1 Γυμνάσιο με λυκειακές τάξεις	33
• 2 Δημοτικά	38
• 1 Νηπιαγωγείο	7
ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	
Νησί: Ρόδος (πληθυσμός: 98.175 κατ.)	
• 5 ΤΕΕ	1.678
• 10 Γενικά Λύκεια	2.110
• 20 Γυμνάσια	4.112
• 58 Δημοτικά	7.592
• 59 Νηπιαγωγεία	1.831
• Δημοτικό Σχολείο Σγουρού	72
• Πειραματικό Δημοτικό Σχολείο	424
• Ειδικό Δημοτικό Σχολεία	32
• Ειδικό Πειραματικό Δημοτικό Σχολείο	5
• Μουσικό Γυμνάσιο	9
• Εσπερινό Λύκειο Ρόδου	128
• Μουσικό Λύκειο	2
Νησί: Κως (πληθυσμός: 26.379 κατ.)	
• 1 ΤΕΕ	370
• 3 Γενικά Λύκεια	621
• 6 Γυμνάσια	1.390
• 13 Δημοτικά	992
• 17 Νηπιαγωγεία	602
• 1 Εσπερινό Γυμνάσιο με Λυκειακές τάξεις	120

Πίνακας 27 (Συνέχεια):

Νησί: Σύμη (πληθυσμός: 2.332 κατ.)	
• 1 ΤΕΕ	6
• 1 Γυμνάσιο με λυκειακές τάξεις	131
• 2 Δημοτικά	175
• 2 Νηπιαγωγεία	45
Νησί: Κάλυμνος (πληθυσμός: 15.706 κατ.)	
• 1 ΤΕΕ	278
• 2 Γενικά Λύκεια	304
• 3 Γυμνάσια	704
• 11 Δημοτικά	1.292
• 12 Νηπιαγωγεία	383
• 1 Εσπερινό Γυμνάσιο	42
• 1 Ειδικό Σχολείο	23
Νησί: Ψέριμος (πληθυσμός: 79 κατ.)	
• 1 Δημοτικό Σχολείο	2
Νησί: Τέλενδος (πληθυσμός: 57 κατ.)	
Δεν υπάρχει Σχολείο	-
Νησί: Κάρπαθος (πληθυσμός: 5.323 κατ.)	
• 1 ΤΕΕ	70
• 1 Γενικό Λύκειο	107
• 3 Γυμνάσια	210
• 12 Δημοτικά	412
• 7 Νηπιαγωγεία	160
Νησί: Κάσος (πληθυσμός: 1.088 κατ.)	
• 1 Γυμνάσιο με λυκειακές τάξεις	71
• 2 Δημοτικά	60
• 2 Νηπιαγωγεία	39
Νησί: Πάτιμος (πληθυσμός: 2.663 κατ.)	
• 1 ΤΕΕ	
• 1 Γενικό Λύκειο	41
• 1 Γυμνάσιο	83
• 3 Δημοτικά	157
• 3 Νηπιαγωγεία	86
• 1 Εκκλησιαστικό Λύκειο	43
Νησί: Λέρος (πληθυσμός: 8.059 κατ.)	
• 1 ΤΕΕ	112
• 1 Γενικό Λύκειο	83
• 2 Γυμνάσια	292
• 4 Δημοτικά	542
• 5 Νηπιαγωγεία	147
Νησί: Αστυπάλαια (πληθυσμός: 1.073 κατ.)	
• 1 Γυμνάσιο με Λυκειακές Τάξεις	78
• 1 Δημοτικό	81
• 1 Νηπιαγωγείο	22
Νησί: Χάλκη (πληθυσμός: 281 κατ.)	
• 1 Γυμνάσιο με Λυκειακές Τάξεις	19
• 1 Δημοτικό	10
• 1 Νηπιαγωγείο	6

Πίνακας 27 (Συνέχεια):

Νησί: Τήλος (πληθυσμός: 279 κατ.)	
• 1 Γυμνάσιο με Λυκειακές Τάξεις	10
• 1 Δημοτικό	26
• 1 Νηπιαγωγείο	5
Νησί: Καστελλόριζο (πληθυσμός: 275 κατ.)	
• 1 Γυμνάσιο με Λυκειακές Τάξεις	16
• 1 Δημοτικό	21
• 1 Νηπιαγωγείο	8
Νησί: Αρκοί (πληθυσμός: 52 κατ.)	
1 Δημοτικό	Δεν φοιτούν μαθητές
Νησί: Λειψοί (πληθυσμός: 606 κατ.)	
• 1 Γυμνάσιο με Λυκειακές Τάξεις	34
• 1 Δημοτικό	60
• 1 Νηπιαγωγείο	14
Νησί: Αγαθονήσι (πληθυσμός: 112 κατ.)	
1 Δημοτικό	8
Νησί: Νίσυρος (πληθυσμός: 913 κατ.)	
• 1 Γυμνάσιο με Λυκειακές Τάξεις	59
• 1 Δημοτικό	63
• 2 Νηπιαγωγεία	30

Πηγή: Υπουργείο Αιγαίου, Μάρτιος 2001

Από τα στοιχεία του παραπάνω πίνακα διαπιστώνουμε ότι Δημοτικά Σχολεία διαθέτουν όλα τα νησιά της Περιφέρειας εκτός από την Τέλενδο, ένα μικρό νησί δίπλα στην Κάλυμνο με πληθυσμό 57 κατοίκους.

Νηπιαγωγείων στερούνται 5 μικρά νησιά των Κυκλάδων (Δονούσα, Ηρακλειά, Ανάφη, Θηρασιά, Σίκινος) και 3 της Δωδεκάνησου (Αγαθονήσι, Αρκοί, Ψέριμος). Όλα τα παραπάνω νησιά έχουν πληθυσμό κάτω από 300 κατοίκους (από 52 έως 267).

Λύκεια (ή Γυμνάσια με λυκειακές τάξεις) δεν υπάρχουν σε 3 νησιά του Νομού Κυκλάδων (Αντίπαρος, Σχοινούσα, Ηρακλειά) και 3 του Νομού Δωδεκάνησου (Αγαθονήσι, Αρκοί, Ψέριμος). Από αυτά η Αντίπαρος έχει πληθυσμό 819 κατοίκους ενώ τα υπόλοιπα έχουν πληθυσμό από 52 έως 122 κάτοικους.

Χωρίς ΤΕΕ είναι όλα τα μικρά νησιά της Περιφέρειας (Νίσυρος, Αγαθονήσι, Λειψοί, Αρκοί, Καστελλόριζο, Τήλος, Χάλκη, Ψέριμος Αντίπαρος, Κίμωλος, Κουφονήσι, Σχοινούσα, Δονούσα, Ηρακλειά, Ανάφη, Θηρασιά, Σίκινος, Φολέγανδρος) με πληθυσμό από 52-819 κατοίκους. Επίσης στερούνται υποδομών ΤΕΕ και μεγαλύτερα νησιά με πληθυσμό πάνω από 1000 κατοίκους (Κάσος, Αστυπάλαια, Σίφνος, Ιος).

Σε γενικές γραμμές όσο αφορά τον τομέα πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, αν εξαιρέσουμε τα μεγαλύτερα νησιά υπάρχουν αρκετές

ελλείψεις υποδομών. Παρά ταύτα υπάρχουν και περιπτώσεις όπου λειτουργούν σχολεία όμως ο αριθμός των μαθητών είναι πολύ μικρός (Ηρακλεία, Δονούσα, Αγαθονήσι, Ψέριμος) ή ακόμη και ανύπαρκτος (Αρκοί). Στις περιπτώσεις αυτές οι δυσκολίες που πηγάζουν από το μικρό αριθμό των μαθητών εμποδίζουν τις εκπαιδευτικές διαδικασίες.

9.1.4. Τηλεκπαίδευση

Η χρήση εφαρμογών τηλεκπαίδευσης διευκολύνει την επικοινωνία και την ανταλλαγή πληροφοριών και γνώσεων μεταξύ μαθητών και εκπαιδευτικών που βρίσκονται σε μεγάλη απόσταση και δεν έχουν οργανική διασύνδεση μεταξύ τους. Ο ηλεκτρονικός υπολογιστής γίνεται το κύριο μέσο επικοινωνίας τους καθώς μέσω αυτού μπορούν να συνεργάζονται και να μαθαίνουν μαζί από μεγάλες αποστάσεις, ανταλλάσσοντας γνώσεις και πληροφορίες χωρίς να είναι απαραίτητο να βρίσκονται στον ίδιο φυσικό χώρο.

Η σημασία τέτοιων εφαρμογών για τις νησιωτικές περιφέρειες είναι μεγάλη καθώς συμβάλλει στην άμβλυνση ενός προβλήματος που αποτελεί και το βασικό χαρακτηριστικό της νησιωτικότητας: τη δυσκολία στην επικοινωνία εξ αιτίας της απομόνωσης και το κόστος σε χρόνο και χρήμα που συνεπάγεται η αντιμετώπισή του με συμβατικά μέσα όπως τηλεφωνική επικοινωνία, συναντήσεις για συνεργασία, ανταλλαγή υλικού γνώσεων και πληροφοριών.

Στα σχολεία του Αιγαίου δεν έχουν μέχρι σήμερα εφαρμοστεί τηλεκπαιδευτικές διαδικασίες, καθώς απαραίτητη προϋπόθεση για τη διαμόρφωση μιας ολοκληρωμένης και μαζικής εισαγωγής νέων τεχνολογιών τηλεματικής στην εκπαίδευση αλλά και σε άλλους τομείς όπως η δημόσια διοίκηση, η υγεία κλπ., είναι η ύπαρξη μιας δικτυακής υποδομής οπτικών ινών που θα συνδέει μεταξύ τους μέσω δακτυλίων ή γραμμών τουλάχιστον τις έδρες των Δήμων των νησιών. Η δημιουργία αυτής της υποδομής βρίσκεται σε εξέλιξη από τον ΟΤΕ και «προβλέπεται μέχρι το 2002 να επιτευχθεί πλήρης κάλυψη όλων των νησιών (έδρες δήμων) με οπτική ίνα. Η χωρητικότητα αυτής της δικτυακής υποδομής στο νησιωτικό χώρο θα είναι ικανή να μεταφέρει τηλεπικοινωνιακό όγκο πολλαπλάσιο των σημερινών και μελλοντικών απαιτήσεων της απλής φωνητικής τηλεφωνίας». (Υπουργείο Αιγαίου, 1999)

Η προοπτική εφαρμογής των δικτύων αυτών στα Σχολεία των νησιών θα επιτρέψει τη μεταφορά μεγάλου όγκου δεδομένων, εικόνας video, cd rom κλπ., και θα ανοίξει το δρόμο σε τηλεκπαιδευτικές εφαρμογές, γεγονός με τεραστία σημασία για τα νησιά την Περιφέρειας, όπου η γεωγραφική απομόνωση εμποδίζει την παροχή υψηλού επιπέδου υπηρεσιών εκπαίδευσης.

9.1.5. Εκπαιδευτικά Ευρωπαϊκά Προγράμματα Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

- Πρόγραμμα Socrates - Δράση Comenius

Η δράση Comenius είναι μια από τις οκτώ δράσεις του προγράμματος Socrates και έχει ως στόχο τη βελτίωση της ποιότητας και την ενίσχυση της ευρωπαϊκής διάστασης της σχολικής εκπαίδευσης, ενθαρρύνοντάς τη διακρατική συνεργασία μεταξύ σχολικών ιδρυμάτων συμβάλλοντας στην βελτίωση της αρχικής και ενδοϋπηρεσιακής επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών καθώς και στην προώθηση της εκμάθησης γλωσσών και της διαπολιτισμικής ευαισθητοποίησης. (Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας, *Synopsis Προγράμματα Κατάρτισης*, τεύχος 9, σελ.8)

Η Δράση Comenius αφορά μετακινήσεις εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Από το 1996 έως το 2000 μετακινήθηκαν από την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου 68 εκπαιδευτικοί (46 από το Νομό Δωδεκανήσου και 38 από το Νομό Κυκλάδων)

- Πρόγραμμα Socrates - Δράση Lingua

Η δράση Lingua εντάσσεται επίσης στο Πρόγραμμα Socrates και αφορά τη διδασκαλία και την εκμάθηση γλωσσών με σκοπό την ενθάρρυνση της γλωσσικής ποικιλομορφίας σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση. (Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας, *Synopsis Προγράμματα Κατάρτισης*, τεύχος 9, σελ.9). Αφορά και αυτή μετακινήσεις εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Από το 1996 έως το 2000 μετακινήθηκαν από την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου 16 εκπαιδευτικοί (12 από το Νομό Δωδεκανήσου και 4 από το Νομό Κυκλάδων).

9.2. Τριτοβάθμια Εκπαίδευση

9.2.1. Στόχοι και επιδιώξεις του Πανεπιστημίου Αιγαίου

Το Πανεπιστήμιο Αιγαίου, ένα από τα νεότερα περιφερειακά Πανεπιστήμια στην Ελλάδα, ιδρύθηκε το 1984 με έδρα την πόλη της Μυτιλήνης στη Λέσβο. Από το 2000 διαθέτει 17 τμήματα και κατατάσσεται ανάμεσα στα μεγαλύτερα Πανεπιστήμια της χώρας.

Η ίδρυσή του ανταποκρίνεται σε μια νέα αντίληψη για την ανάπτυξη της περιφέρειας και την οργάνωση της εκπαιδευτικής αποκέντρωσης. Η νέα αυτή αντίληψη στηρίζεται στο «Πανεπιστήμιο – Δίκτυο», δηλαδή στη διασπορά πανεπιστημιακών τμημάτων τα οποία ωστόσο διασυνδέονται δικτυακά υπό ενιαία διοίκηση. Αποβλέπει στην οργάνωση ολοκληρωμένου πλέγματος τριτοβάθμιων σπουδών πάνω σε ένα εκτεταμένο σύμπλεγμα νησιών, με γεωγραφική δομή Αρχιπελάγους και με τελικό στόχο τη δημιουργία

μηχανισμών και προϋποθέσεων που θα μπορούσαν να θέσουν σε κίνηση διαδικασίες τοπικής ανάπτυξης σε τομείς υψηλής προστιθέμενης κοινωνικής και πολιτισμικής αξίας.

Η αντισυμβατική χωροταξική δομή των εγκαταστάσεων του Πανεπιστημίου αντικατοπτρίζει την γεωγραφικά κατεκερματισμένη δομή του Ελληνικού Αρχιπελάγους. Εδώ ο στόχος έγκειται στο να “εμφυτευτούν” γονιμοποιές δραστηριότητες πάνω στα νησιά και να λυθεί η επικοινωνιακή απομόνωση με την σύγχρονη τεχνολογία διακίνησης πληροφοριών, αντί της διακίνησης ανθρώπων που οδηγεί σε αποστραγγίσεις δραστηριοτήτων και ανθρώπινου δυναμικού. Η τακτική αυτή αντιπαρατίθεται προς το συμβατικό πρότυπο της εγκατάστασης πανεπιστημίων σε μητροπολιτικές περιοχές.

Συγχρόνως το Πανεπιστήμιο Αιγαίου επιχειρεί να καλλιεργήσει νέα πεδία έρευνας και γνώσης σε οργανική σχέση με τον πολιτισμό, την κοινωνία και την οικονομία του ευρύτατο χώρου του Αιγαίου και της Ανατολικής Μεσογείου.

9.2.2. Οργάνωση του Πανεπιστημίου σε Σχολές και Τμήματα

Τα 17 τμήματα του Πανεπιστημίου Αιγαίου είναι οργανωμένα σε Σχολές και Πανεπιστημιακές Μονάδες στους 5 Νομούς του Αιγαίου (Νομοί Λέσβου, Χίου, Σάμου, Δωδεκανήσου, Κυκλάδων). Συγκεκριμένα: (Στοιχεία Πανεπιστημίου Αιγαίου, 2001)

- Στη Λέσβο λειτουργεί η Σχολή Κοινωνικών Επιστημών με 6 τμήματα (Περιβάλλοντος, Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, Γεωγραφίας, Επιστήμης της Θάλασσας, κοινωνιολογίας, Πολιτισμικής Επικοινωνίας και Τεχνολογίας)
  - Πρόγραμμα Σπουδών Επιλογής: Περιβαλλοντική Χαρτογραφία
  - Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών: Περιβαλλοντική Πολιτική και Διαχείριση
- Στη Χίο λειτουργεί η Σχολή Επιστημών της Διοίκησης με 3 τμήματα (Διοίκησης Επιχειρήσεων, Ναυτιλίας και Επιχειρηματικών Υπηρεσιών, Μηχανικών Οικονομίας και Διοίκησης)
  - Μεταπτυχιακά Προγράμματα Σπουδών:
    - ✓ Διοίκηση, Ναυτιλία, Μεταφορών και εμπορίου
    - ✓ Σχεδιασμός, Διοίκηση και Πολιτική του Τουρισμού
- Στην Σάμο λειτουργεί η Σχολή Θετικών Επιστημών με 3 τμήματα (Μαθηματικών, Πληροφοριακών και Επικοινωνιακών Συστημάτων, Στατιστικής και Αναλογιστικής Επιστήμης)

- Στην Ρόδο λειτουργεί η Σχολή Ελληνικών και Μεσογειακών Σπουδών με 3 τμήματα (Παιδαγωγικό Δημοτικής Εκπαίδευσης, Παιδαγωγικό Νηπιαγωγών, Μεσογειακών Σπουδών)
  - Διατμηματικό Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών: Παιδικό Βιβλίο και Παιδαγωγικό υλικό
- Στην Σύρο λειτουργεί 1 τμήμα (Γραφικών Τεχνών και Σχεδίασης συστημάτων)

Σύμφωνα με το ιδρυτικό Προεδρικό Διάταγμα, στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου έχουν συσταθεί 147 θέσεις ΔΕΠ. Σύμφωνα με στοιχεία του έτους 1998-99 στο Πανεπιστήμιο υπηρετούν: 89 μέλη ΔΕΠ, 89 Συμβασιούχοι διδάσκοντες, 7 μέλη Ειδικού Εκπαιδευτικού Προσωπικού και 11 μέλη Ειδικού Διοικητικού και Τεχνικού Προσωπικού.

9.2.3. Σχολές και Τμήματα του Πανεπιστημίου που λειτουργούν στο Νότιο Αιγαίο

9.2.3.1. Σχολή Ελληνικών και Μεσογειακών Σπουδών

Η Σχολή βρίσκεται στην πόλη της Ρόδου και αποτελείται από 3 τμήματα:

1. Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης
2. Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών
3. Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών

Τα Παιδαγωγικά τμήματα λειτουργούν από το 1986, ενώ το Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών ιδρύθηκε και λειτούργησε πρόσφατα (1999).

Στη Σχολή επίσης λειτουργεί διατμηματικό Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών με τίτλο «Παιδικό Βιβλίο και Παιδαγωγικό υλικό», στο οποίο συνεργάζονται το Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, το Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, και το Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Σκοπός του Προγράμματος είναι η προετοιμασία επιστημόνων που θα μπορούν να αντιμετωπίσουν ένα βασικό πρόβλημα της σύγχρονης εκπαίδευσης: τη δυσαρμονία ανάμεσα σε παραδοσιακούς τρόπους μάθησης και εξωσχολικής απασχόλησης – όπως η ανάγνωση του παιδικού βιβλίου, σχολικού και εξωσχολικού – και σε νεωτερικούς – όπως η χρήση του σύγχρονου παιδαγωγικού υλικού και κυρίως των πολυμέσων. Στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα γίνονται δεκτοί 20 μεταπτυχιακοί φοιτητές πτυχιούχοι Παιδαγωγικών Τμημάτων ή πτυχιούχοι ομοταγών ιδρυμάτων της αλλοδαπής. Στο Πρόγραμμα διδάσκουν 18 μέλη ΔΕΠ (8 από το Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, 9 από το Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης και 1 από το Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων) (Στοιχεία Πανεπιστημίου Αιγαίου, 2001).

9.2.3.2. Τμήμα Γραφικών Τεχνών και Σχεδίασης Συστημάτων

Το τμήμα Γραφικών Τεχνών και Σχεδίασης Συστημάτων βρίσκεται στην Ερμούπολη της Σύρου και λειτούργησε για πρώτη φορά το Σεπτέμβριο του 2000. Στο τμήμα εισάχθηκαν για πρώτη φορά 81 φοιτητές ενώ το ακαδημαϊκό έτος 2001-2002 πρόκειται εισαχθούν επιπλέον 70 άτομα. Σύμφωνα με το ιδρυτικό Προεδρικό Διάταγμα, στο τμήμα έχουν συσταθεί 25 οργανικές θέσεις ΔΕΠ. Το πρώτο έτος λειτουργίας του τμήματος (2000-2001) υπηρετούν: 3 μέλη ΔΕΠ και 7 συμβασιούχοι διδάσκοντες.

Η λογική της δημιουργίας αυτού του τμήματος βασίζεται στο ότι η εξάπλωση της κοινωνίας της πληροφορίας και η παγκοσμιοποίηση καθώς και οι νέες ανάγκες, απαιτήσεις και απόψεις που προκύπτουν, δημιουργούν καινούργιες βιομηχανίες και υπηρεσίες με αποτέλεσμα τη γέννηση νέων μορφών Συστημάτων και Προϊόντων. Ο σκοπός του νέου τμήματος είναι να παράγει αποφοίτους που θα μπορούν να χρησιμοποιήσουν δημιουργικά νέες τεχνολογίες, επιστήμη και τέχνη για να σχεδιάσουν λύσεις με τη μορφή εύχρηστων και λειτουργικών Προϊόντων και Συστημάτων σε διάφορους χώρους και πλαίσια που ποικίλουν από τις Γραφικές και Εφαρμοσμένες Τέχνες, τη Σχεδίαση Προϊόντων, έως το Βιομηχανικό Σχεδιασμό. Αξίζει να σημειωθεί ότι η σύνθεση των γνωστικών αντικειμένων του τμήματος δεν υπάρχει σήμερα σε άλλα Ελληνικά ΑΕΙ, σε αντίθεση με το μεγάλο και συνεχώς αυξανόμενο αριθμό Σχολών Σχεδίασης διεθνώς.

Το νεοσύστατο τμήμα αντιμετωπίζει προβλήματα εξοπλισμού τα οποία εστιάζονται κυρίως στον εξοπλισμό των εργαστηρίων με ηλεκτρονικούς υπολογιστές (αντιστοιχεί ένας ηλεκτρονικός υπολογιστής σε είκοσι περίπου φοιτητές) (*Τμήμα Γραφικών Τεχνών και Σχεδίασης Συστημάτων, 2001*). Παρόλα αυτά, προβλήματα τέτοιου είδους είναι κατά κάποιο τρόπο αναπόφευκτα σε ένα νεοσύστατο τμήμα το οποίο λειτουργεί μεμονωμένα και συνεπώς δεν υπάρχει συμπληρωματικότητα χρήσης όπως σε ένα πανεπιστημιακό συγκρότημα όπου το κόστος υποδομών και εξοπλισμού επιμερίζεται. Σε ένα μεμονωμένο πανεπιστημιακό τμήμα το κόστος αυτό είναι πολλαπλάσιο αφού απαιτείται ολοκληρωμένος εξοπλισμός ο οποίος δεν είναι εύκολο να εξασφαλιστεί πλήρως από τον πρώτο καιρό της λειτουργίας του τμήματος. Από το ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου 2000-2006 πρόκειται να χρηματοδοτηθεί με περίπου 350 εκ. δρχ. η διαρρύθμιση και ο εξοπλισμός του κτιρίου του πρώην 1ου Γυμνασίου Ερμούπολης όπου στεγάζεται το Τμήμα Γραφικών Τεχνών και Σχεδίασης Συστημάτων (βλέπε ενότητα 9.4.1).

9.2.4. Υποδομή Πανεπιστημίου Αιγαίου σε τεχνολογίες πληροφορικής

Η ιδιαιτερότητα του Πανεπιστημίου Αιγαίου που απορρέει από τη διασπορά του σε διάφορα νησιά του Αιγαίου χωρίς οργανική διασύνδεση μεταξύ τους

συνεπάγεται την αναγκαστική κατά κάποιο τρόπο εξάρτηση του από τεχνολογίες πληροφορικής.

Το Πανεπιστημιακό δίκτυο ΑΙΓΑΙΟnet το οποίο ξεκίνησε να υλοποιείται από το Νοέμβριο του 1996 υποστηρίζει τη λειτουργία όλης της πανεπιστημιακής κοινότητας και έχει τριπλό στόχο:

- Την ολοκληρωμένη εσωτερική δικτύωση των πανεπιστημιακών Τμημάτων που συναπαρτίζουν το Πανεπιστήμιο Αιγαίου
- Την επικοινωνία με άλλα εκπαιδευτικά και ερευνητικά ιδρύματα
- τη διεύρυνση της χρήσης του Δικτύου από άλλα ακαδημαϊκά δίκτυα

Στα πλαίσια του ΑΙΓΑΙΟ net:

- Διασυνδέονται οι βιβλιοθήκες του Αιγαίου
- Αναπτύσσονται τα πολυμέσα με εκπαιδευτικούς και ερευνητικούς σκοπούς
- Παρέχονται επικοινωνιακές υπηρεσίες για την εξυπηρέτηση οργανωτικών, τεχνικών και εκπαιδευτικών αναγκών σε επίπεδο προπτυχιακών και μεταπτυχιακών σπουδών
- Επιτυγχάνεται η αποτελεσματικότερη διοικητική οργάνωση και διαχείριση του Πανεπιστημίου Αιγαίου

Η διασύνδεσή του με άλλα ΑΕΙ της χώρας και του εξωτερικού εξασφαλίζεται μέσα από το CU-net.

Η βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου, με παραρτήματα στη Μυτιλήνη, τη Σάμο, τη Χίο, τη Ρόδο και τη Σύρο, καλύπτεται με ολοκληρωμένο σύστημα αυτοματοποίησης Advance (Geac). Η Κεντρική βιβλιοθήκη και τα παραρτήματα είναι προσβάσιμα από το Δίκτυο του Πανεπιστημίου Αιγαίου το ARIADNE και το Internet. Υπηρεσίες που παρέχονται είναι η on line σύνδεση στους καταλόγους των συλλογών της Βιβλιοθήκης και ηλεκτρονικό ταχυδρομείο. Επίσης οι χρήστες της Βιβλιοθήκης έχουν τη δυνατότητα να αναζητούν βιβλιογραφία άρθρων περιοδικών με το σύστημα Current Contents.

9.3. Η πολιτική στον τομέα της Εκπαίδευσης στα πλαίσια του Β' ΚΠΣ

9.3.1. ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου 1994-1999

Στο Περιφερειακό Σκέλος του Β' ΚΠΣ δόθηκε μεγαλύτερη βαρύτητα στην δημιουργία και βελτίωση των υφισταμένων υποδομών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με σκοπό να επιτευχθεί η παροχή υψηλότερου επιπέδου υπηρεσιών στα νησιά της Περιφέρειας και να ολοκληρωθούν οι κτιριακές υποδομές, στόχος που σύμφωνα με στοιχεία της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου έχει επιτευχθεί σε μεγάλο ποσοστό.

Οι πόροι που διατέθηκαν στο ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου 1994-1999 στον τομέα της εκπαίδευσης ανήλθαν σε 7,8 δις. δρχ. Με το ποσό αυτό κατασκευάστηκαν 24 σχολικά κτίρια (Γυμνάσια – Λύκεια), συνολικού εμβαδού 42,568 τ.μ., τα οποία

διαθέτουν 256 αίθουσες διδασκαλίας, 52 εργαστήρια και 20 αίθουσες πολλαπλών χρήσεων. (Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης 2006-2006, σελ. 26)

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται συνοπτικά τα έργα που κατασκευάστηκαν από τους πόρους του Β' ΚΠΣ, ανά νομό.

Πίνακας 28 : Έργα που υλοποιήθηκαν από το ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου 1994-1999 στον τομέα Εκπαίδευσης

Τίτλος έργου
ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ
• Κατασκευή 5 Γυμνασίων και Λυκείων (Ρόδος, Κως)   • Κατασκευή Μουσικού Γυμνασίου – Λυκείου Ρόδου   • Κατασκευή 2 ΤΕΛ (Κάλυμνος – Ρόδος)   • Κατασκευή Γυμνασίου – ΤΕΛ Λέρου
ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ
• Επέκταση Γενικού Λυκείου – ΤΕΛ Τήνου   • Κατασκευή 8 Γυμνασίων και Λυκείων (Θηρασιά, Ανάφη, Κουφονήσι, Σίκανος, Θήρα, Κέα, Μύκονος, Νάξος)   • Ολοκλήρωση 2 Γυμνασίων – Λυκείων (Πάρος, Σύρος)   • Κατασκευή 3 ΤΕΛ (Νάξος, Θήρα, Ανδρος)   • Κατασκευή νέα πτέρυγας 6^{ου} Δημοτικού Σχολείου Ερμούπολης Σύρου
ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ ΕΡΓΩΝ: 7,8 δις. δρχ.

Πηγή: Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου – Γραμματεία Επιτροπής Παρακολούθησης, 1999

9.3.2. Τομεακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Υπουργείου Εθνικής Παιδείας 1994-1999

Από το Ε.Π του Υπουργείου Παιδείας χρηματοδοτήθηκαν έργα συνολικού ύψους 3,16 δις. δρχ. για το Νότιο Αιγαίο. Το μεγαλύτερο μέρος των πόρων του ΕΠ (περίπου 1,7 δις. δρχ.) αφορά το Πανεπιστήμιο Αιγαίου και τη δημιουργία τμημάτων του στην Περιφέρεια. Επίσης σημαντικό μέρος των πόρων αφορά τη δημιουργία Σχολικών Βιβλιοθηκών σε 22 Γυμνάσια και Λύκεια της Περιφέρειας (βλέπε πίνακα 29).

Πίνακας 29: ΕΠ Εκπαίδευσης του Β' ΚΠΣ

Τίτλος έργου	Προϋπολογισμός (σε δρχ.)
• Πρόγραμμα Ακαδημαϊκής και Επαγγελματικής Αναβάθμισης Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (Εξομοίωση)*	1,3 δις.
• Δημιουργία Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Παιδικό Βιβλίο και Παιδαγωγικό υλικό» Ρόδου	109 εκ.
• Δημιουργία τμήματος Σχεδίασης Συστημάτων Σόρου	75 εκ.
• Δημιουργία Τμήματος Μεσογειακών Σπουδών Ρόδου	70 εκ.
• Εκπαιδευτικές έρευνες Παν/μιου Αιγαίου**	105 εκ.
• Δημιουργία Σχολικών Βιβλιοθηκών σε 15 Γυμνάσια – Λύκεια του Νομού Δωδεκανήσου και 7 του Νομού Κυκλάδων	1,5 δις.
ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ	3,16 δις.

Πηγή: Υπουργείο Εθνικής Παιδείας – Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης ΕΠΕΑΕΚ, Μονάδα Προγραμματισμού και Αξιολόγησης, 2001

* Αφορά δασκάλους και νηπιαγωγούς που αποφοίτησαν από το Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης Ρόδου και το Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών Ρόδου όταν η φοίτηση ήταν διετής.

** Πρόκειται για τις εξής έρευνες:

- Αξιολόγηση του ολοήμερου σχολείου: Δομές, λειτουργίες, επιπτώσεις και προοπτικές
- Έρευνα και διερεύνηση εναλλακτικών τρόπων χρηματοδότησης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης μέσω της αξιοποίησης της κινητής και ακίνητης περιουσίας των ιδρυμάτων με μεγάλη γεωγραφική διασπορά
- Έρευνα της διασύνδεσης προπτυχιακών και μεταπτυχιακών σπουδών και της αγοράς εργασίας για σπουδές πληροφοριακών και επικοινωνιακών συστημάτων

9.4. Η πολιτική στον τομέα της Εκπαίδευσης στα πλαίσια του Γ' ΚΠΣ

Από το Γ' ΚΠΣ θα δοθούν συνολικά στην χώρα μας 1,1 τρίς. δρχ. για την εκπαίδευση, εκ των οποίων κατανέμονται 850 δις. στα Επιχειρησιακά Προγράμματα Εθνικού Σκέλους και 250 δις. στα 13 ΠΕΠ.

Για την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου αναλογούν 15 δις. στο ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου για την εκπαίδευση (ποσό κατά πολύ μεγαλύτερο από το αντίστοιχο του ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου 1994-1999 που ανήλθε όπως αναφέρθηκε παραπάνω στα 7,8 δις. δρχ.), ενώ δεν έχει οριστικοποιηθεί μέχρι σήμερα το ύψος των πόρων του Επιχειρησιακού Προγράμματος Εθνικού Σκέλους (Τομεακό Πρόγραμμα Υπουργείου Παιδείας).

9.4.1. ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου 2000-2006

Σε αντίθεση με τον τομέα υγείας – πρόνοιας όπου στην περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου αναλογεί το μικρότερο από τις 13 Περιφέρειες μερίδιο πόρων (3,3%, βλέπε ενότητα 9.1), στον τομέα της εκπαίδευσης η Περιφέρεια βρίσκεται στην 8η θέση ανάμεσα στις 13 Περιφέρειες της Χώρας. Παρόλα αυτά και στην

εκπαίδευση το ποσοστό που της αναλογεί είναι πολύ μικρό σε σχέση με άλλες Περιφέρειες (βλέπε πίνακα 30).

Πίνακας: 30: Κατανομή των 250 δις. δρχ. του Περιφερειακού Σκέλους στον τομέα της Εκπαίδευσης στις 13 Περιφέρειες της Χώρας

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΠΟΣΟ (δισ. δρχ.)	ΠΟΣΟΣΤΟ (%)
Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης	24	9,6
Κεντρικής Μακεδονίας	31	12,4
Δυτικής Μακεδονίας	10	4
Ηπείρου	13	5,2
Θεσσαλίας	19	7,6
Ιονίων Νήσων	11	4,4
Δυτικής Ελλάδας	23	9,2
Στερεάς Ελλάδας	16	6,4
Αττικής	41	16,4
Πελοποννήσου	14	5,6
Βορείου Αιγαίου	13	5,2
Νοτίου Αιγαίου	15	6
Κρήτης	20	8
ΣΥΝΟΛΟ	250	100

Πηγή: Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου – Σχέδιο Επιχειρησιακού Προγράμματος, 1999

Οι δράσεις στον τομέα της εκπαίδευσης που θα χρηματοδοτηθούν από το Περιφερειακό Σκέλος του Γ' ΚΠΣ (ΠΕΠ) και αφορούν και τις 13 Περιφέρειες της Χώρας, είναι οι εξής: (Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου Γραμματεία Επιτροπής Παρακολούθησης, Σχέδιο Επιχειρησιακού Προγράμματος Νοτίου Αιγαίου 2000-2006, σελ. 13)

- Υποδομές Σχολικών και Δημοτικών Βιβλιοθηκών
- Υποδομές Σχολείων Πρωτοβάθμιας & Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
- Υποδομές Ολοήμερου Σχολείου
- Υποδομές Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης
- Αναβάθμιση των ΙΕΚ (Βελτίωση υλικοτεχνικής υποδομής συμπεριλαμβανομένης και της κτιριακής υποδομής / Ανάπτυξη βιβλιοθηκών)
- Ανάπτυξη των ΤΕΕ / ΣΕΚ (Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης)
- Ενέργειες βελτίωσης και περαιτέρω ανάπτυξης των εργαστηρίων

Τα έργα που είναι πρώτης προτεραιότητας για χρηματοδότηση από το ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου 2000-2006 παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 31 : Έργα ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου 2000-20006 στον τομέα της Εκπαίδευσης

Τίτλος έργου
ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ
• Προσθήκη αιθουσών – βελτίωση σε 6 Γυμνάσια και Λύκεια (Ρόδος, Κως, Χάλκη, Κάρπαθος, Νίσυρος)   • Κατασκευή 8 Γυμνασίων και Λυκείων (Ρόδος, Κάλυμνος, Αστυπάλαια)   • Προσθήκη αιθουσών – βελτίωση σε 4 Δημοτικά Σχολεία (Λέρος, Κως, Κάρπαθος)   • Κατασκευή 2 Δημοτικών Σχολείων (Ρόδος, Κως)   • Κατασκευή 10 νηπιαγωγείων (Ρόδος, Κως, Κάλυμνος, Λέρος, Πάτμος)   • Κατασκευή 4 ΤΕΕ (Ρόδου, Αρχαγγέλου Ρόδου, Πεταλούδων Ρόδου, Πάτμου)   • Κατασκευή Αθλητικού Γυμνασίου Ρόδου
ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ
• Κατασκευή 4 Γυμνασίων και Λυκείων (Τήνος, Άνδρος, Μύκονος, Νάξος)   • Εξοπλισμός αίθουσας πολλαπλών χρήσεων Λυκείου Σύρου   • Κατασκευή 7 Δημοτικών Σχολείων (Αμοργός, Θήρας, Ιος, Κέα, Νάξος, Πάρος, Σύρος)   • Επέκταση Δημοτικού Σχολείου Μάρπησσας Πάρου   • Εξοπλισμός Σχολείων Α' βάθμιας εκπαίδευσης   • Κατασκευή 5 νηπιαγωγείων (Μύκονος, Νάξος, Πάρος, Σίφνος)   • Κατασκευή 4 ΤΕΕ (Θήρα, Πάρος, Μύκονος, Μήλος)   • Κατασκευή εργαστηρίου ΤΤΕ Θήρας   • Διαρρυθμίσεις – εξοπλισμός κτιρίου Πανεπιστημίου Αιγαίου (πρώην 1ο Γυμνάσιο Ερμούπολης)
ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ ΕΡΓΩΝ: 15 δις. δρχ.

Πηγή: Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου – Γραμματεία Επιτροπής Παρακολούθησης, 2001

Από τον πίνακα 31 παρατηρούμε ότι σε αντίθεση με το ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου 1994-1999 το συνολικό ποσό του οποίου διατέθηκε για υποδομές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (κατασκευή Γυμνασίων – Λυκείων) όπου υπήρχε μεγαλύτερο έλλειμμα, στο ΠΕΠ 2000-2006 εκτός από τις υποδομές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, δίνεται μεγάλη βαρύτητα και στις υποδομές πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (κατασκευή, επέκταση και προσθήκη αιθουσών και δημοτικών σχολείων και κατασκευή νηπιαγωγείων), ιδιαίτερα στο Νομό Κυκλάδων. Επίσης σημαντικό μέρος των πόρων (περίπου 4 δις.) διατίθεται για την κατασκευή ΤΕΕ σε νησιά της Περιφέρειας.

9.4.2. Τομεακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Υπουργείου Εθνικής Παιδείας 2000-2006

Σε ότι αφορά την πολιτική του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και τις προτεραιότητες που θέτει για την προγραμματική περίοδο 2000-2006, δεν έχουν μέχρι σήμερα οριστικοποιηθεί τα έργα που θα ενταχθούν στο Τομεακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα του (Εθνικό Σκέλος).

Οι δράσεις που θα χρηματοδοτηθούν και αφορούν και τις 13 Περιφέρειες της Χώρας (διαθέσιμοι συνολικοί πόροι 850 δις. δρχ.), είναι οι εξής: (Περιφέρεια

Νοτίου Αιγαίου Γραμματεία Επιτροπής Παρακολούθησης, *Σχέδιο Επιχειρησιακού Προγράμματος Νοτίου Αιγαίου 2000-2006*, σελ. 12-13)

- Ενέργειες καταπολέμησης σχολικής διαρροής και αναλφαβητισμού
- ΣΕΠ (Ανάπτυξη του θεσμού της Συμβουλευτικής και του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού
- Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας – Εκπαίδευση ενηλίκων
- Ανοιχτό Πανεπιστήμιο (υποστήριξη θεσμού)
- Οργανισμός Επιμόρφωσης για εκπαιδευτικούς
- Υποδομές – Βιβλιοθήκες Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης
- Εξοπλισμοί Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης
- Προσεισμικοί έλεγχοι

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10: ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ – ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

10.1. Πολιτισμός

10.1.1. Υποδομές Πολιτισμού στα νησιά της Περιφέρειας

Στον πίνακα 32 παρουσιάζονται οι υποδομές πολιτισμού της Περιφέρειας ανά νησί. Συγκεκριμένα απεικονίζεται η κατανομή των Μουσείων, Συλλογών, Πινακοθηκών, Αρχαίων Θεάτρων στα νησιά της Περιφέρειας.

Πίνακας 32 : Μουσεία, Συλλογές, Πινακοθήκες, Αρχαία Θέατρα στα νησιά του Νοτίου Αιγαίου

ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ (Μουσεία, Συλλογές, Πινακοθήκες, Αρχαία Θέατρα)	
ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	
Νησί: Ρόδος - Μουσείο (Ενυδρείο) - Αρχαιολογικό Μουσείο - Πινακοθήκη - Λαογραφικό Μουσείο - Αρχαίο Θέατρο	Νησί: Πάτμος - Βιβλιοθήκη Μονής - Εκκλησιαστικό Μονάτο στη Μονή Αγ. Ιωάννη
Νησί: Σόμη - Αρχαιολογικό Μουσείο - Ναυτικό Μουσείο	Νησί: Κάλυμνος - Αρχαιολογικό Μουσείο - Ναυτικό Μουσείο Δήμου
Νησί: Κόρπαθος Αρχαιολογική Συλλογή	Νησί: Κάσος 1 Μουσείο Λύρας
Νησί: Κως - Αρχαιολογικό Μουσείο - Αρχαίο Θέατρο	Νησί: Λέρος Αρχαιολογικό Μουσείο
Νησί: Αστυπάλαια - Αρχαιολογικό Μουσείο - Εκκλησιαστικό Μουσείο	Νησί: Λειψοί Μικρό εκκλησιαστικό Μουσείο
Νησί: Τήλος Παλαιοντολογική Συλλογή	Νησί: Καστελλόριζο Αρχαιολογικό Μουσείο
Νησί: Αρκοί Δεν υπάρχουν	Νησί: Χάλκη Δεν υπάρχουν
Νησί: Αγαθονήσι Δεν υπάρχουν	Νησί: Νίσυρος Δεν υπάρχουν
ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ	
Νησί: Σύρος - Αρχαιολογικό Μουσείο - Βιομηχανικό Μουσείο	Νησί: Ανδρος - Αρχαιολογικό Μουσείο - Ναυτικό Μουσείο - Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης
Νησί: Τήνος - Αρχαιολογικό Μουσείο - Πινακοθήκη	Νησί: Μύκονος - Λαογραφικό Μουσείο - Αρχαιολογικό Μουσείο - Αρχαίο Θέατρο (Δήλος)

Πίνακας 32 (συνέχεια)

Νησί: Κέα • Αρχαίο Θέατρο	Νησί: Κόθνος • Αρχαιολογικό Μουσείο
Νησί: Σίφνος • Λαογραφικό Μουσείο • Αρχαιολογικό Μουσείο	Νησί: Σέριφος • Αρχαιολογική Συλλογή
Νησί: Νάξος • Αρχαιολογικό Μουσείο • Αρχαιολογικά Απειράνθου	Νησί: Πάρος • Λαογραφικό Μουσείο • Αρχαιολογικό Μουσείο • Βυζαντινά Μουσεία (2)
Νησί: Κίμωλος • Αρχαιολογική Συλλογή	Νησί: Μήλος • Λαογραφικό Μουσείο • Αρχαιολογικό Μουσείο • Αρχαίο Θέατρο
Νησί: Ιος • Βυζαντινό Μουσείο • Αρχαιολογική Συλλογή • Ιδιωτική Πινακοθήκη	Νησί: Θήρα • Λαογραφικό Μουσείο • Αρχαιολογικό Μουσείο • Ναυτικό Μουσείο • Πινακοθήκη (Μέγαρο Γκόζη) • Αρχαίο Θέατρο
Νησί: Αντίπαρος Δεν υπάρχουν	Νησί: Ηρακλεία Δεν υπάρχουν
Νησί: Κουφονήσι Δεν υπάρχουν	Νησί: Ανάφη Δεν υπάρχουν
Νησί: Αμοργός Δεν υπάρχουν	Νησί: Σχοινούσα Δεν υπάρχουν
Νησί: Δονούσα Δεν υπάρχουν	Νησί: Θηρασιά Δεν υπάρχουν
Νησί: Φολέγανδρος Δεν υπάρχουν	Νησί: Σίκινος Δεν υπάρχουν

Πηγή: Υπουργείο Αιγαίου, Μάρτιος 2001

Παρατηρούμε το έλλειμμα υποδομών πολιτισμού που παρουσιάζουν όλα τα μικρά νησιά της Περιφέρειας, τα νησιά δηλαδή με πληθυσμό κάτω των 1.000 κατοίκων (Αρκοί, Αγαθονήσι, Χάλκη, Νίσυρος, Αντίπαρος, Ηρακλεία, Κουφονήσι, Ανάφη, Αμοργός, Σχοινούσα, Δονούσα, Θηρασιά, Φολέγανδρος, Σίκινος). Εξαίρεση αποτελούν τα νησιά Καστελλόριζο, Λειψοί, Τήλος, Κίμωλος.

10.1.2. Πολιτιστικοί Σύλλογοι

Στα νησιά της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου δραστηριοποιούνται 152 συνολικά πολιτιστικοί Σύλλογοι (70 στα Δωδεκάνησα και 82 στις Κυκλάδες) Σε όλα τα μικρά νησιά της Περιφέρειας υπάρχει τουλάχιστον ένας Πολιτιστικός Σύλλογος, ενώ σε κάθε ένα από τα μεγαλύτερα νησιά ο αριθμός τους ξεπερνάει τους 30 (Υπουργείο Αιγαίου, 2001). Ο κύριος σκοπός τους είναι η προβολή και διάδοση της πολιτιστικής κληρονομιάς των νησιών, τον οποίο προσπαθούν να

εκπληρώσουν πραγματοποιώντας διαφόρων ειδών πολιτιστικές εκδηλώσεις και δραστηριότητες.

10.1.3. Η πολιτική στον τομέα του Πολιτισμού στα πλαίσια του Β' ΚΠΣ

10.1.3.1. ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου 1994-1999

Οι πόροι που διατέθηκαν στο ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου 1994-1999 στον τομέα του πολιτισμού ανήλθαν σε 5,6 δις. δρχ. τα οποία διατέθηκαν κυρίως για αποκαταστάσεις – αναδείξεις – συντηρήσεις – βελτιώσεις – αναστηλώσεις αρχαιολογικών χώρων και μνημείων (βλέπε πίνακα 33).

Πίνακας 33 : Έργα που υλοποιήθηκαν από το ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου 1994-1999 στον τομέα του Πολιτισμού

Τίτλος έργου
ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ
- Επισκευή Ιεράς Μονής Ζωοδόχου Πηγής Πάτμου   - Ανάπλαση Ιστορικού κέντρου Κω   - Συντήρηση – Αποκατάσταση Αρχαίων Μνημείων Κω   - Αρχαιολογικό Πάρκο στην Ακρόπολη Ρόδου   - Στερέωση Ιπποτικών Οχυρώσεων Πόλης Ρόδου   - Συντήρηση – αποκατάσταση – ανάδειξη Μεσαιωνικών μνημείων Κω   - Διαμόρφωση – ανάδειξη αρχαιολογικών χώρων και μνημείων Ρόδου   - Στερέωση και αποκατάσταση Βυζαντινών εκκλησιών Ρόδου   - Αποκατάσταση – συντήρηση Ιεράς Μονής Αποκάλυψης Πάτμου   - Κατασκευή νέας Πινακοθήκης Δήμου Ροδίων   - Αναστήλωση – αξιοποίηση Μύλων Λέρου   - Κατασκευή Λαϊκού – Φωτογραφικού Μουσείου Κοινότητας Βατίου Ρόδου
ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ
- Συντήρηση και διαμόρφωση Σκευοφυλακίου Ι.Μ. Χοζοβιώτισσας Αμοργού   - Αποκατάσταση Πύργου Χειμάρρου στο Φιλότι Νάξου   - Ανάδειξη Αρχαιολογικών Χώρων Νάξου (Υρια – Σαγκρί)   - Αξιοποίηση Δημοτικών Αποθηκών Παραλίας Ερμούπολης Σύρου
ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ ΕΡΓΩΝ: 5,6 δις.

Πηγή: Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου – Γραμματεία Επιτροπής Παρακολούθησης, 1999

10.1.3.2. Τομεακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Υπουργείου Πολιτισμού 1994-1999

Από το Ε.Π του Β' ΚΠΣ χρηματοδοτήθηκαν έργα συνολικού ύψους 5,9 δις. δρχ. τα οποία διατέθηκαν κυρίως για αποκαταστάσεις – αναδείξεις – αρχαιολογικών χώρων και μνημείων κυρίως της Ρόδου από τα Δωδεκάνησα και της Θήρας από της Κυκλάδες. Επίσης σημαντικό μέρος των πόρων

(περίπου 1 δις. δρχ.) διατέθηκε για την κατασκευή του Αρχαιολογικού Μουσείου Θήρας.

10.1.4. Η πολιτική στον τομέα του Πολιτισμού στα πλαίσια του Γ' ΚΠΣ

Από το Γ' ΚΠΣ θα δοθούν συνολικά στην χώρα μας 425 δις. δρχ. για τον Πολιτισμό, εκ των οποίων κατανέμονται 235 δις. στα Επιχειρησιακά Προγράμματα Εθνικού Σκέλους και 190 δις. στα 13 ΠΕΠ.

Για την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου αναλογούν 16 δις. στο ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου για τον Πολιτισμό (ποσό πολλαπλάσιο από το αντίστοιχο του ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου 1994-1999 που ανήλθε όπως αναφέρθηκε παραπάνω στα 5,6 δις. δρχ.), ενώ δεν έχει οριστικοποιηθεί μέχρι σήμερα το ύψος των πόρων του Επιχειρησιακού Προγράμματος Εθνικού Σκέλους (Τομεακό Πρόγραμμα Υπουργείου Πολιτισμού).

10.1.4.1. ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου 2000-2006

Σε ότι αφορά την κατανομή των πόρων του Περιφερειακού σκέλους στον τομέα του πολιτισμού, η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου βρίσκεται στην 4η θέση από πλευράς ποσοστού πόρων (βλέπε πίνακα 33). Βρίσκεται δηλαδή σε πολύ καλύτερη θέση σε σχέση την κατανομή στον τομέα της εκπαίδευσης (8η θέση) (βλέπε ενότητα 9.4.1.), πολύ περισσότερο δε σε σχέση με την κατανομή στον τομέα υγείας – πρόνοιας (τελευταία θέση) (βλέπε ενότητα 7.8.1).

Πίνακας 34: Κατανομή των 190 δις. δρχ. του Περιφερειακού Σκέλους στον τομέα του Πολιτισμού στις 13 Περιφέρειες της Χώρας

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΠΟΣΟ (δις. δρχ.)	ΠΟΣΟΣΤΟ (%)
Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης	10	5,3
Κεντρικής Μακεδονίας	32	16,8
Δυτικής Μακεδονίας	7	3,7
Ηπείρου	12	6,3
Θεσσαλίας	7	3,7
Ιονίων Νήσων	9	4,7
Δυτικής Ελλάδας	19	10
Στερεάς Ελλάδας	10	5,3
Αττικής	28	14,7
Πελοποννήσου	16	8,4
Βορείου Αιγαίου	14	7,4
Νοτίου Αιγαίου	16	8,4
Κρήτης	10	5,3
ΣΥΝΟΛΟ	190	100

Πηγή: Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου – Σχέδιο Επιχειρησιακού Προγράμματος, 1999

Οι δράσεις στον τομέα του Πολιτισμού που θα χρηματοδοτηθούν από το Περιφερειακό Σκέλος του Γ' ΚΠΣ (ΠΕΠ) και αφορούν και τις 13 Περιφέρειες τις Χώρας, είναι οι εξής: (Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου Γραμματεία Επιτροπής Παρακολούθησης, *Σχέδιο Επιχειρησιακού Προγράμματος Νοτίου Αιγαίου 2000-2006*, σελ. 11)

- Αναβάθμιση υποδομής Περιφερειακών Μουσείων & βελτίωση προσφερομένων υπηρεσιών
- Προστασία και ανάδειξη συνόλων και αρχαιολογικών χώρων
- Δημιουργία και ενίσχυση υποδομών σύγχρονου πολιτισμού

Τα έργα που είναι πρώτης προτεραιότητας για χρηματοδότηση από το ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου 2000-2006 αφορούν κυρίως ανάδειξη αρχαιολογικών χώρων και μνημείων (Κως, Κάρπαθος, Ρόδος, Αμοργός, Σίκινος, Νάξος, Μήλος, Σύρος), ανάδειξη – προστασία - διαμόρφωση ιστορικών κέντρων και οικισμών (Ρόδος, Λέρος, Κάλυμνος, Τελενδος, Κως), ανάδειξη – διαμόρφωση κάστρων (Ρόδος, Αστυπάλαια, Κως, Χάλκη), κατασκευή και βελτίωση Μουσείων (Κάλυμνος, Κάρπαθος, Κως, Τήλος, Σέριφος), κατασκευή υπαίθριων και ανοικτών θεάτρων (Θήρα, Πάρος), ανάδειξη σπηλαίων (Πάτμος, Κάλυμνος, Ρόδος, Αντίπαρος, Φολέγανδρος, Ηρακλεία), δημιουργία πολιτιστικών κέντρων (Λέρος, Κάσος, Σύμη, Κέα, Τήνος, Σύρος).

10.1.4.2. Τομεακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Υπουργείου Πολιτισμού 2000-2006

Σε ότι αφορά την πολιτική του Υπουργείου Πολιτισμού και τις προτεραιότητες που θέτει για την προγραμματική περίοδο 2000-2006, δεν έχουν μέχρι σήμερα οριστικοποιηθεί τα έργα που θα ενταχθούν στο Τομεακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα του (Εθνικό Σκέλος).

Οι δράσεις που θα χρηματοδοτηθούν και αφορούν και τις 13 Περιφέρειες τις Χώρας (διαθέσιμοι συνολικοί πόροι 235 δις. δρχ.), είναι οι ανάλογες με αυτές που προτάθηκαν για το Περιφερειακό Σκέλος (βλέπε ενότητα 10.1.4) (Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου Γραμματεία Επιτροπής Παρακολούθησης, *Σχέδιο Επιχειρησιακού Προγράμματος Νοτίου Αιγαίου 2000-2006*, σελ. 10)

10.2. Αθλητισμός

10.2.1. Υποδομές Αθλητισμού στα νησιά της Περιφέρειας

Στον πίνακα 35 παρουσιάζονται οι αθλητικές υποδομές της Περιφέρειας ανά νησί. Συγκεκριμένα απεικονίζεται η κατανομή των γηπέδων, στίβων, γυμναστηρίων και κολυμβητηρίων στα νησιά της Περιφέρειας.

Πίνακας 35 : Γήπεδα ποδοσφαίρου, Στίβοι, Κλειστά Γυμναστήρια, Κολυμβητήρια, γήπεδα μπάσκετ, βόλλευ, χάντμπολ στα νησιά του Νοτίου Αιγαίου

ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ (Γήπεδα ποδοσφαίρου, Στίβοι, Κλειστά Γυμναστήρια, Κολυμβητήρια, γήπεδα μπάσκετ, βόλλευ, χάντμπολ) ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	
Νησί: Ρόδος • 43 Γήπεδα ποδοσφαίρου • 2 Στίβοι • 3 Κλειστά Γυμναστήρια Αθλοπαιδιών • 1 Κλειστό Γυμναστήριο βαρέων αθλημάτων • 1 ανοικτό κολυμβητήριο • 33 υπαίθρια γήπεδα μπάσκετ – βόλλευ • 4 υπαίθρια γήπεδα χάντμπολ • 20 υπαίθρια γήπεδα τέννις • Ναυταθλητικές εγκαταστάσεις • Ιππικές εγκαταστάσεις	Νησί: Κως • 7 Γήπεδα ποδοσφαίρου • 2 Στίβοι • 2 κλειστά Γυμναστήρια Αθλοπαιδιών • 1 Κλειστό Γυμναστήριο βαρέων αθλημάτων • 5 υπαίθρια γήπεδα μπάσκετ – βόλλευ
Νησί: Σύμη • 1 Γήπεδο ποδοσφαίρου • 1 υπαίθριο γήπεδο μπάσκετ – βόλλευ	Νησί: Κάλυμνος • 2 Γήπεδα ποδοσφαίρου • 1 Στίβος • 1 κλειστό Γυμναστήριο Αθλοπαιδιών • 1 υπαίθριο γήπεδο μπάσκετ – βόλλευ
Νησί: Κάρπαθος • 3 Γήπεδα ποδοσφαίρου • 2 κλειστά Γυμναστήρια Αθλοπαιδιών	Νησί: Νίσυρος • 1 Γήπεδο ποδοσφαίρου • 1 υπαίθριο γήπεδο μπάσκετ – βόλλευ
Νησί: Πάτμος • 2 Γήπεδα ποδοσφαίρου • υπαίθριο γήπεδο μπάσκετ – βόλλευ	Νησί: Λέρος • 1 Γήπεδο ποδοσφαίρου • 1 Στίβοι • 2 υπαίθρια γήπεδα μπάσκετ – βόλλευ • Ναυταθλητικές εγκαταστάσεις
Νησί: Αστυπάλαια • 1 υπαίθριο γήπεδο μπάσκετ – βόλλευ	Νησί: Τήλος • 1 Γήπεδο ποδοσφαίρου
Νησί: Κάσος • 1 Γήπεδο ποδοσφαίρου	Νησί: Λειψοί • 1 Γήπεδο ποδοσφαίρου
Νησί: Χάλκη Δεν υπάρχουν	Νησί: Καστελλόριζο Δεν υπάρχουν
Νησί: Αγαθονήσι Δεν υπάρχουν	Νησί: Αρκοί Δεν υπάρχουν

Πίνακας 35 (συνέχεια)

ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ	
Νησί: Σύρος • 6 Γήπεδα ποδοσφαίρου • 1 Στίβος • 1 Κλειστό Γυμναστήριο Αθλοπαιδιών • 1 Ανοικτό κολυμβητήριο • 2 υπαίθρια γήπεδα μπάσκετ – βόλλευ • 1 υπαίθριο γήπεδο χάντμπολ • 4 υπαίθρια γήπεδα τέννις	Νησί: Άνδρος • 2 Γήπεδα ποδοσφαίρου • 1 Στίβος • 1 υπαίθριο γήπεδο μπάσκετ – βόλλευ • 1 υπαίθριο γήπεδο τέννις
Νησί: Τήνος • 1 Γήπεδο ποδοσφαίρου • 1 υπαίθριο γήπεδο μπάσκετ – βόλλευ	Νησί: Μύκονος • 2 Γήπεδα ποδοσφαίρου
Νησί: Αντίπαρος • 1 γήπεδο ποδοσφαίρου	Νησί: Μήλος • 1 Γήπεδο ποδοσφαίρου • 1 Στίβος
Νησί: Σίφνος • 2 υπαίθρια γήπεδα μπάσκετ – βόλλευ	Νησί: Θήρα • 5 Γήπεδα ποδοσφαίρου • 1 Κλειστό Γυμναστήριο Αθλοπαιδιών • 1 υπαίθριο γήπεδο μπάσκετ – βόλλευ
Νησί: Νάξος • 5 Γήπεδα ποδοσφαίρου • 1 Στίβος • 1 Κλειστό Γυμναστήριο Αθλοπαιδιών • 2 υπαίθρια γήπεδα μπάσκετ – βόλλευ • 1 υπαίθριο γήπεδο τέννις	Νησί: Πάρος • 4 Γήπεδα ποδοσφαίρου • 1 υπαίθριο γήπεδο μπάσκετ – βόλλευ
Νησί: Κέα • 1 γήπεδο ποδοσφαίρου	Νησί: Κόθνος • 1 γήπεδο ποδοσφαίρου
Νησί: Κίμωλος • 1 γήπεδο ποδοσφαίρου	Νησί: Ηρακλεία • 1 γήπεδο ποδοσφαίρου
Νησί: Αμοργός • 1 γήπεδο ποδοσφαίρου	Νησί: Ανάφη • 1 γήπεδο ποδοσφαίρου
Νησί: Ίος • 1 γήπεδο ποδοσφαίρου	Νησί: Σέριφος • 1 γήπεδο ποδοσφαίρου
Νησί: Φολέγανδρος • 1 γήπεδο ποδοσφαίρου	Νησί: Σίκινος Δεν υπάρχουν
Νησί: Κουφονήσι Δεν υπάρχουν	Νησί: Σχοινούσα Δεν υπάρχουν
Νησί: Δονούσα Δεν υπάρχουν	Νησί: Θηρασιά Δεν υπάρχουν

Πηγή: Επιτροπή «ΕΛΛΑΔΑ 2004» της Γενικής Γραμματείας Αθλητισμού, 2000

Το έλλειμμα υποδομών που παρατηρείται στον τομέα του πολιτισμού στα μικρά νησιά της Περιφέρειας εμφανίζεται και στις αθλητικές υποδομές. Παρατηρούμε ότι τα περισσότερα μικρά νησιά με πληθυσμό κάτω των 1.000 κατοίκων δεν διαθέτουν αθλητικές υποδομές (Χάλικη, Καστελλόριζο, Αγαθονήσι, Αρκοί, Σίκινος, Κουφονήσι, Σχοινούσα, Δονούσα, Θηρασιά) ενώ λίγα από αυτά διαθέτουν μόλις ένα γήπεδο ποδοσφαίρου (Κάσος, Λειψοί, Τήλος, Κίμωλος, Ηρακλεία, Ανάφη, Αντίπαρος) γεγονός που παρατηρείται και

σε αρκετά μεσαίου μεγέθους νησιά των Κυκλάδων με πληθυσμό από 1.000 έως 2.000 κατοίκους (Σέριφος, Κύθνος, Κέα, Ιος).

10.2.2. Αθλητικοί Σύλλογοι

Στα νησιά της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου δραστηριοποιούνται 83 συνολικά Αθλητικοί Σύλλογοι (46 στα Δωδεκάνησα και 37 στις Κυκλάδες) (Υπουργείο Αιγαίου, 2001), με κύριο σκοπό τους την αναβάθμιση και την προώθηση του Αθλητισμού στα νησιά της Περιφέρειας.

10.2.3. Το Πρόγραμμα αθλητικών υποδομών «ΕΛΛΑΔΑ 2004»

Το Πρόγραμμα «ΕΛΛΑΔΑ 2004» του Υπουργείου Πολιτισμού στοχεύει στην ενεργό συμμετοχή των νησιών του Αιγαίου στην διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 με την εισαγωγή της Ολυμπιακής Εκπαίδευσης στα Σχολεία του Αιγαίου, τη συμμετοχή στις εκδηλώσεις της Πολιτιστικής Ολυμπιάδας, την κατασκευή αθλητικών έργων και προπονητηρίων για την υποστήριξη της ολυμπιακής προετοιμασίας.

Το Πρόγραμμα περιλαμβάνει (Γενική Γραμματεία Αθλητισμού, 2001):

- Την κατασκευή κλειστών γυμναστηρίων
- Την κατασκευή κλειστών αιθουσών γυμναστικής και τη βελτίωση των αθλητικών εγκαταστάσεων
- Την επέκταση του προγράμματος σχολικού και μαζικού αθλητισμού
- Τη διοργάνωση μεγάλων αθλητικών γεγονότων
- Τη θεσμοθέτηση της ετήσιας επιχορήγησης των αθλητικών σωματείων

Για τους νομούς του Αιγαίου σχεδιάστηκε από την Γενική Γραμματεία Αθλητισμού ένα ξεχωριστό πρόγραμμα αθλητικών υποδομών, διαφορετικό από αυτό που έχει σχεδιαστεί για τους υπόλοιπους νομούς της ηπειρωτικής Ελλάδας. Ο σχεδιασμός αυτός λαμβάνει υπόψη του τις έντονες γεωγραφικές ιδιαιτερότητες των νομών του Αιγαίου και λαμβάνει το κάθε νησί ως ενιαίο και αυτοτελή χώρο, ανεξάρτητα από το εάν υπάρχουν περισσότεροι του ενός ΟΤΑ.

Στα νησιά με πληθυσμό άνω των 4.000 κατοίκων (Σύρος, Τήνος, Ανδρος, Μύκονος, Νάξος, Πάρος, Μήλος, Θήρα, Ρόδος, Κως, Λέρος, Κάρπαθος, Κάλυμνος), προβλέπεται η κατασκευή αθλητικού πυρήνα Β' ο οποίος περιλαμβάνει: εθνικά στάδια, κολυμβητήρια, κλειστά γυμναστήρια, μίνι γήπεδα. Στα υπόλοιπα νησιά του Αιγαίου προγραμματίζεται η βελτίωση και συμπλήρωση των υφιστάμενων αθλητικών εγκαταστάσεων.

Μέχρι σήμερα δεν έχουν εξειδικευτεί και οριστικοποιηθεί από τη ΓΓΑ τα έργα που θα κατασκευαστούν σε κάθε νησί. Για τους νομούς Κυκλάδων και Δωδεκανήσου προγραμματίζεται να κατασκευαστούν έργα ύψους περίπου 12 δις. δρχ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11:

ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ- ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η ανάπτυξη του κράτους πρόνοιας στη μεταπολεμική περίοδο συμβαδίζει με την ανάπτυξη της παροχής κοινωνικών υπηρεσιών από την τοπική αυτοδιοίκηση (περιφέρειες, νομοί, δήμοι), η οποία αναλαμβάνει ένα ευρύτατο φάσμα κοινωνικών πολιτικών στους τομείς της υγείας, της εκπαίδευσης, της κοινωνικής πρόνοιας κ.α. Επίσης οι νέες συνθήκες που δημιουργήθηκαν κατά την περίοδο αμφισβήτησης του κοινωνικού κράτους, ευνόησαν ακόμη περισσότερο την ανάδειξη του τοπικού, το οποίο θεωρήθηκε ως πεδίο διαμόρφωσης των προϋποθέσεων προσαρμογής ή διεξόδου από την κρίση. Έτσι δόθηκε έμφαση σε νέους τρόπους ανάπτυξης όπου κυριαρχούν η μικρή κλίμακα και ο τοπικός – κοινοτικός χαρακτήρας.

Αντίθετα με τις διεθνείς τάσεις, στην Ελλάδα ο ρόλος της ΤΑ σε θέματα κοινωνικής πολιτικής αλλά και γενικότερα, ήταν σχεδόν ανύπαρκτος την μεταπολεμική περίοδο. Η περιορισμένη ανάπτυξη των κοινωνικών πολιτικών καθορίζεται σχεδόν αποκλειστικά από το κεντρικό κράτος. Τη δεκαετία του '80 γίνονται προσπάθειες για αποκέντρωση με τη διεύρυνση των αρμοδιοτήτων και του ρόλου των τοπικών θεσμών σε τομείς κοινωνικής πολιτικής. Ωστόσο δεν πρόκειται για ουσιαστική μεταρρύθμιση η οποία θα σημαίνει μεταφορά ουσιαστικών αρμοδιοτήτων και πόρων σε νέους αποκεντρωμένους θεσμούς άσκησης κοινωνικών πολιτικών σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο.

Από τη δεκαετία του '90 οι προσπάθειες αποκέντρωσης εντάθηκαν σημαντικά με αποτέλεσμα ο ρόλος της ΤΑ να ισχυροποιηθεί. Έτσι σε ότι αφορά τις υπηρεσίες υγείας, συγκροτήθηκαν τα Περιφερειακά Συστήματα Υγείας (Πε.Σ.Υ) (Ν. 2889/2.3.2000) με τα οποία επιχειρείται αποκέντρωση των υπηρεσιών υγείας καθώς προβλέπεται η εκχώρηση σημαντικών αρμοδιοτήτων από το κεντρικό κράτος (Υπουργείο Υγείας – Πρόνοιας) στην Περιφέρεια. Στον τομέα της πρόνοιας, οι κρατικοί παιδικοί και βρεφονηπιακοί σταθμοί μεταβιβάζονται στους Δήμους (Ν. 2218/95). Δημιουργούνται επίσης τα Κέντρα Ανοικτής Προστασίας Ηλικιωμένων (ΚΑΠΗ) τα οποία υψάζονται στους Δήμους και τα οποία αποτελούν μορφή ανοικτής περίθαλψης μέσα στην κοινότητα και εντάσσονται στο γενικό πλαίσιο της μεγάλης έμφασης που δίνεται σήμερα στην φροντίδα μέσα στην κοινότητα, πολιτική που παρωθείται από πολλές ευρωπαϊκές χώρες. Η τάση αυτή συνδέεται με τον όλο προβληματισμό για τη αποϊδρυματοποίηση και την επανένταξη των ατόμων στην κοινότητα με στόχο την ουσιαστικότερη κάλυψη των αναγκών τους. Στο ίδιο πλαίσιο εντάσσονται και τα διάφορα προγράμματα πρόνοιας που λειτουργούν σε επίπεδο Δήμων (π.χ. Πρόγραμμα βοήθεια στο σπίτι).

Ειδικότερα στον τομέα της πρόνοιας οποίος ήταν για πολλές δεκαετίες υποβαθμισμένος στη χώρα μας (σε αντίθεση με τον τομέα υγείας όπου δίνεται

μεγάλη έμφαση ιδιαίτερα τη δεκαετία του '80), θα πρέπει να σημειωθεί ότι από τη δεκαετία του '90 ξεκινάει ένας διάλογος γύρω από την έννοια της κοινωνικής φροντίδας και καταβάλλονται προσπάθειες εκσυγχρονισμού μέσω του συντονισμό των φορέων και τού σχεδιασμού ενός σύγχρονου συγκροτημένου θεσμικού πλαισίου. Στο πλαίσιο αυτής τη προσπάθειας συστάθηκε ο Εθνικός Οργανισμός Κοινωνικής Φροντίδας (ΕΟΚΦ) (Ν. 2646/98) που προήλθε από τη συγχώνευση των τριών μεγάλων προνοιακών οργανισμών (ΕΟΠ, ΠΚΠΑ, ΜΗΤΕΡΑ). Στόχος του ΕΟΚΦ είναι συγκρότηση θεσμών (π.χ. Κέντρα κοινωνικής υποστήριξης και κατάρτισης ατόμων με ειδικές ανάγκες) μέσω των οποίων θα διευρυνθεί η παροχή κοινωνικής φροντίδας, η οποία δεν θα επικεντρώνεται μόνο στην καταστολή, τη θεραπεία και τον έλεγχο των προβληματικών πληθυσμών και καταστάσεων αλλά στην πρόληψη, την κοινωνική ένταξη και επανένταξη.

Στην επίτευξη μεγαλύτερου επιπέδου αποκέντρωσης συνέβαλε σημαντικά και η ένταξη της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, στα πλαίσια της οποίας αναπτύσσεται μια απευθείας επικοινωνία της ΕΕ με τους ΟΤΑ μέσω προγραμμάτων κοινωνικής πολιτικής. Ωστόσο παρά τα θετικές εξελίξεις στην αποκέντρωση των κοινωνικών υπηρεσιών η Ελλάδα υστερεί σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

Η αναβάθμιση του ρόλου της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στο χώρο των κοινωνικών υπηρεσιών έχει μεγάλη σημασία για μια νησιωτική περιφέρεια, όπως το Νότιο Αιγαίο καθώς αποτελεί προϋπόθεση για να τεθούν σε κίνηση διαδικασίες τοπικής ανάπτυξης. Η συγκεντρωτική δομή του κοινωνικού κράτους και η απουσία αποκεντρωτικών θεσμών που ήταν έντονη στο παρελθόν, έγινε αιτία δημιουργίας μεγάλων περιφερειακών ανισοτήτων καθώς οξύνθηκε η ανισοκατανομή των κοινωνικών υπηρεσιών, με υπερσυγκέντρωση στα αστικά κέντρα κυρίως στην Αθήνα και υποβάθμιση έως και απουσία τους στην περιφέρεια. Σε μια νησιωτική περιφέρεια η μη ενεργοποίηση του τοπικού κράτους σε θέματα κοινωνικών υπηρεσιών, δεν μπορεί να καλυφθεί ούτε από τον ιδιωτικό τομέα καθώς οι προϋποθέσεις που ενεργοποιούν τον τελευταίο (βιωσιμότητα, επίτευξη κέρδους, ύπαρξη αγοράς κλπ.) απουσιάζουν από μια νησιωτική περιοχή.

Οι παραπάνω τάσεις που παρατηρούνται στη χώρα μας τα τελευταία χρόνια και έχουν να κάνουν με τον εκσυγχρονισμό των κοινωνικών υπηρεσιών και την αναβάθμιση του ρόλου της τοπικής αυτοδιοίκησης είναι ορατές στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου. Στο χώρο της εκπαίδευσης η δημιουργία του Πανεπιστημίου Αιγαίου αποτελεί έκφραση της εκπαιδευτικής αποκέντρωσης με τη διασπορά πανεπιστημιακών τμημάτων στο χώρο του Αιγαίου τα οποία διασυνδέονται δικτυακά υπό ενιαία διοίκηση. Μέχρι στιγμής η εκπαιδευτική δικτύωση δεν έχει επεκταθεί σε άλλες βαθμίδες εκπαίδευσης. Ωστόσο η δημιουργία δικτύων για παράδειγμα μεταξύ Σχολείων Μέσης και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης θα μπορούσε να συμβάλει στην προώθηση των αναπτυξιακών διαδικασιών με την ανάπτυξη νέων δραστηριοτήτων που θα

δημιουργούσαν περισσότερες ευκαιρίες απασχόλησης (για παράδειγμα διδακτικού και διοικητικού προσωπικού) ενώ θα αύξαναν των αριθμό των μαθητών / σπουδαστών.

Στον τομέα της Υγείας συστάθηκαν το Μάρτιο του 2000 όπως αναφέρθηκε παραπάνω, τα Α' και Β' Πε.Σ.Υ Νοτίου Αιγαίου, μέσω το οποίων αναμένεται η αναβάθμιση του επιπέδου των παρεχόμενων υπηρεσιών υγείας, καθώς η πολιτική υγείας ασκείται πλέον σε επίπεδο Περιφέρειας και όχι σε κεντρικό επίπεδο. Στο χώρο της Πρόνοιας εκχωρούνται αρμοδιότητες στους ΟΤΑ της Περιφέρειας και αναπτύσσονται τάσεις διεύρυνσης της φροντίδας που παρέχεται από ανεπίσημα δίκτυα όπως η οικογένεια, το συγγενικό και φιλικό περιβάλλον, από εθελοντικούς φορείς και από κοινωνικές υπηρεσίες σε τοπικό επίπεδο. Αν και υπάρχει έλλειμμα υποδομών πρόνοιας στο χώρο του Νοτίου Αιγαίου, έντονη είναι η εθελοντική παρουσία στα κέντρα Παιδικής Μέριμνας, στα Κέντρα Χρόνιων Παθήσεων, στους Συλλόγους ατόμων με ειδικές ανάγκες, των οποίων η λειτουργία στηρίζεται σχεδόν αποκλειστικά στην εθελοντική παρουσία. Επίσης έκφραση των νέων διεθνών τάσεων στην πρόνοια είναι και το Πρόγραμμα Κατ' Οίκον Νοσηλείας το οποίο αποτελεί ιδιωτική πρωτοβουλία που στηρίζεται στην εθελοντική προσφορά. Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα στερεότυπα της ελληνικής κοινωνίας που αποτελούν τροχοπέδη στην ανάπτυξη αυτού του τομέα, είναι περισσότερο έντονα σε μια κλειστή και απομονωμένη από τον έξω κόσμο νησιωτική κοινωνία. Το νησιωτικό σύνδρομο θα αναπτύσσεται πάντοτε στις κοινωνίες αυτές και θα επηρεάζει την κοινωνική διάρθρωση.

Τα τελευταία χρόνια γίνεται συζήτηση για εισαγωγή κριτηρίων που ισχύουν στην ελεύθερη αγορά στην κρατική παροχή κοινωνικών υπηρεσιών. Αυτά αφορούν την αύξηση της αποδοτικότητας που σχετίζεται με την πλήρη χρησιμοποίηση των πόρων που βρίσκονται σε στενότητα, την πρόληψη σπατάλης και τη συγκράτηση του κόστους σε ανεκτά επίπεδα, σε συνδυασμό όμως με την επίτευξη ενός βασικού επιπέδου ισότητας. Ετσι γίνεται λόγος για τρεις βασικές αρχές που πρέπει να διέπουν την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών οι οποίες πολλές φορές έρχονται σε αντίθεση μεταξύ τους:

- Αποτελεσματικότητα (μεγιστοποίηση του σκοπού)
- Αποδοτικότητα (άριστη κατανομή των πόρων και ελαχιστοποίηση του κόστους)
- Ισότητα (ίσες ευκαιρίες χρήσης των κοινωνικών υπηρεσιών και δυνατότητα όλων των πολιτών να έχουν πρόσβαση σε ένα ελάχιστο επίπεδο κοινωνικών υπηρεσιών με βάση την ανάγκη και όχι το εισόδημα).

Η εξασφάλιση ενός άριστου συνδυασμού των αρχών ισότητας, αποτελεσματικότητας και αποδοτικότητας παρουσιάζει ιδιαίτερες δυσκολίες. Πόση ισότητα είναι διατεθειμένη μια κοινωνία να θυσιάσει στο όνομα της αποδοτικότητας ή το αντίστροφο. Η δυσκολία αυτή οξύνεται και από την αδυναμία αξιολόγησης και μέτρησης της αποδοτικότητας και της αποτελεσματικότητας των κοινωνικών υπηρεσιών καθώς τα αποτελέσματα

αυτών έχουν περισσότερο ποιοτικό παρά ποσοτικό χαρακτήρα. Η αποδοτικότητα τους συνήθως απαιτεί πολύ χρόνο για να αποδειχθεί και συχνά τα κέρδη τα αποκομίζει μια άλλη γενιά. Τα παραπάνω δημιουργούν αξεπέραστες δυσκολίες στην κατασκευή μιας γενικά αποδεκτής μεθοδολογικά τεχνικής μέτρησης.

Η συνδυασμένη εφαρμογή των παραπάνω αρχών παρουσιάζει ιδιαίτερες δυσκολίες σε μια νησιωτική περιφέρεια, η γεωγραφική θέση της οποίας στο χώρο την τοποθετεί αυτόματα σε μειονεκτική θέση σε σχέση με τις άλλες περιφέρειες σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Οι ιδιαιτερότητες του νησιωτικού χώρου, είναι αιτία δημιουργίας διαρθρωτικών προβλημάτων στην κοινωνικοοικονομική δομή και την αναπτυξιακή προοπτική των νησιών. Το κάθε νησί όσο μικρό και αν είναι χρειάζεται ξεχωριστό πλέγμα κοινωνικών υποδομών, καθώς δεν μπορούν να αναπτυχθούν οικονομίες γειτνίασης. Η παροχή ενός συνολικού πακέτου κοινωνικών υποδομών τις περισσότερες φορές δεν δικαιολογείται από την πληθυσμιακή βάση των νησιών. Θα μπορούσαμε λοιπόν να πούμε πως τα νησιά είναι «ακριβοί τόποι» για το κράτος. Αποτελούν όμως και ένα σημαντικό κεφάλαιο, δεδομένης της συνεισφοράς τους στο εθνικό εισόδημα από τον τουρισμό, αλλά και της μοναδικής πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς τους. Ετσι όχι μόνο δεν μπορούν εγκαταλειφθούν με την αιτιολογία του μεγάλου κόστους της κατασκευής και συντήρησης υποδομών, αλλά αντίθετα η εξεύρεση τρόπων αξιοποίησης αυτού του κεφαλαίου στο μέγιστο αποτελεί εθνική και οικονομική προτεραιότητα.

Σε περιφέρειες με τέτοιες ιδιαιτερότητες, η δημιουργία ενός πλήρους πακέτου κοινωνικών υποδομών ικανοποιεί την αρχή της ισότητας δεν ικανοποιεί όμως την αρχή της αποδοτικότητας. Ετσι για παράδειγμα η κατασκευή και λειτουργία πλήρως εξοπλισμένου νοσοκομείου σε όλα τα νησιά της περιφέρειας, ικανοποιεί την αρχή της ισότητας αφού όλοι οι κάτοικοι, είτε κατοικούν σε μεγάλα είτε σε μικρά νησιά, έχουν ίση πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας με τους κατοίκους της ηπειρωτικής Ελλάδας, αλλά μια τέτοια πολιτική δεν είναι αποδοτική καθώς η πληθυσμιακή και οικονομική βάση ενός μικρού νησιού δεν δικαιολογεί την κατασκευή ενός σύγχρονου νοσοκομείου. Από την άλλη μεριά, η πλήρης ικανοποίηση της αρχής της αποδοτικότητας συνεπάγεται τη μη ισότητα με αποτέλεσμα οι κάτοικοι των περισσότερων νησιών να στερούνται ακόμη και ενός ελαχίστου επιπέδου κοινωνικών υπηρεσιών.

Η μέχρι τώρα πολιτική στον τομέα της κοινωνικής υποδομής στην περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου και γενικότερα στις νησιωτικές περιφέρειες, δείχνει ότι δεν επιδιώκεται η πλήρης ισότητα, αλλά επιχειρείται ένας συνδυασμός στον οποίο όμως η αποδοτικότητα παραμερίζεται αρκετά προς όφελος της ισότητας. Ετσι για παράδειγμα λειτουργούν Κέντρα Υγείας ακόμη και σε νησιά με σχετικά μικρό μέγεθος πληθυσμού, υπάρχουν σχολεία στα οποία φοιτούν ελάχιστοι μαθητές, λειτουργούν μεμονωμένα πανεπιστημιακά τμήματα κλπ. Με άλλα

λόγια γίνεται προσπάθεια παροχής ενός βασικού πακέτου κοινωνικών υπηρεσιών ανεξάρτητα αν σε κάποιες περιπτώσεις αυτό αντιβαίνει στην αρχή της αποδοτικότητας.

Από την καταγραφή των κοινωνικών υποδομών της Περιφέρειας που επιχειρήθηκε, συμπεραίνουμε ότι σήμερα σε όλα τα νησιά της Περιφέρειας έχει εξασφαλιστεί ένα ελάχιστο επίπεδο κοινωνικών υποδομών το οποίο συνεχώς αναβαθμίζεται και αυξάνεται. Σε αυτό βέβαια έχει συμβάλει σημαντικά η διαρθρωτική πολιτική της ΕΕ μέσα από την οποία επιχειρείται η επίτευξη οικονομικής και κοινωνικής συνοχής των περιφερειών του Ευρωπαϊκού χώρου. Μέσω των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης και των διαρθρωτικών ταμείων εξασφαλίζεται μεγάλη εισροή πόρων που κατευθύνονται προς την δημιουργία κοινωνικών υποδομών σε όλες τις περιφέρειες της χώρας.

Στο χώρο της υγείας θα μπορούσαμε να πούμε πως την τελευταία δεκαετία έχουν γίνει πολλά βήματα προς την κατεύθυνση της αναβάθμισης των υπηρεσιών υγείας της περιφέρειας και την υγειονομική θωράκιση των νησιών της. Σήμερα όλα τα μεσαία νησιά με πληθυσμό από 4.000 έως 10.000 περίπου κατοίκους διαθέτουν Κέντρα Υγείας, ενώ δυο από αυτά αναβαθμίστηκαν σε Νοσοκομεία – Κέντρα Υγείας (Κάλυμνος, Νάξος). Επιπλέον το 1987 ιδρύθηκαν μικρά Κέντρα Υγείας σε δύο ακόμη νησιά της περιφέρειας με πληθυσμό κάτω των 3.000 κατοίκων (Ιος με 1.654 κατ. και Πάτμος με 2.663 κατ.). Το 1998 ιδρύθηκαν τα Πολυδύναμα Περιφερειακά Ιατρεία σε όλα τα μικρά νησιά με πληθυσμό κάτω των 2.000 κατοίκων που μέχρι τότε εξυπηρετούνταν από έναν αγροτικό ιατρό και τα οποία σταδιακά στελεχώνονται με θέσεις ιατρών ειδικοτήτων και νοσηλευτικού – παραϊατρικού προσωπικού. Επίσης με τα έργα επέκτασης, βελτίωσης, εξοπλισμού, διαμόρφωσης και διαρρύθμισης, των Κέντρων Υγείας και των Περιφερειακών Ιατρείων που προγραμματίζονται στα πλαίσια του Γ' ΚΠΣ, αναμένεται η περαιτέρω ποσοτική και ποιοτική αναβάθμιση των υγειονομικών υπηρεσιών. Σημαντική προς την κατεύθυνση αυτή είναι και η ανάπτυξη δικτύων τηλεϊατρικής που συμβάλλει στην προσπάθεια για αύξηση της πρόσβασης των κατοίκων των απομονωμένων περιοχών σε υπηρεσίες υγείας ακόμη και αν αυτές δεν βρίσκονται στο τόπο που κατοικούν. Επίσης με την ανάπτυξη τέτοιων εφαρμογών εξασφαλίζεται μείωση του κόστους καθώς μέσω της διαγνωστικής και θεραπευτικής βοήθειας που παρέχεται, αποφεύγεται σε αρκετές περιπτώσεις η υπερβολική χρήση των νοσοκομείων μεγαλύτερων νησιών ή της πρωτεύουσας. Επιπρόσθετα, τα προγράμματα υγείας της τηλεϊατρικής με τα οποία επιχειρείται η διαμόρφωση νέων τρόπων συμπεριφοράς που έχουν να κάνουν με την πρόληψη και την προστασία της υγείας, μακροπρόθεσμα συμβάλλουν στη μείωση των δαπανών για υπηρεσίες υγείας.

Ένα επιπλέον βήμα προς την κατεύθυνση της βελτίωσης των υπηρεσιών υγείας της Περιφέρειας θα ήταν η δημιουργία μικρών Κέντρων Υγείας (με ανάλογους

με τα νησιά Ιο και Πάτμο οργανισμούς και ανάλογο ιατρικό και ξενοδοχειακό εξοπλισμό) σε πέντε επιπλέον μεσαία νησιά της Περιφέρειας. Ο μόνιμος πληθυσμός των νησιών αυτών κυμαίνεται από 1.600 έως 2.500 κατοίκους αλλά εξαιτίας της έντονης τουριστικής τους κίνησης πολλαπλασιάζεται κατά τους θερινούς μήνες. Επιπρόσθετα, τα νησιά αυτά βρίσκονται σε μεγάλη απόσταση από νησιά που διαθέτουν Νοσοκομείο ή Κέντρο Υγείας. Ανήκουν στην 2η ομάδα σύμφωνα με την ετήσια έκθεση (1993) του Συμβούλου Αξιολόγησης του ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου (βλέπε κεφάλαιο 5, ενότητα 5.6) και κατάφεραν να αντιστρέψουν τη μείωση του πληθυσμού τους κατά τη δεκαετία 1971-1981 με μια ισχυρή αύξηση της δεκαετία 1981-1991. Τα νησιά αυτά είναι:

- *Αμοργός* (Έχει 1.630 κατοίκους, υπάγεται στο Νοσοκομείο – Κ.Υ Νάξου, συνδέεται ακτοπλοϊκά περίπου 1 φορά την εβδομάδα με την Σύρο όπου υπάρχει Νοσοκομείο και 4 φορές με τη Νάξο. Απέχει από τη Σύρο 3 ώρες και από τη Νάξο 4 ώρες).
- *Κέα* (Έχει 1.787 κατοίκους, υπάγεται στο Νοσοκομείο Λαυρίου, συνδέεται ακτοπλοϊκά με το Λαύριο σε καθημερινή βάση και με τη Σύρο όπου υπάρχει Νοσοκομείο περίπου 2 φορές την εβδομάδα. Βρίσκεται πιο κοντά στο Λαύριο από το οποίο απέχει 1.15' ενώ από τη Σύρο απέχει 2,5 ώρες).
- *Κύθνος* (Έχει 1.632 κατοίκους, υπάγεται στο Κ.Υ Μήλου, συνδέεται ακτοπλοϊκά περίπου 2 φορές την εβδομάδα με τη Σύρο όπου υπάρχει Νοσοκομείο και περίπου 5 φορές την εβδομάδα με τη Μήλο. Βρίσκεται πιο κοντά στη Μήλο από την οποία απέχει 3 ώρες).
- *Σίφνος* (Έχει 1.960 κατοίκους, υπάγεται στο Κ.Υ Μήλου, συνδέεται ακτοπλοϊκά περίπου 3 φορές την εβδομάδα με τη Σύρο όπου υπάρχει Νοσοκομείο και περίπου 5 φορές την εβδομάδα με τη Μήλο. Βρίσκεται πιο κοντά στη Μήλο από την οποία απέχει 3 ώρες).
- *Σύμη* (Έχει 2.332 κατοίκους, υπάγεται στο Κ.Υ Εμπωνα Ρόδου, συνδέεται ακτοπλοϊκά περίπου 2 φορές την εβδομάδα με την Κω όπου υπάρχει Νοσοκομείο - Κ.Υ. και με τη Ρόδο όπου υπάρχει Νοσοκομείο περίπου 5 φορές την εβδομάδα. Βρίσκεται πιο κοντά στη Ρόδο από την οποία απέχει 2 ώρες ενώ από την Κω απέχει 5 ώρες).

Ωστόσο κρίσιμο για τα νησιά της Περιφέρειας είναι το θέμα των αερομεταφορών των επειγόντων περιστατικών υγείας. Όπως αναφέρθηκε στο κεφάλαιο 7 το μεγαλύτερο ποσοστό των αεροκομιδών της χώρας πραγματοποιείται στο Αιγαίο και δη στο Νότιο Αιγαίο (39% αυτών αφορούν τις Κυκλάδες και 30% τα Δωδεκάνησα). Ένα οργανωμένο και συντονισμένο δίκτυο εναέριας διάσωσης το οποίο θα συγκροτείται από δύο παραρτήματα του ΕΚΑΒ στις έδρες των δύο Νομών, θα μπορούσε να καλύψει σε ικανοποιητικό βαθμό την Περιφέρεια. Οι δύο σταθμοί ελικοπτέρων θα έχουν έδρα τα Νομαρχιακά Νοσοκομεία Ρόδου και Σύρου τα οποία θα τους καλύπτουν με ειδικευμένο ιατρικό προσωπικό. Με τη λειτουργία του παραπάνω δικτύου εναέριας διάσωσης οποιοδήποτε νησί θα απέχει από κάθε σταθμό ελικοπτέρων το πολύ 30 λεπτά. (Σημειωτέον ότι σε όλα τα νησιά υπάρχουν ή είναι υπό κατασκευή, ελικοδρόμια που πληρούν τις διεθνείς προδιαγραφές ασφαλείας). Ο κάθε σταθμός διάσωσης θα περιλαμβάνει ένα σύγχρονο και ασφαλές

ελικόπτερο καθώς και τις απαραίτητες εγκαταστάσεις υποδομής (ελικοδρόμιο, υπόστεγο, υποδομή συντήρησης). Το εν λόγω δίκτυο σταθμών επείγουσας αερομεταφοράς που θα λειτουργεί με την ευθύνη του ΕΚΑΒ, θα μπορούσε να δημιουργηθεί από πόρους κοινοτικών προγραμμάτων ή από εθνικούς πόρους. Το κόστος λειτουργίας του θα μπορούσε να καλυφθεί με έσοδα από συνδρομές μελών, δωρεές πολιτών, από ασφαλιστικούς φορείς και από κρατικές επιδοτήσεις. Η δημιουργία τέτοιων σταθμών θα μπορούσε να περιορίσει σημαντικά τις απώλειες σε ανθρώπινες ζωές που προκαλούνται από την καθυστέρηση των αεροκομιδών και θα συμβάλλει καθοριστικά στην αναβάθμιση των υπηρεσιών υγείας της Περιφέρειας και στην ενδυνάμωση του αισθήματος ασφάλειας των κατοίκων της.

Στον τομέα της Πρόνοιας παρατηρούμε ότι ενώ στο Β' ΚΠΣ δεν είχαν διατεθεί πόροι για υποδομές πρόνοιας (παρά μόνο 966 εκ. δρχ. για την κατασκευή των ΚΕΚΥΚΑΜΕΑ στους δύο Νομούς), γεγονός που οφείλεται κυρίως στο μεγάλο βάρος που δόθηκε για τη συμπλήρωση και επέκταση των υποδομών υγείας της Περιφέρειας, στα πλαίσια του Γ' ΚΠΣ δίδεται μεγάλη έμφαση στην κατασκευή τέτοιων υποδομών κυρίως παιδικών και βρεφονηπιακών σταθμών. Παρολαυτά το επίπεδο υποδομών πρόνοιας και κοινωνικής φροντίδας είναι χαμηλό στην Περιφέρεια. Έτσι για παράδειγμα οι υποδομές στους τομείς της αντιμετώπισης χρονίων παθήσεων και παιδικής μέριμνας, είναι ανύπαρκτες στο Νομό Κυκλάδων. Επιπλέον, για μια νησιωτική Περιφέρεια είναι σημαντική η αντιμετώπιση όχι μόνο των συνολικών αναγκών προνοιακής κάλυψης σε ζητήματα γενικής πολιτικής αλλά και η παροχή εξειδικευμένων υπηρεσιών που απευθύνονται σε συγκεκριμένα άτομα ή ομάδες ατόμων και θα επικεντρώνεται στο άτομο ως αποδέκτη παροχών, ως καταναλωτή, λαμβάνοντας υπόψη τις διαφορετικές μορφές και τα ατομικά χαρακτηριστικά. Η φυσική απομόνωση ομάδων του νησιωτικού πληθυσμού μπορεί λόγω της ανυπαρξίας μιας τέτοιας πολιτικής, να οδηγήσει σε κοινωνική απομόνωση. Ο κίνδυνος αυτός είναι περισσότερο ορατός στα μικρά νησιά καθώς οι πιθανότητες περιθωριοποίησης και κοινωνικού αποκλεισμού είναι μεγαλύτερες. Είναι σημαντικό για μια νησιωτική περιοχή να αναπτυχθούν δράσεις που θα εξασφαλίζουν την ισορροπία μεταξύ καταστολής και θεραπείας καθώς και προληπτικές παρεμβάσεις με έμφαση στη συμβουλευτική, τη βοήθεια κατ' οίκον, την υποστήριξη ευπαθών πληθυσμιακών ομάδων με τη δημιουργία προϋποθέσεων κοινωνική ένταξης και απασχόλησης, τη στήριξη του εθελοντισμού και την ενίσχυση νέων μορφών φροντίδας στο πλαίσιο στη κοινότητα, τον έλεγχο της κλειστής – ιδρυματικής περίθαλψης και τη μετατροπή της σε μικρές οργανικές μονάδες αυξημένης φροντίδας. Σε γενικές γραμμές απαιτείται η ανάπτυξη τέτοιων δομών κοινωνικής φροντίδας ώστε να διασφαλίζεται η παραμονή στο οικείο περιβάλλον και η κοινωνική ένταξη. Απαραίτητη βέβαια προϋπόθεση για να λειτουργήσουν τα παραπάνω είναι η ύπαρξη ικανοποιητικού επιπέδου κοινωνικών υποδομών.

Στον τομέα της εκπαίδευσης θα μπορούσαμε να πούμε πως έχει εξασφαλιστεί ικανοποιητικό επίπεδο υποδομών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στα νησιά της Περιφέρειας το οποίο αναμένεται να αυξηθεί με την υλοποίηση του Γ' ΚΠΣ όπου προβλέπονται έργα ολοκλήρωσης των κτιριακών υποδομών. Είναι σημαντική για την Περιφέρεια η περαιτέρω ανάπτυξη της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης με την κατασκευή και λειτουργία ΤΕΕ σε όλα τα μεσαία νησιά της Περιφέρειας. Ετσι για παράδειγμα θα μπορούσαν να κατασκευαστούν ΤΕΕ σε τέσσερα επιπλέον νησιά με πληθυσμό άνω των 1.000 κατοίκων. Τα νησιά αυτά είναι η Κάσος, η Αστυπάλαια, η Σίφνος και η Ίος. Τέτοιες υποδομές θα μπορούσαν να συμβάλλουν στην δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης για τους νέους των νησιών και να τους αποτρέψουν από την αποκλειστική απασχόληση τους με τον τουρισμό. Σημαντική επίσης είναι η συμπλήρωση του τεχνολογικού εξοπλισμού στα σχολεία όλων των βαθμίδων, η ενίσχυση των σχολικών και δημοτικών βιβλιοθηκών, η ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών διδασκαλίας (εφαρμογές τηλεεκπαίδευσης), η διευκόλυνση της κινητικότητας των μαθητών με ανταλλαγές μαθητών σε συνεργασία με σχολεία του υπόλοιπου ελλαδικού χώρου και του εξωτερικού.

Στον τομέα του Πολιτισμού η μεγάλη έμφαση που δίδεται τα τελευταία χρόνια στην ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς των νησιών διαφαίνεται και από τους πόρους που εισρέουν στην Περιφέρεια από τα ΚΠΣ και ιδιαίτερα από το Γ' ΚΠΣ από το οποίο διατίθενται 16 δις. δρχ. για τον πολιτισμό, ποσό αρκετά υψηλό σε σχέση με άλλες Περιφέρειες της Χώρας. Είναι σημαντικό να αξιοποιηθούν οι πόροι αυτοί και να χρησιμοποιηθεί η πολιτιστική παράδοση και οι σύγχρονες προεκτάσεις της ως εργαλείο διαχείρισης του ελεύθερου χρόνου και του χρόνου αναψυχής τόσο σε τοπικό όσο και σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Συγκεκριμένα, έχει σημασία η ποιοτική αναβάθμιση των εκδηλώσεων και δραστηριοτήτων αναψυχής και γενικά διαχείρισης του ελεύθερου χρόνου του τοπικού πληθυσμού και η υποστήριξη δραστηριοτήτων της κατηγορίας αυτής που συνδυάζονται με αντίστοιχη ζήτηση στον τομέα των τουριστικών υπηρεσιών. Τέλος, στον τομέα του Αθλητισμού με την εφαρμογή του Προγράμματος «ΕΛΛΑΔΑ 2004» ενόψει των Ολυμπιακών Αγώνων, αναμένεται η αύξηση και βελτίωση των αθλητικών υποδομών των νησιών, αρκετά από τα οποία (κυρίως τα μικρά νησιά) χαρακτηρίζονται σήμερα από ανεπάρκεια έως και ανυπαρξία υποδομών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ανδρικοπούλου Ε., *Οι Περιφέρειες στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1995
- Γενική Γραμματεία Αθλητισμού - Επιτροπή «ΕΛΛΑΔΑ 2004», *Αθλητικές υποδομές στα νησιά του Νοτίου Αιγαίου*, 2000
- Γενική Γραμματεία Αθλητισμού - Επιτροπή «ΕΛΛΑΔΑ 2004», *Πρόγραμμα «ΕΛΛΑΔΑ 2004» (Ενημερωτικό φυλλάδιο)*, 2001
- Π. Γετίμης - Δ. Γράβαρης, *Κοινωνικό Κράτος και Κοινωνική Πολιτική Η σύγχρονη προβληματική*, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1993
- Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας, *Synopsis*, τεύχος 9, Οκτώβριος 2000
- ΕΟΚΦ, *Διάρθρωση και αρμοδιότητες των Κέντρων Κοινωνικής Υποστήριξης και Κατάρτισης Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες*, 2001
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Συνθήκη του Αμστερνταμ: τι άλλαξε στην Ευρώπη*, 1999
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Οι Περιφέρειες της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, 1999
- Επιτροπή, *Ευρωπαϊκή πολιτική απασχόλησης και κοινωνική πολιτική*, 2000
- INTERNET - Πανεπιστήμιο Αιγαίου
- Καράγιωργας Δ.Π., *Δημόσια Οικονομική Ι Οι οικονομικές λειτουργίες του κράτους*, Εκδόσεις Παπαζήση
- Κλωνής Δ., *Πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ανάπτυξη των νησιωτικών Περιφερειών*, διπλ. εργασία, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 1998
- Κόνσολας Ν., *Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1985
- Κόνσολας Ν., *Η Ευρωπαϊκή Χωροταξία και η Ελλάδα*, άρθρο στην *Επιλογή*, 1996
- Γ.Α. Γεωργίου, *Κριτήρια Περιφερειακών Κατανομών των Πόρων του Β' ΚΠΣ 1994-1999: κριτική θεώρηση*, άρθρο στον *Τόπο* 10/95
- Μαλούτας Θ.- Οικονόμου Δ., *Προβλήματα Ανάπτυξης του Κράτους Πρόνοιας στην Ελλάδα*
- Mat Hodges, *Οι νέες τεχνολογίες μεταβάλλουν την εκπαιδευτική διαδικασία?*, άρθρο στην *Εκλογή* θεμάτων Κοινωνικής Πρόνοιας, Οκτώβριος-Νοέμβριος-Δεκέμβριος 1991
- Μελέτη ΚΕΔΚΕ-ΕΕΤΑΑ, *Κοινωνική Πολιτική και Τοπική Αυτοδιοίκηση, Παρούσα κατάσταση και προοπτικές*, Αθήνα 1995
- Νόμος 2889, *Βελτίωση και εκσυγχρονισμός του Εθνικού Συστήματος Υγείας και άλλες διατάξεις* Αρ. Φύλλου 37, 2 Μαρτίου 2001
- Οικονόμου Χ., *Το κοινωνικό κράτος στη δεκαετία του 1980. Διδακτορική διατριβή*, 1996
- Παπανίκος Γ., *Η σχέση κοινωνικής και μακροοικονομικής πολιτικής*, άρθρο στην *Εκλογή* θεμάτων κοινωνικής πρόνοιας, Απρίλιος, Μάιος, Ιούνιος 1992
- Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, *Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης 2000-2006*
- Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, *Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης 1994-1999*
- Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου - Γραμματεία Επιτροπής Παρακολούθησης, *Σχέδιο Εξειδίκευσης ΠΕΠ Ν. Αιγαίου 2000-2006, Δεξαμενή Α' «Εργα σε Προτεραιότητα»*, 2000
- Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου - Γραμματεία Επιτροπής Παρακολούθησης, *Σχέδιο Επιχειρησιακού Προγράμματος (ΣΕΠ) Νοτίου Αιγαίου 2000-2006*, Νοέμβριος 1999 Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, *Ενημερωτικό Σημείωμα για θέματα Υγείας Πρόνοιας της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου*, Απρίλιος 2000

- Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου - Γραμματεία Επιτροπής Παρακολούθησης, *Εργα ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου 1994-1999 στον Τομέα Υγείας – Πρόνοιας*, 2001
- Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου - Γραμματεία Επιτροπής Παρακολούθησης, *Εργα ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου 1994-1999 στον Τομέα Εκπαίδευσης*, 2001
- Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου - Γραμματεία Επιτροπής Παρακολούθησης, *Εργα ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου 1994-1999 στον Τομέα του Πολιτισμού*, 2001
- Α' ΠεΣΥ Νοτίου Αιγαίου, *Πρόγραμμα εκπαίδευσης στην «επείγουσα προνοσοκομειακή φροντίδα»*, Μάιος 2001
- Β' ΠεΣΥ Νοτίου Αιγαίου, *Πρόγραμμα εκπαίδευσης στην «επείγουσα προνοσοκομειακή φροντίδα»*, Μάιος 2001
- Πετράκη – Κώττη Α., *Σύγχρονη Μακροοικονομική Θεωρία και Πολιτική*, Εκδόσεις Σμπίλιας, Αθήνα 1991
- Σακελλαρόπουλος Θ., *Η μεταρρύθμιση του Κοινωνικού Κράτους Τόμος Α'*, εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 1999
- Σακελλαρόπουλος Θ., *Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική*, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 1993
- Σπιλάνης Γ., *Νησιωτική ανάπτυξη και δίκτυα συνεργασίας των νησιών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας*, άρθρο στον Τόπο 6/93
- Στασινοπούλου Ο., *Ζητήματα σύγχρονης Κοινωνικής Πολιτικής*, εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1996
- Στασινοπούλου Ο., *Κράτος Πρόνοιας, Ιστορική Εξέλιξη – Σύγχρονες Θεωρητικές Προσεγγίσεις*, εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1992
- Στασινοπούλου Ο., *Σύγχρονες τάσεις στην Κοινωνική Πρόνοια Ο ρόλος του εθελοντισμού*, άρθρο στην Εκλογή θεμάτων Κοινωνικής Πρόνοιας, 3/1995
- Υπουργείο Αιγαίου, *Πρόταση ένταξης Ειδικού Επιχειρησιακού Προγράμματος για το Αιγαίο*, Ιούλιος 1999
- Υπουργείο Αιγαίου, *Τα νησιά του Αιγαίου*, 1998
- Υπουργείο Αιγαίου, *Συντονιστικό Συμβούλιο για το Αιγαίο «Υγειονομική Θωράκιση του Αιγαίου»*, Νοέμβριος 1998
- Υπουργείο Αιγαίου, *Κέντρα Υγείας & Πολυδύναμα Περιφερειακά Ιατρεία στο Αιγαίο*, Δεκέμβριος 1999
- Υπουργείο Αιγαίου, *Στελέχωση Πολυδύναμων Περιφερειακών Ιατρείων στο Αιγαίο*, Νοέμβριος 2000
- Υπουργείο Αιγαίου: *Τηλεματική – Τηλεϊατρική*, Αθήνα 1998
- Υπουργείο Αιγαίου, *Στοιχεία και Δυναμικό των φορέων Κοινωνικής Πρόνοιας στο Αιγαίο*, Δεκέμβριος 2000
- Υπουργείο Αιγαίου, *Επικοινωνίες και δίκτυα πληροφορίας*, 1998
- Υπουργείο Αιγαίου, *Εκπαίδευση νήσων Αιγαίου*, 2001
- Υπουργείο Αιγαίου, *Υποδομές Πολιτισμού στα νησιά του Αιγαίου*, Μάρτιος 2001
- Υπουργείο Αιγαίου, *Κατάλογος Πολιτιστικών Συλλόγων Αιγαίου*, 2000
- Υπουργείο Αιγαίου, *Κατάλογος Αθλητικών Συλλόγων Αιγαίου*, 2000
- Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας - Υπουργείο Αιγαίου, *Σχέδιο ανάπτυξης νησιωτικού χώρου*, Σεπτέμβριος 1999
- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας, *Δ/ση Προγραμματισμού και Επιχειρησιακών Ερευνών, Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*, 1999-2000
- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας, *Δ/ση Ευρωπαϊκής Ενωσης, Γεωγραφική κατανομή κατά νομό μετακινήθοντων με Εκπαιδευτικά Ευρωπαϊκά Προγράμματα*, 2001
- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας – Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης ΕΠΕΑΕΚ, *Μονάδα Προγραμματισμού και Αξιολόγησης Εργα Ε.Π. Εκπαίδευση Β' ΚΠΣ Νοτίου Αιγαίου*, 2001

- Υπουργείο Πολιτισμού – Διαχειριστική Αρχή, *Εργα Ε.Π. Πολιτισμός Β' ΚΠΣ Νοτίου Αιγαίου*, 2000
- Υπουργείο Υγείας Πρόνοιας, *Εθνικό Σύστημα Υγείας – Δίκτυο Τηλεϊατρικής, Σισμανόγλειο Γ.Π. Νοσοκομείο – Μονάδας Τηλεϊατρικής*, Μαρούσι 2000
- Υπουργείο Υγείας & Πρόνοιας, *Σχέδιο Μεταρρύθμισης «Υγεία για τον Πολίτη»*, Αθήνα 2000
- Υπουργείο Υγείας & Πρόνοιας, *Εκσυγχρονισμός των Υπηρεσιών Υγείας. Το ΕΣΥ του 21^{ου} αιώνα*, Αθήνα 2000
- Υπουργείο Υγείας & Πρόνοιας, *Εγκύκλιος εφαρμογής «Πρόσληψη προσωπικού Νοσοκομείων και Κέντρων Υγείας από τις Περιφέρειες της Χώρας (αρ. 24 παρ. 2 ν.2716/99)*, Αθήνα 28/11/2000
- Υπουργείο Υγείας – Πρόνοιας - Διαχειριστική Αρχή, *Εργα Ε.Π. «Υγεία – Πρόνοια» Β' ΚΠΣ Νοτίου Αιγαίου*, 2000
- ΦΕΚ 917/17.10.97, τεύχος Β'

